

לקוטי תורה • שבת שובה • מאמר 3

שובה ישראל עד הויה אלקיך כו'

”שובה ישראל עד הויה אלקיך”

תשובה אינה רק חרטה על חטא, אלא שיבה של כל הדברים אל מקורם; מעומק הלב היא מגיעה אל ”פניו” של ה' עצמו, אל אור אין סוף שלמעלה מחכמה ומהתורה — המקום היחיד שממנו אפשר לסלוח על החטא. תכליתה היא יראה, כיטול העצמי בפני מלכות ה', ו”שובה עד” פירוש השבת המלכות הזאת אל מקורה, כדי שתשרה בנפש בקביעות.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

[/likuteitorah.com/he/likutei-torah/shabbos-shuvah/3](https://likuteitorah.com/he/likutei-torah/shabbos-shuvah/3)

הנקודה

תשובה אינה רק חרטה על חטא, אלא שיבה של כל הדברים אל מקורם; מעומק הלב היא מגיעה אל "פניו" של ה' עצמו, אל אור אין סוף שלמעלה מחכמה ומהתורה — המקום היחיד שממנו אפשר לסלוח על החטא. תכליתה היא יראה, ביטול העצמי בפני מלכות ה', ו"שובה עד" פירושו השבת המלכות הזאת אל מקורה, כדי שתשרה בנפש בקביעות.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר שואל מדוע הושע אומר "שובה עד הוי" ולא פשוט "אל הוי". תחילה הוא מסביר כיצד ה', הממלא את כל הדברים, יכול להיות "קרוב" בעשרת ימי תשובה ו"לשוב" אלינו: קרבה קשורה לפנים ולאחור, ולכל דרגה באלקות, כמו למחשבה, לדיבור ולמעשה של הנפש, יש ממד חיצוני וממד פנימי. השבת, שבה החיות של העולמות חוזרת אל מחשבתו של ה', מלמדת מהי תשובה: שיבת הדברים אל מקורם, ולכן גם צדיקים עושים תשובה. עיקרה הוא תשובה עילאה, מעומק הלב, אהבה שלמעלה מהשכל המבקשת את "פניו" של ה', את אור אין סוף שלמעלה מחכמה. מאחר שהחטא פוגם בתורה, שהיא חכמה, הסליחה צריכה לבוא מלמעלה ממנה, "ממעמקים", המתעוררים "כמים הפנים לפנים". הסליחה היא לשם יראה, ביטול המציאות הנבראת בפני מלכות ה', הנמשכת באמצעות הברכות על המצוות וקריאת שמע. המלכות הזאת נקראת "עד", נצחיות; "שובה ישראל עד" פירושו להשיבה אל מקורה, כדי שתשרה בנפש בקביעות.

מבנה

1	השאלה: מדוע "עד"?	11
מדוע נאמר בפסוק "שובה עד הוי" ולא "אל הוי"? המילה "שובה" פירושה גם לשוב בעצמך וגם להשיב דבר אחר.		
2	פנים ואחור	5-21
ה', הממלא את כל הדברים, הוא "קרוב" או "רחוק" כפי ששני אנשים קרובים זה לזה כשהם פונים זה אל זה, או מפנים את גבם זה לזה; החטא נמשך מן ה"אחוריים" של הקדושה, והתשובה משיבה את ה"פנים". בדומה למחשבה, לדיבור ולמעשה של הנפש, גם הברירה, היצירה והעשייה של ה' — בריאה, יצירה ועשייה — הן המשכות שיש בהן רובד חיצוני ורובד פנימי, ואילו הוא עצמו אינו משתנה.		
3	שבת ותשובה	10-61
בשבת ה' "שובת" מדיבור וממעשה, והעולמות חיים ממחשבתו, כשהחיות חוזרת אל מקורה; לכן האותיות של "שבת" זהות לאלו של "תשב", שפירושו "שוב". תשובה היא שיבת הדברים אל מקורם, וגם הצדיקים שייכים אליה; עיקרה הוא תשובה עילאה של פנימיות הלב, אהבה שלמעלה מהשכל, המעלה את המחשבה, הדיבור והמעשה אל שורשם שלמעלה מן השכל.		
4	"את פניך הוי אבקש"	14-111
התשובה עילאה ממשיכה את "פניו" של ה' — אור אין סוף שלמעלה מחכמה, שבהשוואה אליו גם חכמה והתורה הן "אחור". מאחר שהחטא פוגם בתורה, הסליחה באה מ"מעמקים" שלמעלה ממנה, ומתעוררת מעומק הלב ומביטול עצמי, "כמים הפנים לפנים"; ואז "הוי יאספני".		

הסליחה, כמו עצם הבריאה, היא לשם יראה: עולם שנברא כ"יש" המניח את עצמו בצד בפני מלכות ה', שהרי אין מלך בלי עם. הברכות על המצוות ושני הפסוקים של קריאת שמע ממשיכים את הביטול הזה — תחילה את היחודא עילאה ואחר כך את היחודא תתאה — ועשרת ימי תשובה ממשיכים אותו לכל השנה.

"עד" פירושו נצחיות, השייכת למלכות — מלכות ה' כפי שהיא נמשכת בזמן — שהיא הארה של אין סוף. "שובה ישראל עד" פירושו השבת המלכות אל מקורה, כדי שמלכות ה' תשרה בנפש בקביעות, "אהל כל יצען".

החטא הוא נפילה; התיקון הוא שלוש עשרה מידות הרחמים, שלמעלה מחכמה, המתעוררות באמצעות תשובה מעומק הלב, ואילו המילים רק מוציאות אותן מן ההעלם אל הגילוי. ה', שהוא "כל", סולח, מפני שאין פגם מגיע למעלה מחכמה. התשובה נעלית מן הקרבנות, ובעשרת הימים ה' עצמו, ולא המלאכים, מקבל את תפילותינו, ואנו מגיעים אל "פניו".

מושגים

תשובה עילאה תשובה עילאה

תשובה מעומק הלב, שלמעלה מהשכל: לא רק חרטה על חטאים, אלא שיבה של הנפש ושל כל הדברים אל מקורם. לכן גם הצדיקים עושים תשובה.

עומק הלב עומק דליבא

הנקודה הפנימית ביותר שבלב, שלמעלה מהבנה, כמו מחשבתו של מי שחייו תלויים בעניין מסוים. ממנה נובעים התשובה עילאה והמוכנות למסור את הנפש על אחדות ה'.

פנים ואחור פנים ואחוריים

הממד הפנימי והממד החיצוני באלקות: במקום שאור ה' מתגלה בשפע יש "פנים", ובמקום שהוא מצומצם יש "אחור". ביחס לאור אין סוף, גם חכמה והתורה הן "אחור".

מחשבה, דיבור ומעשה מחשבה דיבור ומעשה

שלוש ההמשכות של הנפש, ולמעלה מהן — עולמות בריאה, יצירה ועשיה: "בראתיו, יצרתיו, אף עשיתיו". בשבת העולם חי ממחשבתו של ה' בלבד.

"ממעמקים" ממעמקים

עצמותו הנסתרת של ה' שלמעלה מחכמה, מקור הסליחה, המתגלית בעקבות עומק הלב של האדם, "כמים הפנים לפנים".

ביטול היש ביטול היש

תכלית הבריאה: עולם שנראה כקיים בפני עצמו, אך מניח את עצמו בצד בפני מלכות ה'. זהו תוכנה של היראה.

יחודא עילאה ויחודא תתאה יחודא עילאה ויחודא תתאה

יחודא עילאה: הכול כאין ואפס בפני ה' — "הוי אחד". יחודא תתאה: העולם קיים, אך בטל בפני מלכותו — "כרוך שם כבוד מלכותו".

עד עד

נצחיות: שמה של מלכות ה' כפי שהיא מתגלה בזמן בלי סוף. "שובה עד" פירושו להשיב אותה אל מקורה.

קטע 1 • 11

השאלה: מדוע "עד"?

1 שובה ישראל עד¹ הויא² אלקיך כו'. להבין מהו לשון עד והל"ל [והוה ליה למימר] שובה להוי'. הענין כי "שובה ישראל עד הוי' אלקיך" וכו'. כדי להבין: מה פירוש המילה "עד"? היה צריך לומר "שובה להוי'". והענין הוא:

המאמר פותח בהושע יד, ב, המילים הראשונות של ההפטרה הנקראת בשבת שובה, השבת שבין ראש השנה ליום הכיפורים. הנביא אומר "שובה עד הוי'", ומשתמש במילה "עד" (עד, עד כדי) במקום במילה הפשוטה יותר "ל-". המאמר מבקש להסביר מדוע.

הנה לשון שובה יש בו ב' פירושים. הא' כמשמעו שובה את³ עצמך. והב' כמו שובה ה' את שכיתנו⁵ שהוא פועל יוצא.

למילה "שובה" יש שתי משמעויות. הראשונה היא כמשמעה: 'שוב בעצמך'. השנייה היא כמו בפסוק "שובה ה' את שכיתנו", שבו "שובה" הוא פועל יוצא.

המילה העברית "שובה" יכולה להיות פועל עומד, במשמעות "שוב בעצמך", או פועל יוצא, במשמעות "השב", כמו בתהלים קכו, ד: "שובה ה' את שכיתנו" — בקשה מה' להשיב את השבויים. שתי המשמעויות ישמשו במאמר: אדם שב אל ה', ובסוף המאמר דבר מה מושב אל מקורו.

קטע 2 • 11-5

פנים ואחור

2 ולהבין זה צ"ל מ"ש דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב שדרשו רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] על⁶ עשרת ימי תשובה שאז הוא בהמצאו והיותו קרוב וכמ"ש שובו אלי ואשובה אליכם.⁷

כדי להבין זאת, צריך להבין את הכתוב: "דרשו הוי' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", שחז"ל דרשו זאת על עשרת ימי תשובה, שאז הוא "בהמצאו" ו"קרוב"; וכמו שכתוב: "שובו אלי ואשובה אליכם".

בישעיהו נה, ו, אנו נקראים לבקש את ה' "בהמצאו" ו"בהיותו קרוב", והגמרא (ראש השנה יח ע"א) מיישמת זאת על עשרת הימים מראש השנה ועד יום הכיפורים. מלאכי ג, ז, מוסיף שכאשר אנו שבים אל ה', הוא שב אלינו.

ולכאורה לא שייך היותו קרוב ואשובה אליכם לגבי הקב"ה אשר מכה"כ [מלא כל הארץ כבודו] וכתוב את השמים ואת הארץ אני מלא⁸ ולית אתכר פנוי מיניה⁹ בשלמא לגבי האדם שייך שפיר לומר שובה אלי בשביל שנתרחק מקרבת אלהים לדבקה בו ית' ונמשך אחר ההפך.¹⁰

ולכאורה, אין שייך לומר על הקדוש ברוך הוא שהוא "קרוב" ו"אשובה אליכם", שהרי "מלא כל הארץ כבודו", וכתוב "את השמים ואת הארץ אני מלא", ו"לית אתר פנוי מיניה". אבל ביחס לאדם, מוכן היטב מה פירוש "שובו אלי": הוא התרחק מקרבת אלקים ומלהידבק בו יתברך, ונמשך אחר ההפך.

הקושי הוא שה' ממלא את כל המציאות, כפי שנאמר בירמיהו כג, כד ובישעיהו ו, ג, וכפי שמתארים תיקוני הזוהר: "לית אתר פנוי מיניה" — אין מקום פנוי ממנו. בצדק אפשר לומר לאדם לשוב, מפני שבחטאו התרחק מקרבת ה' ונמשך אל ההפך.

אבל הקדוש ברוך הוא אשר מלא כל הארץ כבודו¹¹ לא שייך עליו לומר שנתרחק שמכה"כ [שמלא כל הארץ כבודו] תמיד.

אבל על הקדוש ברוך הוא, ש"מלא כל הארץ כבודו", לא שייך לומר שהתרחק, שהרי כבודו מלא את כל הארץ תמיד.

לעומת זאת, אי אפשר לומר שה' התרחק, שכן כבודו ממלא את הארץ בכל רגע. אם כן, מה פירוש הדבר שהוא "קרוב" בזמן אחד ו"ש"ב" בזמן אחר?

אך הענין שהוא כמשל ב' בני אדם שעומדים בקירוב מקום סמוכים זה אצל זה הנה כשהם פונים זה לזה פנים בפנים הרי קרובים ממש אבל אם א' הפך פניו מחבירו הרי קרובים נעשו רחוקים.¹²

אלא העניין הוא כמו במשל לשני בני אדם שעומדים קרוב זה לזה, במקום סמוך. כשהם פונים זה אל זה, פנים אל פנים, הם קרובים ממש; אבל אם אחד מפנה את פניו מחברו, מי שהיו קרובים נעשים רחוקים.

התשובה מתחילה במשל: שני אנשים העומדים זה לצד זה קרובים כשהם פונים זה אל זה, אך אם אחד מפנה את פניו מחברו, הם נעשים רחוקים אף שאיש מהם לא זז ממקומו. כאן הקרבה תלויה בכיוון הפנים, ולא במקום.

3 וכך גבי עבודת כוכבים כתיב וסרתם ועבדתם אלהים אחרים¹³ דהיינו בחינת אחוריים וגם בכל עבירות כן הוא ברוחניות שהעובר על איזה עבירה יונק מבחי' אחוריים דקדושה ואינו ממשיך השפע מבחי' פנימיות

כך גם לגבי עבודה זרה נאמר: "וסרתם ועבדתם אלהים אחרים", כלומר, בחינת אחוריים. וכך הוא גם מבחינה רוחנית בכל העבירות: מי שעובר עבירה כלשהי יונק מבחינת אחוריים של הקדושה, ואינו ממשיך את השפע מבחינת פנימיות.

בדברים יא, טז מתוארת העבודה הזרה כ"וסרתם" — הפניית הפנים מה'. האלים נקראים "אחרים", והדבר נקשר למונח "אחוריים". מבחינה רוחנית, כל חטא פועל באותו אופן: החוטא מקבל חיות מ"אחוריים" של הקדושה, כלומר מהשפע החיצוני שלה, ולא מפנימיותה.

אבל ע"י התשובה ואשובה אליכם בבחי' פנים להמשיך לו השפע מבחי' פנימית ולהבין איך שייך לפניו ית' לשון פנים ואחור.

אבל באמצעות תשובה מתקיים "ואשובה אליכם" — בבחינת פנים, כדי להמשיך לו את השפע מבחינת פנימיות. וכעת יש להבין כיצד שייכים לפניו ית' המונחים "פנים" ו"אחור":

התשובה מפנה את האדם שוב אל ה', ואז ה' "שב" אליו פנים אל פנים ומעניק לו חיות מבחינת פנימיות. מכאן עולה השאלה מה יכולים המונחים "פנים" ו"אחור" לבטא ביחס לה'.

והרי כתיב ג"כ וראית את אחורי¹⁴ ופני לא יראו שאפילו בקדושה עצמה יש בחי' אחוריים¹⁵ (ועמ"ש מזה בד"ה זכור את אשר עשה לך עמלק¹⁶ כו' בפי תצוה).

והרי נאמר גם: "וראית את אחורי ופני לא יראו", ומכאן שאפילו בתוך הקדושה עצמה יש בחינת אחוריים. (וראו מה שנכתב על כך במאמר המתחיל "זכור את אשר עשה לך עמלק" וכו', בפרשת תצוה.)

הפסוק מלמד שגם בקדושה עצמה יש בחינת פנים ובחינת אחור, בדברי ה' למשה בשמות לג, כג: "וראית את אחורי ופני לא יראו". כאן מפנה הטקסט לדיון בנושא בתורה אור, במאמר על הפסוק "זכור את אשר עשה לך עמלק", שנדפס עם פרשת תצוה.

הנה מבשרי אחזה¹⁷ שיש באדם מחשבה דיבור ומעשה שכולן הן התפשטות החיות מהנפש שבמעשה יש כח הפועל בנפעל

"מבשרי אחזה": באדם יש מחשבה, דיבור ומעשה, שכולם התפשטות של חיות הנפש; שהרי במעשה יש כוח הפועל בנפעל.

איוב יט, כו — "מבשרי אחזה אלוהה" — משמש יסוד ללימוד על דרכי ה' מתוך פעולת נפש האדם. הנפש מתבטאת בשלושה לבושים: מחשבה, דיבור ומעשה; וגם במעשה נמצא כוחו של העושה בתוך הדבר שנעשה.

אך התפשטות החיות שבמעשה הוא בחי' חיצונית מכח החיות שבנפש ובחי' הדיבור הוא פנימי יותר והמחשבה יותר פנימית ופנימית לפנימית במחשבה עצמה שיש מחשבה בעלמא שהיא בחי' חיצונית לגבי בחי' המחשבה שנגעה עד הנפש

אולם התפשטות החיות שבמעשה היא בחינת חיצונית של כוח החיות שבנפש; הדיבור פנימי יותר והמחשבה פנימית עוד יותר. ויש פנימיות שבתוך הפנימיות גם במחשבה עצמה: יש מחשבה בעלמא, שהיא בחינת חיצונית ביחס למחשבה שנגעה בנפש,

הלבושים מדורגים: המעשה הוא החיצוני ביותר, הדיבור פנימי ממנו, והמחשבה פנימית עוד יותר. גם בתוך המחשבה יש שכבות: מחשבה שטחית וחולפת היא חיצונית ביחס למחשבה שמגיעה עד הנפש עצמה.

כמו החושב בדבר שחיי תלויין בו שהמחשבה ההיא בעומקא דליבא ששם פנימית ותוכיות החיות ותוך תוכו.

כמו אדם שחושב על עניין שחיי תלויים בו: מחשבה זו היא בעומקא דליבא, במקום שבו מצויות פנימיות החיות ועצמותה, ופנימיותה של הפנימיות.

הדוגמה היא מחשבה על דבר שחיי האדם תלויים בו: מחשבה כזאת נובעת מ"עומקא דליבא", בארמית — עומק הלב, הנקודה הפנימית ביותר של חיי האדם. בהמשך יהיה לביטוי הזה תפקיד מרכזי, כמקור התשובה הנעלית ביותר.

4 והנה כל הבחיי הללו הן בהתפשטות החיות מהנפש משא"כ הנפש עצמה שהיא למעלה מהתפשטות החיות אשר ממנה בתוך הגוף אינה מקבלת שום שינוי.

והנה, כל הבחינות הללו הן בהתפשטות החיות מן הנפש; ואילו הנפש עצמה, שהיא למעלה מהתפשטות החיות ממנה אל תוך הגוף, אינה משתנה כלל.

המחשבה, הדיבור והמעשה הם כולם התפשטויות של חיות הנפש אל הגוף. הנפש עצמה עומדת למעלה מהם, ואינה משתנה אם היא חושבת, מדברת או פועלת.

וכך עד"מ יש בחיי מחשבה דבור ומעשה לפניו ית' הגם שנאמר¹⁸ כי לא מחשבותי מחשבותיכם¹⁹ וגם בבחי' הדיבור הרי מדיבור האדם אינו יכול להיות שום התהוות מה שאין כן בדבר ה' שמים נעשו²⁰ כי הוא אמר²¹ ויהי.

וכך, על דרך משל, יש לפניו ית' בחינות של מחשבה, דיבור ומעשה, אף שנאמר: "כי לא מחשבותי מחשבותיכם"; וגם בעניין הדיבור, מדיבורו של אדם לא יכולה להיווצר שום התהוות, ואילו "בדבר הוי' שמים נעשו", "כי הוא אמר ויהי".

על דרך משל, גם על ה' מתארים שיש לו מחשבה, דיבור ומעשה, אף שבישעיהו נה, ח נאמר שמחשבותיו אינן כמחשבותינו. גם דיבורו שונה מדיבורנו: מילים של אדם אינן יוצרות דבר, ואילו דבר ה' הביא את השמים לידי התהוות (תהלים לג, ו, ט).

מ"מ דבררה תורה כלשון בני אדם מחשבה²² דבור ומעשה לגבי הקב"ה היינו מ"ש בראתיו יצרתיו אף עשיתיו.²³ [עמ"ש מזה בד"ה מי מנה].²⁴

ובכל זאת, "דיברה תורה כלשון בני אדם": המחשבה, הדיבור והמעשה ביחס להקדוש ברוך הוא הם מה שכתוב: "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". [ראו מה שנכתב על כך במאמר המתחיל "מי מנה"].

העיקרון ש"דיברה תורה כלשון בני אדם" (ברכות לא, ב) מאפשר להשתמש במונחים אנושיים אלה ביחס לה'. שלושת הביטויים מופיעים בישעיהו מג, ז: "בראתיו" (מחשבה), "יצרתיו" (דיבור), "אף עשיתיו" (מעשה); כאן מפנים לדיון המורחב בנושא בלקוטי תורה, בלק.

בראתיו בחיי מחשבה כי בריאה היא מאין ליש כך המחשבה היא מאין שלא נולדו ונתהוו בחיי אותיות קודם המחשבה ואותיות המחשבה הן בבחי' העלם.

"בראתיו" היא בחינת המחשבה, כי בריאה היא מאין ליש; כך גם המחשבה היא מאין, שכן לפני המחשבה לא נולדו ולא התהוו אותיות, ואותיות המחשבה נמצאות כהעלם.

בריאה, כלומר יצירת דבר יש מאין, דומה למחשבה: לפני המחשבה אין אותיות כלל. גם לאחר שהופיעו אותיות במחשבה, הן עדיין נסתרות בתוך האדם.

וכך בחינת הבריאה היא להיות עלמין סתימין דלא אתגליין^{25,26} (כמו עדי"מ אותיות המחשבה שאינן נפרדים. משא"כ אותיות הדבור שיוצא ההכל לחוץ. ועמ"ש בדי"ה אז ישיר בפ' בשלח).

וכך, בחינת הבריאה היא להיות "עלמין סתימין דלא אתגליין" — עולמות נסתרים שאינם מתגלים — (כמו על דרך משל אותיות המחשבה, שאינן נפרדות, שלא כאותיות הדיבור, שבהן ההכל יוצא החוצה. וראו מה שנכתב במאמר המתחיל "אז ישיר" בפרשת בשלח).

לכן עולם הבריאה נקרא "עלמין סתימין דלא אתגליין" — עולמות נסתרים שאינם מתגלים — ביטוי מתפילת אליהו שבהקדמת תיקוני זוהר. אותיות המחשבה אינן נפרדות מן החושב, ואילו הדיבור יוצא על גבי ההכל; כאן מפנים למאמר "אז ישיר" בתורה אור, בשלח.

ויצרתיו בחינת עולם הדבור להיות שהדיבור הוא גילוי ההעלם שבמחשבה ונקרא יצרתיו מלשון צורה שמצייר החומר ההיולי שהוא בבחי' ההעלם והצורה הוא גילוי להחומר "ויצרתיו" היא בחינת עולם הדיבור, שכן הדיבור הוא גילוי של מה שמוסתר במחשבה; והוא נקרא "יצרתיו" מלשון צורה, המעצבת את החומר ההיולי, שהוא כהעלם, והצורה היא גילוי של החומר.

"יצרתיו" הוא עולם היצירה, בחינת הדיבור, המגלה את מה שהמחשבה מסתירה. המילה קשורה ל"צורה": הצורה מעצבת את החומר ההיולי, הנקרא בשמו הפילוסופי היווני היילה, שהוא כשלעצמו חסר צורה ונסתר; לכן הצורה היא גילוי.

ואף עשיתיו הוא עולם המעשה ונקרא בלשון אף שהתלבשות המחשבה בבחי' המעשה אינה כהתלבשותו בבחי' הדבור ששם מתלבשת ממש עד שהיו לאחדים.

ו"אף עשיתיו" הוא עולם המעשה; והוא נקרא בלשון "אף", מפני שהמחשבה מתלבשת במעשה שלא כמו שהיא מתלבשת בדיבור, שבו היא מתלבשת ממש, עד שהם נעשים לאחדים.

"אף עשיתיו" הוא עולם העשיה, בחינת המעשה, והמילה הנוספת "אף" מסמנת ירידה נוספת. המחשבה נכנסת לדיבור במידה כה מלאה עד שהם נעשים לאחד, אך אינה נכנסת כך למעשה.

משא"כ המעשה הוא דבר נפרד וכל זה בהתפשטות החיות להיות גילוי העולמות שהם מבחי' זו והארה בלבד.

ואילו המעשה הוא דבר נפרד. וכל זה הוא בהתפשטות החיות, כדי שהעולמות יתגלו; עולמות אלה הם רק בחינת זו והארה.

מעשה עומד בנפרד ממי שעשה אותו. שלוש הבחינות הללו שייכות להתפשטות החיות של ה', המביאה את העולמות לידי גילוי; והעולמות אינם אלא זו והארה מאורו.

משא"כ בא"ס ב"ה עצמו לית מחשבה תפיסא ביה כי אני²⁷ הוי' לא שניתי ונמצא שיש כמה בחי' אחריים וחיצוני' לגבי פנימית המלוכשת בתוכן ופנימית לפנימית עד רום המעלות:²⁸

ואילו באין סוף עצמו, ברוך הוא, "אין מחשבה תופסת בו", שכן "אני הוי' לא שניתי". נמצא שיש דרגות רבות של אחריים ושל חיצוניות ביחס לפנימיות המלוכשת בתוכן, ופנימיות לפנימיות, עד רום המעלות.

עצמותו של ה', אין סוף, היא מעבר לכל זה: שום מחשבה אינה יכולה לתפוס בו, וכפי שנאמר במלאכי ג, ו: "אני הוי' לא שניתי" — כשם שהנשמה אינה משתנה בעקבות ההמשכה ממנה. נמצא שיש דרגות רבות של אחריים וחיצוניות, שבכל אחת מהן יש פנימיות, ופנימיות בתוך פנימיות, עד אין סוף.

5 (קיצור ביאור ענין פנימיות ואחריים. בראתיו יצרתיו²⁹ אף עשיתיו):

(סיכום: ביאור ענין הפנימיות והאחריים; "בראתיו, יצרתיו, אף עשיתיו".)

שורת סיכום קצרה המופיעה בסוף הקטע: הוסברו הפנים והאחריים (הפנימיות והחיצוניות) באלוקות, באמצעות שלושת הפעלים שבישעיהו מג, ז, המתייחסים למחשבה, לדיבור ולמעשה.

קטע 3 • 61-10

שבת ושובה

6 ב והנה בשבת כתיב כי ששת ימים עשה³⁰ וגו'. וביום השביעי שבת. ולכאורה אינו מובן³¹ שהרי הוא

ית' מחדש בכל יום מע"ב [מעשה בראשית]

2. והנה, לגבי שבת נאמר: "כי ששת ימים עשה וגו'", "וביום השביעי שבת". לכאורה אין הדבר מובן, שהרי ה' מחדש את מעשה בראשית בכל יום,

החלק השני נפתח בשמות לא, יז: ה' עשה את העולם בשישה ימים ושבת ביום השביעי. הקושי הוא שהי' אינו חדל לעולם לברוא: הוא מחדש את מעשה בראשית בכל יום, כפי שנאמר בתפילת שחרית.

וגם בשבת מחדש להיות השפעת והמשכת החיות שאילו היה מסתלק כרגע ח"ו [חס ושלום] היה העולם חוזר לאין ואפס ולכן אומרים גם בשבת המחדש בטובו.³²

וגם בשבת הוא מחדש [אותו], כדי שתהיה השפעת החיות והמשכתה; אילו הייתה מסתלקת לרגע, חלילה, היה העולם חוזר לאין ואפס. לכן גם בשבת אנו אומרים: "המחדש בטובו".

אילו הייתה החיות המחיה את הבריאה מסתלקת אפילו לרגע, העולם היה חדל מלהתקיים; לכן היא חייבת להימשך גם בשבת. משום כך גם בתפילת שחרית של שבת, בברכת יוצר, נאמר שה' "מחדש בטובו". אם כן, מה פירוש הדבר שהוא "שבת"?

אך הענין דכתיב כי ששת ימים עשה דייקא דהיינו מה שנתפשט ונמשך החיות ע"י בחי' עשייה אבל בשבת שבת מבחינת התלבשות בבחי' עשייה וגם לא נתלבש בבחי' הדיבור שהם עשרה מאמרות שבהם³³ נברא העולם³⁴

אלא שההסבר הוא שהכתוב מדייק ואומר "כי ששת ימים עשה": כלומר, החיות התפשטה ונמשכה באמצעות בחינת העשייה; אבל בשבת הוא שבת מבחינת ההתלבשות בבחינת העשייה, וגם לא התלבש בבחינת הדיבור, שהיא עשרת המאמרות שבהם נברא העולם.

התשובה טמונה במילה "עשה" שבפסוק: בששת הימים ירדה החיות דרך בחינת העשייה. בשבת ה' שבת מלהתלבש בעשייה, וגם מלהתלבש בדיבור — עשרת המאמרות שבהם נברא העולם, כפי שנאמר במשנה באבות.

ולכן כתיב ממצוא חפצך ודבר דבר³⁵ וארז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] שלא יהא דיבורך של שבת³⁶ כו' והיינו כי להיות בצלם אלקים ברא את האדם³⁷ לכך צריך לשבות בשבת מפני

לכן נאמר: "ממצוא חפצך ודבר דבר", וחכמינו זכרונם לברכה אמרו: "שלא יהא דיבורך של שבת כו'". כלומר, מכיוון ש"בצלם אלקים ברא את האדם", עליו לשבות בשבת, מפני ש

מכאן נובע אחד מדיני השבת: בישעיהו נח, יג נאמר שיש להימנע בשבת מ"ממצוא חפצך ודבר דבר", והתלמוד (שבת ק"ג ע"ב) לומד מכך שדיבורו של אדם בשבת לא יהיה כדיבורו בימות החול. מכיוון שהאדם נברא בצלם אלקים, כפי שנאמר בבראשית ט, ו, גם שכינתו היא בהתאם לשביתת ה'.

כי בו שבת³⁸ הקב"ה והקב"ה שבת מבחינת הדיבור כי ששת ימים עשה היינו ע"י עשרה מאמרות וכיום השביעי שבת מהם

כו שבת הקב"ה; והקב"ה שבת מבחינת הדיבור: "כי ששת ימים עשה", כלומר, באמצעות עשרת המאמרות, "וכיום השביעי שבת מהם";

שביתתו של ה' הייתה שביתתו מן הדיבור: ה"עשייה" בששת הימים נעשתה באמצעות עשרת המאמרות, וכיום השביעי הוא שבת מהם. לכן גם האדם, שנברא בצלמו, נמנע בשבת מדיבור של ימות החול.

אלא התלבשות אור א"ס ב"ה להוות ולהחיות הברואים ולדש בטובו מאין ליש בשבת בוא בבחי' המחשבה לבדה שהוא עולם הבריאה^{40, 39}

אלא שהתלבשות אור אין סוף, ברוך הוא, כדי להוות את הברואים ולהחיותם, ולחדש [אותם] בטובו מאין ליש, היא בשבת בבחינת המחשבה לבדה, שהיא עולם הבריאה.

הבריאה אינה נפסקת בשבת: אור אין סוף עדיין מהווה את הברואים, מחיה אותם ומחדש אותם מאין ליש. אלא שבשבת הוא מתלבש רק ב"מחשבה" של ה', בחינת עולם הבריאה, ולא בדיבור ובעשייה.

ולכן נמשכה נשמה יתירה בשבת⁴¹ דהיינו מעולם הבריאה (עיין בזו"א [בוהר חלק א] פ' נח דע"ה ע"ב ע"פ שער החצר הפנימית⁴² ובמק"מ [ובמקדש מלך] שם בשם הפע"ח [הפרי עץ חיים] ועמ"ש בד"ה והיה מדי חדש (בחדשו))

לכן נמשכת בשבת נשמה יתירה, כלומר, מעולם הבריאה (עיין בזוהר, חלק א, פרשת נח, ע"ה ע"ב, על הפסוק "שער החצר הפנימית", ובמקדש מלך שם בשם פרי עץ חיים; ועיין במה שכתוב במאמר המתחיל "והיה מדי חדש (בחדשו)",

כך מתבאר ה"נשמה היתירה" שאדם מקבל בשבת, לפי התלמוד (ביצה טז ע"א): מקורה בבריאה. כאן מפנה המאמר לזוהר על הפסוק ביחזקאל "שער החצר הפנימית", הנסגר בששת ימי החול ונפתח בשבת; לפירוש מקדש מלך שם, המביא בשם פרי עץ חיים; וכן למאמרו על ישעיהו סו, כג.

שהוא עולם הנשמות ומשם נמשך גם כן שפע וחיות העוה"ז הגשמי [הגשמיים / הגשמיות / הגשמית] שבבחינת העשיה. ולכן ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] דיבור אסור הרהור מותר⁴³

שהוא עולם הנשמות; ומשם נמשכת גם השפעה וחיות לעולם הזה הגשמי, שבבחינת העשייה. לכן אמרו חכמינו זיכרונם לברכה: "דיבור אסור, הרהור מותר".

בריאה היא עולם הנשמות, ובשבת גם העולם הגשמי של עשייה מקבל את חיותו משם. משום כך, כפי שאומר התלמוד (שבת קיג ע"ב), דיבור בענייני חול אסור בשבת, אך מותר להרהר בהם: שבת היא יום המחשבה.

אבל אין זה בדרך התלבשות אלא בחינת עשייה הוא בבחי' ביטול לגבי בחי' המחשבה הנ"ל.

אך אין זה בדרך של התלבשות; אלא בחינת העשייה היא בביטול ביחס לבחינת המחשבה הנזכרת לעיל.

העולם הגשמי עדיין מקבל חיות בשבת, אך לא באמצעות התלבשות מחשבת ה' בו כפי שהיא מתלבשת בו בימות החול. אלא בחינת העשייה בטלה בביטול לפני בחינת המחשבה שמקיימת אותה.

7 ולזה יש נוסחאות בברכת יוצר⁴⁴ בשבת שאין אומרים מה רבו מעשיך כו' לפי שבשבת אין התלכשות בבחי' עשייה

משום כך יש נוסחאות בברכת יוצר של שבת שבהן אין אומרים "מה רבו מעשיך" וכו', מפני שבשבת אין התלכשות בבחינת עשייה.

בימות החול נאמר בברכת יוצר שלפני קריאת שמע של שחרית "מה רבו מעשיך הוי" (תהלים קד, כד), ויש נוסחי תפילה שבהם משמיים זאת בשבת. ההיגיון הוא על פי מה שנאמר קודם: בשבת ה' אינו מתלבש בעשייה, ולכן לכאורה אין מתאים לדבר על "מעשיו".

אבל באמת הנוסחא העיקרית⁴⁵ לומר גם בשבת מה רבו מעשיך כי גם בחי' מחשבה הוא בחי' עשייה לגבי קוב"ה [קודשא בריך הוא] ואפילו בחינת חכמה

אבל האמת היא שהנוסח העיקרי הוא לומר "מה רבו מעשיך" גם בשבת, שכן גם בחינת המחשבה היא בחינת עשייה ביחס לקדוש ברוך הוא, ואפילו בחינת חכמה,

אדמו"ר הזקן קובע שהנוסח העיקרי הוא לומר זאת גם בשבת. ביחס לה' עצמו, אפילו "מחשבתו", ואפילו חכמה, העליונה שבספירות, נחשבת לעשייה — לדבר שהוא ברא.

כדכתיב כולם בחכמה עשית⁴⁶ אלא אנת הוא חכים⁴⁷ פי' שמתלבש בבחי' חכים ואף גם זאת לא בחכמה ידיעא כו'.

כמו שנאמר: "כולם בחכמה עשית". אלא "אנת הוא חכים" — כלומר, הוא מתלבש בבחינת "חכים", וגם בחינה זו אינה "בחכמה ידיעא" וכו'.

ההוכחה היא מאותו פסוק: "כולם בחכמה עשית", ומכאן שגם החכמה היא בין הדברים שנעשו. ה' נקרא "חכים", כפי שנאמר בתפילת אליהו בתיקוני זוהר, רק משום שהוא מתלבש בחכמה, וגם אז — "לא בחכמה ידיעא".

8 והנה לשון שביתה שנאמר אצל הקב"ה כי בו שבת הוא עד"מ כאדם השוכנת ונח ממלאכתו אשר עשה שבשעת מעשה היה שכלו ומחשבתו מלובשים במעשה ההיא ואח"כ כששוכנת חזרו שכלו ומחשבתו למקורן.

והנה, לשון "שביתה" שנאמרה ביחס להקדוש ברוך הוא — "כי בו שבת" — היא, בדרך משל, כאדם ששוכנת ונח מן המלאכה שעשה: בשעת העשייה היו שכלו ומחשבתו מלובשים באותה מלאכה, ולאחר מכן, כשהוא שוכנת, שכלו ומחשבתו חוזרים למקורם.

כדי להסביר מה פירוש "שביתה" אצל ה', אדמו"ר הזקן משתמש בדוגמה של אדם שמפסיק לעבוד. בזמן העבודה שכלו ומחשבתו היו שקועים במשימה; כשהוא מפסיק, הם חוזרים למקורם שבתוכו.

וגם המעשה ההיא כלולה בהם שבשכלו ומחשבתו יש ג"כ בחיי המעשה דהיינו בחיי מעשה שבשכל וגם אותה מלאכה כלולה בהם, שכן בשכלו ובמחשבתו יש גם בחינה של מעשה, כלומר, בחינת המעשה שבתוך השכל:

המלאכה שהושלמה אינה נשארת מאחור בלבד: היא נכללת במחשבתו של האדם כ"מעשה שבתוך השכל" — כהבנתו את מה שעשה.

שהוא מתבונן בשכלו על המעשה שעשה והרי עולה החיות המתפשט ושכלו ומחשבתו שנתלבש במעשה וחוזר להתכלל במקורו הוא השכל והמחשבה.

הוא מתבונן בשכלו במלאכה שעשה; נמצא שהחיות שהתפשטה, ושכלו ומחשבתו שהיו מלוכשים במלאכה, עולים וחוזרים להיכלל במקורם — השכל והמחשבה.

כשהוא מהרהר במה שעשה, החיות שהתפשטה אל תוך המלאכה עולה בחזרה ונכללת במקורה, בשכלו ובמחשבתו.

וכך עדי"ז בשבת עולה החיות שנמשך בששת ימי המעשה בע"מ [בעשרה מאמרות] שנברא העולם לבחי' המחשבה (דהיינו שעלמין דאתגליין מקבלים החיות ממקום שמקבלים עלמין סתימין ונקרא חצר הפנימית הפונה קדים⁴⁸ ועלמין סתימין מתעלים יותר כו')⁴⁹

וכך גם בשבת: החיות שנמשכה בששת ימי המעשה, באמצעות עשרת המאמרות שבהם נברא העולם, עולה לבחינת המחשבה. כלומר, העולמות הנגלים מקבלים את החיות מן המקום שממנו מקבלים העולמות הנסתרים, והוא נקרא "החצר הפנימית הפונה קדים"; והעולמות הנסתרים מתעלים עוד יותר, וכו'.

כך גם בשבת: החיות שנמשכה אל העולם בששת ימי החול באמצעות עשרת המאמרות עולה בחזרה לבחינת המחשבה. העולמות הנגלים מקבלים אז מאותו מקום שממנו מקבלים העולמות הנסתרים, שיחזקאל מ"ו, אי מכנה אותו "החצר הפנימית הפונה קדים"; והעולמות הנסתרים מתעלים עוד למעלה.

ולכן שבת אותיות תשב⁵⁰ שענין שבת וענין תשובה⁵¹ הכל אחד דהיינו חזרת הדברים למקורן ושרשן כי

ולכן אותיות שבת הן גם אותיות תשב, כי ענינם של שבת ושל תשובה אחד הוא: החזרת הדברים למקורם ולשרשם. כי

אפשר לסדר מחדש את אותיות שבת כדי ליצור את המילה תשב, שפירושה "תחזור": שבת היא החזרת כל הדברים למקורם, וזהו כדיוק עניינה של תשובה. הערת קה"ת מפנה למדרש, שבו אדם, לאחר שלמד על כוחה של התשובה, שר את מזמור השבת.

הנה תשובה אינה מעבירות שבידו דוקא אלא תשובה היא להשיב נפשו⁵² שירדה מטה מטה ונתלבשה בדברים גשמיים אל מקורה ושרשה לדבקה בו ית' לבטל רצונו מפני רצון עליון

תשובה אינה בהכרח על עבירות שבידו; אלא תשובה היא להשיב את נפשו, שירדה מטה מטה והתלבשה בדברים גשמיים, אל מקורה ושרשה, כדי שתידבק בו יתברך ותבטל את רצונה מפני הרצון העליון.

במהותה, תשובה אינה רק חרטה על חטאים. היא השבת הנשמה, שירדה והתלבשה בגוף ובדברים גשמיים, אל מקורה, כדי שתידבק בה ותניח את רצונה מפני רצונו.

ולכן ניתקנו עשרת ימי תשובה ויוהכ"פ [יום הכפורים] גם לצדיקים גמורים⁵³ כי זה כל האדם⁵⁴ ועיקר התשובה הוא

ולכן תיקנו את עשרת ימי תשובה ואת יום הכיפורים גם לצדיקים גמורים, כי "זה כל האדם". ועיקר התשובה הוא זו הסיבה שתיקנו את עשרת ימי תשובה ואת יום הכיפורים גם לצדיקים גמורים, שאין להם חטאים לשוב עליהם. הסיבה למקור היא, בלשון קהלת י"ב, י"ג, "זה כל האדם".

כמו שכתוב לך אמר לבי בקשו פני⁵⁵ כו' פי פנימית הלב⁵⁶ שהלב אומר בקשו פני (ועמ"ש בד"ה כי תשמע בקול⁵⁷ בענין חצר הפנימית ומפתחות הפנימיות)

כמו שכתוב: "לך אמר לבי: בקשו פני" וכו'. פירוש הדבר הוא פנימיות הלב: הלב אומר "בקשו פני". (ועיין במה שכתוב בד"ה "כי תשמע בקול" בענין החצר הפנימית והמפתחות הפנימיות.)

לב התשובה הוא הפסוק בתהילים כ"ז, ח': "לך אמר לבי: בקשו פני". ה"פנים" מתפרשות כפנימיות הלב, כפי שמוסבר גם באגרת הקודש, פרק ד'; כאן מפנה הטקסט למאמר "כי תשמע בקול" (לקוטי תורה, ראה), בענין החצר הפנימית והמפתחות הפנימיות.

והוא בחי' תשובה עילאה⁵⁸ מעומקא דליבא כאדם המעמיק במוחו ולבו ומחשבתו בדבר שחייו תלויין בו ונוגע עד הנפש ממש.⁵⁹

זוהי בחינת תשובה עילאה, הבאה מעומק הלב, כמו אדם שמעמיק במחשבתו, בשכלו ובלבו בעניין שחייו תלויים בו, והוא נוגע עד עצם הנפש.

זוהי "תשובה עילאה", הבאה מעומק הלב, כמו מחשבתו של אדם שחייו תלויים בעניין מסוים, כפי שתואר בפסקה 3. הדבר נוגע בנפש עצמה, ולא רק בשכל.

כך ישים אל לבו אהבת ה' מקרב איש ולב עמוק⁶⁰ כמ"ש מי לי בשמים⁶¹ ועמך לא חפצתי בארץ כלה שארי ולבבי⁶² וגו'.

כך ישים אדם אל לבו את אהבת ה', מקרב איש ולב עמוק, כמו שכתוב: "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי בארץ; כלה שארי ולבבי וגו'".

על האדם להכניס את אהבת ה' לעומק הזה — "מקרב איש ולב עמוק" (תהלים סד, ז). ביטוי זה הוא בפסוקים בתהלים עג, כה-כו: לא לרצות דבר בשמים או בארץ מלבד ה', עד ש"כלה שארי ולבבי" מרוב געגועים.

9 והיינו אהבה רבה לי טעם ודעת כי אהבה הנלקחה מטעם ודעת המושג ומוכן בהתבוננות שכלו ורוח בינתו אין בה עומק כ"כ [כל כך] להיות כלה שארי ולבבי כי [כתב]

כלומר, "אהבה רבה" בלי טעם ודעת. אהבה שנובעת מטעם ודעת, המושגים ומוכנים באמצעות התבוננות בשכלו וברוח הבנתו, אינה עמוקה דיה עד כדי "כלו שארי ולבבי" וכו';

אהבה עמוקה זו היא אהבה רבה, שהיא למעלה מן הטעם. אהבה שנוצרת באמצעות התבוננות היא אמיתית, אך היא מוגבלת על ידי ההבנה שהולידה אותה, ואינה יכולה להגיע למדרגה של "כלו שארי ולבבי".

רק היא אהבה רבה שלמעלה מטעם ודעת שאינו רוצה ליפרד מיחודו ית' כי חלק הוי' ממש עמו⁶³ וע"כ יש בכח לישראל למסור נפשו⁶⁴ באחד⁶⁵

אלא זו אהבה רבה שלמעלה מטעם ודעת, שבה האדם אינו רוצה להיפרד מיחודו ית', שכן "חלק הוי'" ממש "עמו". לכן יש בכוחו של כל יהודי למסור את נפשו באמירת "אחד".

אהבה רבה היא סירובה של הנפש להיפרד מיחודו של ה', משום שהיא ממש "חלק הוי'" (דברים לב, ט). משום כך כל יהודי יכול למסור את נפשו על אחדותו של ה', כפי שמתבטא במילה "אחד" שבקריאת שמע.

והיא היא בחיי תשובה וחזרת הדברים למקורן כי כמו שיש מחשבה דבור ומעשה בפו"מ [בפועל ממש] כך יש כל בחיי הללו בשכל

וזוהי עצמה בחינת תשובה והשבת הדברים למקורם. כשם שיש מחשבה, דיבור ומעשה בפועל, כך כל הבחינות הללו קיימות גם בשכל

אהבה זו היא עצמה תשובה: השבת הדברים למקורם. כדי להראות זאת, מציין אדמו"ר הזקן שמחשבה, דיבור ומעשה קיימים לא רק במעשים בפועל, אלא גם בתוך השכל.

(שבחי מעשה שבשכל זהו כענין בחיי שכל המעשיי [המעשיי] הנזכר בשמונה פרקים להרמב"ם [להרבי משה בן מימון]⁶⁶ דהיינו השכל שבעשייה איך לעשות מלאכת מחשבת כו' שזהו בחיי האחרונה שבשכל ונקרא עשייה שבשכל כו' וכמ"ש במ"א.

(בחינת המעשה שבשכל היא כעין בחינת "השכל המעשיי" הנזכרת בשמונה פרקים לרמב"ם, היינו השכל שבעשייה: כיצד לעשות מלאכה מחשבת וכו'. זו הבחינה האחרונה שבשכל, והיא נקראת עשייה שבשכל וכו', וכמו שמבואר במקום אחר.)

במאמר מוסגר מזהה אדמו"ר הזקן את "המעשה שבשכל" עם מה שהרמב"ם מכנה בפרק הראשון של שמונה פרקים "השכל המעשיי": הידע המעשי הנדרש למלאכות מיומנות. זו המדרגה הנמוכה ביותר של השכל.

והנה הנמשל מזה למעלה כי הנה מחודומ"ע [מחשבה דבור ומעשה] הן ביי"ע ומדומ"ע [ומדבור ומעשה] שבחכמה היינו ביי"ע דאצילות כי דרך כלל אצי"ה הוא בחי' חכמה.⁶⁷

והנה, הנמשל מכך למעלה: מחשבה, דיבור ומעשה הם בריאה, יצירה ועשיה; ומחשבה, דיבור ומעשה שבחכמה הם בריאה, יצירה ועשיה שבאצילות, שכן בדרך כלל אצילות היא בחינת חכמה.

למעלה, ההקבלה היא שמחשבה, דיבור ומעשה הם העולמות בריאה, יצירה ועשיה. מאחר שאצילות בכללותה מקבילה לחכמה, מחשבה, דיבור ומעשה שבחכמה הם בריאה, יצירה ועשיה שבאצילות.

אך יש באצילות עצמו גי' ביי"ע וכמ"ש בביאור ע"פ ועתה יגדל נא⁶⁸ ומדומ"ע [ומחשבה דבור ומעשה] שלמעלה מהשכל זהו מ"ש בעי"ח [בעץ חיים] דא"ק [דאדם קדמון]⁶⁹ נקרא אדם דבריאה כוי ונקרא מחשבה הקדומה⁷⁰ ועיין בזח"א [בזהר חלק א] נח.

אך גם באצילות עצמה יש בריאה, יצירה ועשיה, וכמו שמבואר בביאור על "ועתה יגדל נא". ומחשבה, דיבור ומעשה שלמעלה מן השכל הם מה שכתוב בעץ חיים, שאדם קדמון נקרא "אדם דבריאה" וכוי, והוא נקרא "מחשבה הקדומה"; ועיין בזהר חלק א, נח.

גם באצילות עצמה יש בריאה, יצירה ועשיה משלה, כפי שמבואר בביאור על "ועתה יגדל נא כוח אדני" (במדבר יד, יז). יש גם מחשבה, דיבור ומעשה שלמעלה מן השכל: בעץ חיים אדם קדמון, המדרגה שלמעלה מאצילות, נקרא "אדם דבריאה" ו"מחשבה הקדומה".

(דס"ה ע"א) ועמ"ש בביאור ע"פ את שבתותי תשמרו וע"פ ראיתי והנה מנורת זהב.⁷¹ וכך כל בחי' הללו הן במקורן ושרשן

(דף סה ע"א). ועיין במה שכתוב בביאור על "את שבתותי תשמרו" ועל "ראיתי והנה מנורת זהב". וכך כל הבחינות הללו קיימות במקורן ובשרשן,

הזהר המצוטט (חלק א, סה ע"א) מתאר את "המחשבה העליונה" המתקרבת אל הרצון הנעלם שלמעלה ממנה, והמאמר מפנה לביאורים על "את שבתותי תשמרו" ועל מנורת הזהב שבחזון זכריה. המסקנה היא שכל הבחינות הללו קיימות במקורן ובשרשן.

שהוא למעלה מן השכל ועי"ה התשובה מעומקא דליבא שלמעלה מהשכל עולה גם החיות שבמחשבה דו"מ [דבור ומעשה] ונכלל למעלה מן השכל:

שהוא למעלה מן השכל; ובאמצעות תשובה מעומק הלב, שהיא למעלה מן השכל, עולה גם החיות שבמחשבה, בדיבור ובמעשה ונכללת למעלה מן השכל.

שורש זה הוא למעלה מן השכל. תשובה מעומק הלב, שגם היא למעלה מן השכל, מעלה את החיות שבמחשבה, בדיבור ובמעשה של האדם אל אותו שורש, כשם שבשבת העולמות עולים למקורם.

10 (קיצור ענין וביום השביעי שבת⁷² מבחי' אשר עשה ונמשך החיות מבחי' מחשבה שהוא חצר הפנימית ולכן שבת אותיות תשב. בקשו פני פנימית הלב):

(סיכום: עניינו של "וביום השביעי שבת" הוא מבחינת "אשר עשה", והחיות נמשכת מבחינת המחשבה, שהיא החצר הפנימית. לכן שבת מורכבת מאותיות תשב. "בקשו פני" — פנימיות הלב.)

שורת סיכום החותמת את החלק השני. היא חוזרת על עיקרי הדברים: בשבת ה' שבת ממלאכה, והעולם מקבל אז את חיותו ממחשבתו, שהיא "החצר הפנימית"; שבת מורכבת מאותן אותיות כמו תשב, כלומר תשוב; ו"בקשו פני" פירושו פנימיות הלב.

קטע 4 • 111-14

"את פניך הוי' אבקש"

11 ג והנה עיי' נמשך להיות את פניך⁷³ הוי' אבקש פניך בחי' פנימית עליון יאר ה' פניו אליך⁷⁴ ובחי' 3. כעת, באמצעות זאת נמשכת [ההמשכה של] "את פניך הוי' אבקש": "פניך" היא בחינת הפנימיות העליונה; "יאר ה' פניו אליך". ובחינת

החלק השלישי: תשובה מעומק הלב ממשיכה תגובה מהפנימיות של ה' עצמו. זהו ה"פנים" שבמילים "את פניך הוי' אבקש" (תהלים כז, ח), וגם הפנים המאירות שבברכת כהנים: "יאר ה' פניו אליך" (במדבר ו, כה).

פנים למעלה הוא אור א"ס ב"ה שלמעלה מהחכמה ונקרא פנים עד"מ כמו שבאדם עיקר החיות הוא בפניו ששם התגלות כל החושים ראייה ושמיעה ריח ודבור.

"פנים" למעלה הוא אור אין סוף ברוך הוא שלמעלה מחכמה. הוא נקרא "פנים" בדרך משל: כשם שאצל האדם עיקר החיות ניכר בפניו, שבהם מתגלים כל החושים — ראייה ושמיעה, ריח ודיבור,

"פנים" למעלה פירושו אור אין סוף שלמעלה מחכמה. המשל הוא פני האדם, שבהם החיות שלו ניכרת ביותר: שם מתגלים כל החושים — ראייה, שמיעה, ריח ודיבור.

משא"כ העורף יש בו חיות מועט ומצומצם מאד עד שנחשב בבחי' דומם לגבי החיות הנמשך בפנים כך הוא למעלה מה

ואילו בעורף יש חיות מעטה ומצומצמת מאד, עד שהוא נחשב כבחינת דומם לעומת החיות הנמשכת בפנים. כך הוא גם למעלה:

לעומת זאת, בעורף יש מעט כל כך חיות, עד שבהשוואה לפנים הוא כמעט כמו חומר דומם. אותה הבחנה קיימת גם למעלה.

שמתגלה בו חיות ואור אי"ס ב"ה בגילוי רב נקרא בחי' פנים לגבי בחי' אחוריים ובחי' חיצוניי שאין מתגלה בהן

מה שמתגלה בו חיות ואור אין סוף ברוך הוא בגילוי רב נקרא בחינת "פנים" ביחס לבחינת "אחוריים" ולבחינת החיצוניות, שבהן מתגלה

מקום שבו חיותו ואורו של ה' מתגלים בשפע נקרא "פנים"; מקום שבו מתגלה רק מעט חיות, ובאופן מצומצם, נקרא "אחוריים" או החיצוניות.

אלא חיות מועט ומצומצם וחיצוניי עליון נעשה פנימית תחתון וכמה בחי' זו למעלה מזו זו פנימית מזו עד רום המעלות את פניך הוי' הוא גילוי אור אי"ס ב"ה בעצמו ובכבודו הסוכי

רק חיות מעטה ומצומצמת. החיצוניות של העליון נעשית הפנימיות של התחתון; ויש בחינות רבות זו למעלה מזו, כל אחת פנימית מזו שמתחתיה, עד רום המעלות. "את פניך הוי'" הוא גילוי אור אין סוף ברוך הוא בעצמו ובכבודו, סובב כל עלמין,

המונחים האלה יחסיים: החיצוניות של מדרגה עליונה נעשית הפנימיות של המדרגה שמתחתיה, וכך נמשכים הדברים דרך מדרגות רבות. ה"פנים" שדוד ביקש הם גילוי אור אין סוף עצמו, סובב כל עלמין, שאורו גדול מכדי להיכנס לתוך העולמות.

שהוא עיקר החיות שאין ערוך אליו ית' כלל עכד שבחי' ח"ע [חכמה עילאה] נחשבת לגבי אור אי"ס ב"ה עצמו הסוכי בבחי' עשיה גשמי [גשמיים / גשמיות / גשמית] ובחי' דומם.

שהוא עיקר החיות, שאין לו יתברך שום ערך אליו כלל; עד כדי כך, שחכמה עילאה נחשבת ביחס לאור אין סוף ברוך הוא עצמו, סובב כל עלמין, כעשייה גשמית וכבחינת דומם.

האור הזה הוא עצם החיות, ואין לו שום ערך והשוואה. ביחס אליו, אפילו חכמה עילאה — חכמת האצילות — נחשבת לעשייה גשמית בלבד, כבחינת דומם.

וזהו שביקש דהע"ה [דוד המלך עליו השלום] את פניך הוי' אבקש (עיי' מזה בהרמ"ז [בהרב משה זכות] פ' אמור בדרך צ"ג ע"ב)⁷⁵

וזהו מה שביקש דוד המלך עליו השלום: "את פניך הוי' אבקש" (עיינו בעניין זה ברמ"ז, פרשת אמור, דף צ"ג ע"ב): זה מה שביקש דוד המלך כשאמר: "את פניך הוי' אבקש". כאן מפנה המאמר לדברי הרמ"ז, רבי משה זכות, בפירושו לזוהר על פרשת אמור.

להיות בנפשו גילוי הארת אור אי"ס ב"ה ממש יאר ה' פניו אליך הארת פנים מרצון העליון שלמעלה מהחכמה

שתהיה בנפשו התגלות הארה מאור אין סוף ברוך הוא ממש. "יאר ה' פניו אליך": הארת פנים מרצון העליון שלמעלה מחכמה.

דוד ביקש שאור אין סוף ממש יתגלה בנפשו. גם "יאר ה' פניו אליך" שבברכת כהנים היא הארה מרצון העליון, שלמעלה מחכמה.

כי חכמה היא בחי' יו"ד⁷⁶ אשר אות יו"ד הוא נקודה שהוא בחי' צמצום וכל סדר ההשתלשלות שהוא התפשטות גדולת א"ס ב"ה בריבוא רכבות מדריגות ועולמות אין מספר

שהרי חכמה היא בחינת יו"ד, והאות יו"ד היא נקודה, שהיא בחינת צמצום; וכל סדר ההשתלשלות, שהוא התפשטות גדולתו של אין סוף ברוך הוא ברכבות רכבות מדריגות ועולמות שאין להם מספר,

חכמה נמוכה מרצון זה: היא מסומלת באות יו"ד, נקודה בלבד, המבטאת צמצום. כל סדר העולמות הוא התגלות גדולתו של ה' באינספור מדריגות ועולמות.

הנה במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו⁷⁷ כי אימתי אקרי גדול כשהוא בעיר אלקינו⁷⁸ כו' דהיינו בחי' צירופי אותיות כי אותיות הן המשכות מלשון אתא כו'.

הנה, "במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו", שהרי מתי הוא נקרא גדול? כשהוא בעיר אלקינו וכו'; כלומר, בחינת צירופי האותיות, שכן אותיות הן המשכות, מלשון "אתא" — בא וכו'.

אולם גדולה זו עצמה היא ירידה: כפי שאומרת הגמרא (Megillah 31a), במקום שבו אתה מוצא את גדולתו של ה', שם אתה מוצא את ענוותנותו. הוזהר אומר שה' נקרא "גדול" כשהוא "בעיר אלקינו"; את הדברים מפרש אדמו"ר הזקן כירידה שלו לצירופי אותיות, שכן המילה "אותיות" קשורה למילה הארמית "אתא", שפירושה "בא" — המשכה למטה.

12 וזהו וחכם באחור ישבחה. שכל בחי' השבח של גדולתו ית' והתפשטותו שבבחי' חכמה הוא בחי' אחוריים לגבי בחי' הפנימיים [הפנימיות / הפנימית] שהוא רצון העליון ב"ה הסוכ"ע.

וזהו [פירוש] "וחכם באחור ישבחה": כל דרגת השבח על גדולתו יתברך ועל התפשטותו, כפי שהיא בבחינת חכמה, היא בחינת אחוריים ביחס לבחינה הפנימית, שהיא הרצון העליון ברוך הוא, סובב כל עלמין.

במשלי כ"ט, י"א נאמר שהחכם "ישבחה באחור", ואדמו"ר הזקן מפרש זאת כ"משבח אותה מאחור". כל שבח על גדולת ה' כפי שהיא מתגלה באמצעות חכמה הוא שבח על "אחוריו", בהשוואה לבחינה הפנימית — הרצון העליון הסובב כל עלמין.

וזהו וראית את אחורי כי מרע"ה [משה רבינו עליו השלום] זכה לתורה ואורייתא מחכמה נפקת.⁸⁰ אבל ופני לא יראו⁸¹ שגילוי אור א"ס ב"ה עצמו הסוכ"ע שלמעלה מהתורה

וזהו [פירוש] "וראית את אחורי": משה רבנו, עליו השלום, זכה לתורה, ו"אורייתא מחכמה נפקת". אבל "ופני לא יראו" — גילוי אור אין סוף ברוך הוא עצמו, סובב כל עלמין, שלמעלה מן התורה,

כך מתבאר הפסוק בשמות ל"ג, כ"ג: משה ראה את "אחוריו" של ה' בכך שקיבל את התורה, ו"אורייתא מחכמה נפקת", כפי שאומר הוזהר. את "פניו" של ה', אור אין סוף שלמעלה מן התורה, אי אפשר היה לראות.

והוא מקור התורה אינו מתגלה בבחי' ראייה והשגה כי לית מחשבה תפיסא ביה כלל⁸² אלא בבחינת תשובה כי עמך הסליחה.⁸³

שהוא מקור התורה, אינו מתגלה באמצעות ראייה והשגה, כי "לית מחשבה תפיסא ביה כלל", אלא רק בדרך של תשובה: "כי עמך הסליחה".

את האור הזה, מקור התורה, אי אפשר להשיג באמצעות ראייה או הבנה, משום ש"לית מחשבה תפיסא ביה כלל". מגיעים אליו באמצעות תשובה, כפי שנאמר בתהילים ק"ל, ד': "כי עמך הסליחה".

פיי שבחי' הסליחה הוא בבחי' עמך ממש כי משם לוקחה ונמשכה כמ"ש ממעמקים קראתיך^{84,85} הוי' פיי קראתיך כאדם הקורא

כלומר, בחינת הסליחה היא בבחינת "עמך" ממש, שכן משם היא נלקחת ונמשכת, כמו שנאמר: "ממעמקים קראתיך הוי'". פירוש "קראתיך" הוא כמו אדם הקורא

הסליחה באה מ"עמך" עצמו, מעצמותו של ה'. תהילים ק"ל, א', "ממעמקים קראתיך", מתאר כיצד היא נמשכת: באמצעות קריאה, כאדם הקורא לחברו הרחוק ממנו.

לחברו ממקום למקום כך קורא וממשיך בחינת גילוי הוי' ממעמקים מבחינת ישת חשך סתרו⁸⁶ סתימא דכל סתימין ומשם קראתיך להיות גילוי בחי' הוי'

לחברו ממקום למקום; כך קוראים וממשיכים את בחינת גילוי הוי' "ממעמקים", מבחינת "ישת חשך סתרו", סתימא דכל סתימין. ומשם "קראתיך" — כדי שתהיה התגלות של בחינת הוי'.

בעל התשובה קורא לגילוי הוי' לעלות מתוך "המעמקים" — הבחינה הנסתרית בתכלית, שעליה נאמר בתהילים י"ח, י"ב: "ישת חשך סתרו", סתימא דכל סתימין. משם הוא קורא לגילוי כדי שיתגלה.

כי בחי' ממעמקים עצמה א"א לבא לידי גילוי כ"א בבחי' הוי' שהוא צמצום המשכה והתפשטות כו' כי בחינת "ממעמקים" עצמה אינה יכולה לבוא לידי גילוי אלא בבחינת הוי', שהיא צמצום, המשכה והתפשטות וכו',

מה שנמצא ב"מעמקים" יכול להתגלות רק באמצעות שם הוי', שאותיותיו מורות על צמצום, המשכה והתפשטות. כדי שהנסתר יופיע, יש לצמצם ולכוון אותו.

וכמ"ש במ"א וקריאה והמשכה זו היא מחמת כמים הפנים לפנים⁸⁷ להיות בחי' ממעמקים עומקא דליבא באתעדלית [באתערותא דלתתא] ועי"ז אתערותא דלעילא גי' בחי' ממעמקים וכשם שמלמעלה למטה א"א לבא בחי' ממעמקים לידי גילוי אלא בבחינת צמצום והתפשטות כו'.

כפי שמוסבר במקום אחר. קריאה והמשכה זו באות מכוח "כמים הפנים לפנים": כשבחינת "ממעמקים", עומק הלב, מתעוררת באתערותא דלתתא, על ידי כך גם אתערותא דלעילא היא בבחינת "ממעמקים". וכשם שמלמעלה למטה בחינת "ממעמקים" אינה יכולה לבוא לידי גילוי אלא באמצעות צמצום והתפשטות וכו',

במשלי כ"ז, י"ט נאמר: "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם". כאשר ההתעוררות מלמטה של האדם נובעת מעומק לבו, היא מעוררת מלמעלה את עומק לבו של ה'; וכשם שהגילוי מלמעלה דורש צמצום והתפשטות, כך גם התגובה מלמטה.

כך צ"ל ב אתערותא דלתתא כמים הפנים לפנים ממטה למעלה גי' בחי' צמצום שהוא בחי' הסתלקות לסלק ולבטל א"ע [את עצמו] שלא יעשה בשביל עצמו

כך גם באתערותא דלתתא, "כמים הפנים לפנים", מלמטה למעלה, צריכה להיות בחינת צמצום — בחינת הסתלקות: להסיר את עצמו ולבטל את עצמו, כדי שלא יפעל למען עצמו.

גם ההתעוררות מלמטה זקוקה ל"צמצום": האדם מסתלק ומבטל את עצמו, כך שאינו פועל עוד למען עצמו. הסתלקות זו היא המקבילה האנושית לצמצום שלמעלה.

ומזה יבא למדריגת ממעמקי' [ממעמקים] ומשם נמשך מחילת עוונות כי הפגם הוא שפוגם בתורה שהיא חכמתו ית' וכך חייבה חכמתו להיות זו מ"ע [מצות עשה] וזו מל"ת [מצות לא תעשה]

ומכאן יגיע למדרגת "ממעמקים", ומשם נמשכת מחילת עוונות. שכן הפגם הוא בכך שהוא פוגם בתורה, שהיא חכמתו יתברך; חכמתו היא שקבעה שמעשה זה יהיה מצוות עשה ומעשה זה יהיה מצוות לא תעשה.

באמצעות ביטול כזה מגיע האדם ל"ממעמקים", מקור מחילת העוונות. החטא הוא פגם בתורה, שהיא חכמת ה'; חכמה זו היא שקבעה אילו מעשים הם מצוות עשה ואילו הם איסורים.

אבל למעלה מהחכמה שם אין פגם מגיע כי שממית בידים תתפש⁸⁸ והיא בהיכלי מלך והעובר על התורה שהיא בחי' חכמה צריך להמשיך ממקום עליון למעלה מן החכמה היא בחי' ממעמקים

אבל למעלה מחכמה אין הפגם מגיע, שכן "שממית בידים תתפש" והיא בהיכלי מלך". מי שעובר על התורה, שהיא בחינת חכמה, צריך להמשיך ממקום עליון יותר, למעלה מחכמה, שהיא בחינת "ממעמקים",

הפגם אינו מגיע למעלה מחכמה. מובא כאן הפסוק ממשלי ל, כח, על השממית הנמצאת "בהיכלי מלך": מה שמגיע להיכלות אינו מגיע אל המלך עצמו, שלמעלה מהם. לכן מי שעבר על התורה, שהיא בחינת חכמה, צריך להמשיך ממקום עליון יותר — "ממעמקים", שלמעלה מחכמה.

וכמו עד"מ אם נתקלקל מוצא מים צריך לחפור בעומק המעיין לתקן וכך אנת הוא ממלא כל כמו למשל, אם מוצא המים של מעיין התקלקל, יש לחפור בעומק המעיין כדי לתקנו. וכך: "אתה הוא הממלא את כל

המשל הוא שכאשר מוצא המים של מעיין מתקלקל, מתקנים אותו בחפירה עמוקה יותר, אל עומק המעיין עצמו. אותו רעיון מופיע בתפילת אליהו בתיקוני זוהר: ה' "ממלא את כל השמות" והוא "השלמות של כולם".

שמהן⁸⁹ ואנת הוא שלימו דכולהו⁹⁰ פי ממלא כל שמהן שהתורה כולה היא שמותיו של הקב"ה⁹¹ שכמו שע"י שם האדם אשר יקרו לו

השמות, ואתה הוא השלמות של כולם". פירוש "ממלא את כל השמות": התורה כולה היא שמותיו של הקדוש ברוך הוא. כשם שבאמצעות שמו של אדם, שבו קוראים לו,

"השמות" הם התורה: התורה כולה מורכבת משמותיו של הקדוש ברוך הוא, כפי שאומר זוהר וכפי שמצוין בהערת קה"ת מתוך הקדמת הרמב"ן לפירושו על התורה. שם הוא הדבר שבו קוראים לאדם.

הנה ע"י קריאה זו נמשך האדם ופונה אל הקורא כך התורה היא בחי' שם להקב"ה להיות קוראין וממשיכין גילוי אלקותו ית' ע"י התורה

הרי באמצעות הקריאה הזאת האדם נמשך ופונה אל הקורא; כך גם התורה היא בחינת שם לקדוש ברוך הוא, ובאמצעות התורה קוראים לו וממשיכים את גילוי אלקותו יתברך.

כאשר קוראים לאדם בשמו, הוא פונה אל מי שקורא לו. כך גם התורה היא "שמו" של ה': באמצעות לימודה וקיומה אנו קוראים לו וממשיכים למטה את אלקותו.

כי רמ"ח מצות הן רמ"ח אברין דמלכא⁹² שבהם נמשך חיות ואור א"ס ב"ה כמו שבאברי האדם עד"מ נמשך הדם הוא הנפש⁹³

שכן רמ"ח המצוות הן רמ"ח אברי המלך, שדרכם נמשכות החיות ואור אין סוף ברוך הוא, בדומה לדם שנמשך, למשל, אל איברי האדם — והדם הוא הנפש.

בתיקוני זוהר נקראות רמ"ח מצוות עשה "רמ"ח אברי המלך". דרכן נמשכים החיים והאור של ה', כשם שהדם זורם באיברי האדם; "כי הדם הוא הנפש" (דברים יב, כג).

ולכן ע"י התורה נמשך אור א"ס ב"ה אבל מי שהעביר את הדרך ופגם בתורה הנה זאת תקונו לשוב אל ה' ממעמקים מעומקא דליבא.

ולכן התורה ממשיכה את אור אין סוף ברוך הוא. אך מי שסר מן הדרך ופגם בתורה, תיקונו הוא לשוב אל ה' "ממעמקים", מעומק הלב.

התורה והמצוות הן אפוא הערוץ הרגיל להמשכת אור אין סוף. מי שסר מן הדרך ופגם בערוץ הזה צריך לתקנו ממקום שלמעלה ממנו, באמצעות שיבה אל ה' "ממעמקים", מעומק הלב, המגיע לבחינה ש"ממלאת את כל השמות".

13 וכמ"ש ויצעקו אל⁹⁴ ה' בצר להם⁹⁵ ואזי ממשיך מעומק העליון בחי' אור א"ס ב"ה עצמו הסוכ"ע

כמו שנאמר: "ויצעקו אל ה' בצר להם"; ואז הוא ממשיך מעומק העליון את בחינת אור אין סוף עצמו, ברוך הוא, את האור הסובב כל עלמין,

תהילים קז, ו: "ויצעקו אל ה' בצר להם" — זוהי זעקה מעומק הלב. באמצעותה ממשיך בעל התשובה מן העומק העליון את אור אין סוף עצמו, את האור הסובב כל עלמין.

כי הוא הממלא כל שמהן ואיהו שלימו דכולהו ועי"ז משלים וממלא כל החסרונות והפגמים. וזהו כי אבי ואמי עזבוני⁹⁶ וה' יאספני כי

שהרי הוא ממלא את כל השמות ו"הוא שלימות של כולם", ובכך משלים וממלא את כל החסרונות והפגמים. וזהו "כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני". כי

מכיוון שאור זה "ממלא כל שמות והוא שלימות של כולם", כפי שהובא לעיל, הוא יכול למלא כל חסרון ולתקן כל פגם בתורה. כך נאמר בתהילים כז, י: "כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני".

הנה הנשמה מתחלקת לעשר בחינות ומדרגות ז' מדות וג' שכליים והן נמשכות מלמעלה מבחי' לך הוי' הגדולה והגבורה כו' ז' מדות וכן השכלים כי ה' יתן חכמה⁹⁷ מפיו דעת ותבונה.

הנה הנשמה מתחלקת לעשר בחינות ומדרגות: שבע מדות ושלוש בחינות שכליות. הן נמשכות מלמעלה: שבע המדות מן הבחינה של "לך ה' הגדולה והגבורה" וכו', וכך גם הבחינות השכליות, שעליהן נאמר: "כי ה' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה".

כדי לבאר את הפסוק, אדמו"ר הזקן מתאר את עשר הכוחות שבנשמה: שבע מדות ושלוש בחינות שכליות. מקורם במדות ובכוחות של ה' עצמו: הרגשות נמשכים מן המדות הנזכרות בדברי הימים א כט, יא — "לך ה' הגדולה והגבורה" וכו'; והשכל נמשך מן הנאמר במשלי ב, ו — חכמה, דעת ותבונה.

והנה כללות המדות הן אהבה ויראה נק' בשם בן וכת. כי באהבה נאמר זכר חסדו⁹⁸ וביראה נאמר אשה יראת⁹⁹ ה'

והנה כללות המדות, אהבה ויראה, נקראות בשמות "בן" ו"בת": על האהבה נאמר "זכר חסדו", ועל היראה נאמר "אשה יראת ה'".

אהבה ויראה, הכוללות את כל המדות, נקראות "בן" ו"בת". האהבה היא הבן, כמו שנאמר בתהילים צח, ג: "זכר חסדו"; המילה "זכר" משמעותה גם זכר. היראה היא הבת, כמו שנאמר במשלי לא, ל: "אשה יראת ה'".

(וזהו שאמרו רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] בת בתחלה סימן יפה לבנים¹⁰⁰ כי ראשית והתחלת העבודה הוא להמשיך עליו בחי' יראה וכמ"ש בזהר ע"פ בזאת יבא אהרן¹⁰¹ כו' וכמ"ש במ"א) והשליים נקי בשם אב (וזהו שאמרו חז"ל: "בת תחילה סימן יפה לבנים"; שכן ראשית העבודה ותחילתה היא להמשיך על האדם את בחינת היראה, כפי שמבואר בזהר על הפסוק "בזאת יבוא אהרן" וכו', וכפי שמבואר במקום אחר.) והבחינות השכליות נקראות "אבי"

המאמר מפרש את דברי חז"ל "בת תחילה סימן יפה לבנים" (כבא בתרא קמא ע"א) כך: העבודה צריכה להתחיל ביראה, ה"בת", ואחריה באה האהבה, ה"בנים". גם הוזהר, על הפסוק "בזאת יבוא אהרן" (ויקרא טז, ג), אומר כך. הבחינות השכליות נקראות "אבי" ו"אם".

ואם המולידים המדות כנודע שהמדות נולדו ונתהוו מן השכליים.¹⁰² והנה מי שהעביר את הדרך ופגם בתורה שהיא¹⁰³ חמתו יתברך נקרא אבי ואמי עזבוני

ו"אם", המולידים את המדות; כידוע, המדות נולדות ומתהוות מן הבחינות השכליות. והנה מי שסוטה מן הדרך ופוגם בתורה, שהיא חכמתו יתברך, נקרא "אבי ואמי עזבוני";

הן נקראות "אבי" ו"אם" מפני שהמדות נולדות מן השכל. מי שפגם בתורה, שהיא חכמת ה', פגע במקור שעליו נשענים השכל והמדות שלו, ולכן הוא אומר: "אבי ואמי עזבוני".

אבל מ"מ והי' הוא גילוי א"ס ב"ה עצמו ממש יאספני דהיינו שיאסף ויקבץ כל חלקי הנפש למעלה מעלה מבחי' התחלקותם כי ההתחלקות הוא מחכמה ולמטה.¹⁰⁴

אבל אף על פי כן, "והי'" — גילוי אור אין סוף עצמו ממש — "יאספני"; כלומר, יאסוף ויקבץ את כל חלקי הנפש למעלה מעלה מבחינת התחלקותם, שהרי ההתחלקות מתחילה מחכמה ולמטה.

ובכל זאת, "והי'", אור אין סוף עצמו, "יאספני": הוא מקבץ יחד את כל כוחות הנשמה ממקום שמעל לחלוקה שלהם. חלוקת הנשמה לכוחות נפרדים מתחילה רק מחכמה ולמטה.

אבל למעלה מן החכמה שם הן בבחינת התכללות¹⁰⁵ ועיין מ"ש ע"פ והי' יגיה חשכי^{106, 107} והיינו ע"י כמים הפנים לפנים בהיות הנפש ג"כ בבחי' התכללות במס"נ [במסירות נפש] ממש

אבל למעלה מחכמה הם בבחינת התכללות. [וראו מה שנכתב על הפסוק "והי' יגיה חשכי"]. הדבר נעשה באמצעות "כמים הפנים לפנים", כאשר גם הנפש נמצאת בבחינת התכללות, במסירות נפש ממש,

למעלה מחכמה כל הכוחות כלולים זה בזה. התעוררות זו מלמעלה באה באמצעות "כמים הפנים לפנים", כאשר גם הנפש מתאחדת במסירות נפש ממש; כאן מפנה המאמר לדיון על הפסוק "והי' יגיה חשכי".

שהוא למעלה מטעם ודעת כנ"ל ואותה אנו מבקשים אל תסתר פניך¹⁰⁸ ממני בחיי פנימית הנ"ל.

שהוא למעלה מטעם ודעת, כפי שהוזכר לעיל. וזהו שאנו מבקשים: "אל תסתר פניך ממני" — בחינת הפנימיות שהוזכרה לעיל.

מסירות נפש היא למעלה מטעם ודעת, כפי שהוסבר בפסקה 9. זה מה שאנו מבקשים בתהילים כ"ז, ט': "אל תסתר פניך ממני", כלומר, אל תמנע ממני את פנימיותך.

אל תט באף עבדך פ"י שלא תטה את עבדך לבחי" אף עשיתיו שהוא התפשטות בחי" חיצונית החיות אלא מבחי" פנימית כי עמך הסליחה כו':^{109, 110}

"אל תט באף עבדך": כלומר, אל תטה את עבדך לבחינת "אף עשיתיו", שהיא התפשטות בחינת החיצונית של החיות, אלא פעל עמו מבחינת הפנימיות, "כי עמך הסליחה" וכו'.

הפסוק ממשיך: "אל תט באף עבדך". אדמו"ר הזקן מפרש את "אף" כאן כ"אף" שבפסוק "אף עשיתיו" (ישעיהו מ"ג, ז'), כלומר, החיצונית של החיות. אנו מבקשים שלא ינהגו עמנו מן המדרגה החיצונית, אלא מן הפנימית, שבה "עמך הסליחה".

14 (קיצור. ענין את פניך הוי' אבקש. הארת פנים שלמעלה מהחכמה וחכם באחור ישבחה. והיא בחי' מ"ש ופני לא יראו ומ"מ כי עמך ממש הסליחה. כי אבי ואמי עזבוני והי' יאספני):

(סיכום: עניין "את פניך הוי' אבקש"; הארת הפנים שלמעלה מחכמה, ו"חכם באחור ישבחה". וזו בחינת מה שכתוב "ופני לא יראו", ואף על פי כן "כי עמך" ממש "הסליחה"; "כי אבי ואמי עזבוני והי' יאספני".)

שורת סיכום החותמת את החלק השלישי: ה"פנים" שלמעלה מחכמה, שדוד ביקש ושאין יכולות להיראות, ואף על פי כן מהן נובעת הסליחה; והי' אוסף אליו את הנשמה כאשר "אביה ואמה" עזבוה.

קטע 5 • 151-24

"למען תורא"

15 ד והנה תכלית המכוון מתשובה בעומקא דליבא זו להיות בקשו פני ואת פניך הוי' כנ"ל הוא מ"ש

ד. והנה, התכלית של תשובה זו מעומק הלב, המביאה לכך שיתקיים "בקשו פני" ו"את פניך, הוי'", כנזכר לעיל, היא מה שכתוב:

החלק הרביעי שואל מהי תכליתה של תשובה זו מעומק הלב, המגיעה עד ל"פניו" של ה'.

כי עמך הסליחה למען תורא¹¹¹ פיי שעיקר גילוי הסליחה הוא כדי להיות גילוי בחינת יראתו ית' ולקיים שום תשים עליך מלך¹¹².

”כי עמך הסליחה למען תורא”. כלומר, עיקר גילוי הסליחה הוא כדי שתתגלה בחינת יראתו יתברך, וכדי לקיים ”שום תשים עליך מלך”.

התשובה היא סוף פסוק ד בתהילים קל: ”כי עמך הסליחה למען תורא”. הסליחה מתגלה כדי שתתגלה היראה מה', ובכך יתקיים ”שום תשים עליך מלך” (דברים יז, טו) — קבלת ה' כמלך.

16 וזהו תכלית המכוון במעשה בראשית. כמ”ש והאלקים עשה שייראו מלפניו¹¹³ סוף דבר הכל נשמע¹¹⁴ את האלקים ירא¹¹⁵ וגוי כי זה כל האדם.

וזו התכלית הסופית של מעשה בראשית, כמו שנאמר: ”והאלקים עשה [כך] שייראו מלפניו”; ”סוף דבר, הכול נשמע: את האלקים ירא” וגוי, ”כי זה כל האדם”.

גם יראה היא תכלית הבריאה עצמה: ”האלקים עשה כך שייראו מלפניו” (קהלת ג, יד), ו”סוף דבר... את האלקים ירא... כי זה כל האדם” (קהלת יב, יג).

פיי שהאדם שעל דמות¹¹⁶ העסא כמראה אדם מלמעלה היינו בחינת התורה שהיא רמ”ח מצות רמ”ח אברין דמלכא.

כלומר, ה”אדם” שעל דמות הכיסא, ”כמראה אדם מלמעלה”, הוא בחינת התורה, שהיא רמ”ח מצוות — רמ”ח איברי המלך,

רבנו הזקן מפרש את המילה ”אדם” בביטוי ”כי זה כל האדם” כ”אדם” העליון שראה יחזקאל על דמות הכיסא (יחזקאל א, כו). אותו ”אדם” הוא התורה, שרמ”ח מצוותיה הן רמ”ח ”איברי” המלך.

17 ושס”ה ל”ת [לא תעשה] כנגד שס”ה גידין וכל בחינות הללו נמשכו למטה בשביל גילוי מדת היראה שהוא בחי' ביטול רצון מפני

ושס”ה האיסורים, המקבילים לשס”ה הגידים. כל הבחינות הללו נמשכו למטה כדי לגלות את מידת היראה, שהיא בחינת ביטול [רצונו של האדם] לפני

שס”ה האיסורים שבתורה מקבילים לשס”ה הגידים שבגוף. המבנה כולו נמשך למטה כדי לגלות את היראה, שפירושה להניח את רצונו של האדם מפני רצון המלך.

רצון המלך העליון הן בסור מרע והן בועשה טוב לעשות הכל מה שהוא נגד רצונו וטבעו של האדם ולהפוך את לבו מן הקצה אל הקצה.

רצונו של המלך העליון, הן ב"סור מרע" והן ב"עשה טוב": לעשות כל דבר הנוגד את רצונו ואת טבעו של האדם, ולהפוך את לבו מן הקצה אל הקצה.

גם בהימנעות מרע וגם בעשיית טוב, האדם פועל נגד רצונו וטבעו שלו, והופך את לבו מן הקצה אל הקצה.

וכמ"ש ויצונו ה' לעשות את כל החוקים¹¹⁷ האלה ליראה וגוי' (ובקהלת רבה ע"פ ידעתי כי כל אשר יעשה האלקים^{118, 119}).

וכמו שכתוב: "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה" וגוי'. (ובקהלת רבה, על הפסוק "ידעתי כי כל אשר יעשה האלקים":

בדברים ו, כד נאמר שה' ציווה על החוקים "ליראה את ה' אלקינו". בסוגריים מובא לאחר מכן מדרש קהלת רבה על הפסוק מקהלת ג, יד.

א"ר [אמר רבי] יודן גדולה היא היראה ששמים וארץ לא נבראו אלא בזכות היראה הה"ד [הדא הוא דכתיב] והאלקים עשה שייראו מלפניו. א"ר [אמר רבי] ירמיה גדולה היא היראה ששני ספרים שכתב שלמה לא חתמן אלא ביראה הה"ד [הדא הוא דכתיב]

אמר רבי יודן: גדולה היא היראה, שהרי שמים וארץ לא נבראו אלא בזכות היראה, ככתוב: "והאלקים עשה שייראו מלפניו". אמר רבי ירמיה: גדולה היא היראה, שהרי את שני הספרים שכתב שלמה חתם ביראה בלבד, ככתוב

במדרש אומר רבי יודן ששמים וארץ נבראו רק בזכות היראה; רבי ירמיה מציין ששלמה המלך חתם את שני ספריו ביראה.

(בספר משלי סס"י [סוף סימן] ל"א) שקר החן והבל¹²⁰ היופי אשה יראת¹²¹ ה' היא תתהלל.¹²² ובסיפרא הדין כתיב סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא.¹²³

(בספר משלי, בסוף פרק ל"א): "שקר החן והבל היופי, אשה יראת ה' היא תתהלל". ובספר הזה כתוב: "סוף דבר הכל נשמע, את האלקים ירא".

ספר משלי מסתיים במילים "אשה יראת ה' היא תתהלל" (לא, ל), וספר קהלת מסתיים במילים "סוף דבר הכל נשמע... את האלקים ירא" (יב, יג).

ועיין מענין יראת ה' היא תתהלל פ"ב [פרק ב'] דסנהדרין (ד"כ ע"א). וברכות שמות פ' א' ע"פ ותיראן המילדות ובספר חסידים ס"י קנ"ח.

ועיינו בעניין "אשה יראת ה' היא תתהלל", בפרק ב' של סנהדרין (דף כ ע"א); ובשמות רבה, פרשה א', על הפסוק "ותיראן המילדות"; ובספר חסידים, סימן קנ"ח.

המאמר מביא מקורות נוספים על הפסוק ממשלי לא, ל: הגמרא בסנהדרין (דף כ ע"א), המייחסת את מעלת היראה לדורות ולאנשים מסוימים; מדרש שמות רבה על המילדות במצרים שיראו את ה'; וספר חסידים, סימן קנ"ח, המונה שמונה עשר פסוקים העוסקים ביראה, ובהם פסוק זה.

כי הנה תכלית בריאת העולמות¹²⁴ מאין ליש הוא כדי שיהיה יש ויהיה היש בטל. והיינו בדמת מלכותו ית' כי אין מלך בלא עם^{125, 126, 127} כו'.

שהרי תכלית בריאת העולמות מאין ליש היא שיהיה יש, ושהיש יהיה בטל. כלומר, לשם מלכותו יתברך, שהרי "אין מלך בלא עם" וכו'.

מדוע היראה היא התכלית? ה' ברא את העולמות מאין כדי שיהיה "יש" — מציאות הנראית עצמאית — והיא תבטל את עצמה לפניו. זו משמעות המלכות, שהרי "אין מלך בלא עם": המלך זקוק לנתינים הנבדלים ממנו ומקבלים עליהם את מלכותו.

18 ומלכותך מלכות כל עולמים שהעולמות וההעלם היא רק מבחינת מלכותך ואין התכלית להיות העלם אלא

"מלכותך מלכות כל עולמים": העולמות וההעלם נובעים רק מבחינת מלכותך; ותכליתם אינה להיות העלם, אלא בתהלים קמה, יג נאמר: "מלכותך מלכות כל עולמים". המילה "עולמים" קשורה למילה "העלם": הן העולמות והן ההסתרה של ה' בתוכם נובעים ממלכותו, מלכות, אך ההסתרה אינו התכלית.

כדי שיתגלה מלכותו ית' ובהתגלות כבוד מלכותו ית' הרי זה ביטול היש לבחי' מלכותו המיוחדת בו בא"ס ב"ה ממש וכל זה מפני שכך עלה ברצונו להיות נח"ר [נחת רוח] בביטול היש ואתכפייא דסט"א [דסטרא אחרא].¹²⁸

כדי שמלכותו יתברך תתגלה. כאשר מתגלה כבוד מלכותו יתברך, ה"יש" מתבטל בפני בחינת מלכותו, המאוחדת עמו, עם אין סוף ממש, ברוך הוא. וכל זה מפני שכך עלה ברצונו: שתהיה לו נחת רוח מביטול ה"יש" ומהכנעת סטרא אחרא.

התכלית היא שמלכותו תתגלה; כאשר היא מתגלה, ה"יש" מתבטל בפני מלכותו, המאוחדת עם אין סוף. כך רצה ה': יש לו נחת רוח כאשר ה"יש" מתבטל וסטרא אחרא, הצד המתנגד לקדושה, נכנע.

19 וזהו צחוק עשה לי אלקים¹²⁹ שמדת אלקים והצמצום¹³⁰ להיות יש מאין הוא בשביל בחיי צחוק שיהיה לעתיד לבא כל השומע יצחק לי לעתיד בביטול היש ונגלה כבוד¹³¹ ה' כוי

וזהו [פירוש] "אלקים עשה לי צחוק": מדת אלקים והצמצום, שבכוחם נעשה יש מאין, הם לשם בחינת הצחוק שיהיה לעתיד לבוא — "כל השומע יצחק ליי" — לעתיד לבוא, כאשר היש יתבטל ו"נגלה כבוד הוי"י וכו'.

דבריה של שרה עם הולדת יצחק, "אלקים עשה לי צחוק, כל השומע יצחק ליי" (בראשית כא, ו), נקראים כאן כאמירה על הבריאה. שם אלקים, כוח הצמצום שמאפשר בריאת יש מאין, נועד ל"צחוק" שלעתיד לבוא, כאשר היש יתבטל ו"נגלה כבוד הוי"י" (ישעיהו מ, ה).

והיינו עיי עסק תורתנו ועבודתנו כל ימי משך הגלות שעיקר כוונת המצות בסור מרע ובעשה טוב להיות בחיי בטל רצונך^{132, 133} הנ"ל ועיי נעשה ביטול היש בכל יום מעט מעט.

והיינו באמצעות עסק התורה ועבודתנו במשך כל ימי הגלות. עיקר כוונת המצוות, הן ב"סור מרע" והן ב"עשה טוב", היא לקיים את הבחינה של "בטל רצונך" שהזכרה לעיל; ועל ידי כך מתבטל היש בכל יום מעט מעט.

עתיד זה מושג באמצעות לימוד התורה ועבודת ה' לאורך ימי הגלות. מטרתה של כל מצווה, בין אם היא מצוות לא תעשה ובין אם היא מצוות עשה, היא "בטל רצונך" (אבות ב, ד); וכך היש מתבטל מעט יותר בכל יום.

אך בר"ה [בראש השנה] ועשיית [ועשרת ימי תשובה] שהם כללות השנה צריך להמשיך כללות ביטול זה להיות המשכת הביטול על כל השנה.

אבל בראש השנה ובעשרת ימי תשובה, שהם הכללות של השנה, צריך להמשיך את הביטול הזה בכללותו, כך שהמשכת הביטול תחול על פני כל השנה.

ראש השנה ועשרת ימי תשובה כוללים את השנה כולה באופן כללי. לכן יש להמשיך בהם את הביטול בכללותו, כדי שיחול על פני השנה כולה.

20 ולזאת צריך להמשיך מבחי פנים העליונים את פניך הוי אבקש ממעמקים קראתיך הוי שהוא מאור אי"ס ב"ה הסוכ"ע שלמעלה מן החכמה והתורה.

לכן צריך להמשיך מבחינת הפנים העליונים: "את פניך הוי אבקש"; "ממעמקים קראתיך הוי"י" — מאור אין סוף ברוך הוא, סובב כל עלמין, שלמעלה מחכמה ומהתורה.

כדי להביא לביטול קיומה של הבריאה במשך השנה כולה, צריך להמשיך מ"פניו" העליונים של ה' — האור שאותו מבקשים בפסוקים "את פניך הוי אבקש" ו"ממעמקים קראתיך". זהו אור אין סוף הסובב כל עלמין, שלמעלה מחכמה ולמעלה מהתורה.

וזהו ענין ברכת המצות שתיקנו חז"ל [חכמינו זכרונם לברכה] לומר קודם כל מצוה ברוך אתה כו' לפי שצריך להמשיך בחי' מלך העולם ע"י עשיית המצות בשביל

וזהו ענין ברכת המצות, שחכמינו זכרונם לברכה תיקנו לומר לפני כל מצווה: "ברוך אתה" וכו'. שכן צריך להמשיך את בחינת "מלך העולם" באמצעות קיום המצוות, משום

כך מוסברת הברכה שחכמים תיקנו לומר לפני כל מצווה: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו..." קיום המצווה ממשיך את ה' כ"מלך העולם".

אשר קדשנו במצותיו ונמשך בחי' ביטול היש להיות התגלות כבוד מלכותו שלא יהיה העולם מעלים ומסתיר החיות שבו עד שנראה בעיני גשמי' [גשמיים / גשמיות / גשמית] ליש ודבר בפ"ע [בפני עצמו]

"אשר קידשנו במצוותיו" — ובכך נמשכת בחינת ביטול היש, כדי שתתגלה כבוד מלכותו, והעולם לא יעלים ויסתיר את החיות שבו עד שייראה לעיניים הגשמיות כיש וכדבר בפני עצמו,

משום שה' "קידשנו במצוותיו", כל מצווה ממשיכה את ביטול קיומה של הבריאה, וכך מתגלה מלכותו. העולם שוב אינו מסתיר את החיות האלוקית שבו, שגורמת לו להיראות לעיניים הגשמיות כמציאות עצמאית.

אלא יהיה מלך העולם שהתגלות העולם יהיה בבחי' מלך ויבין כל היצור כי העולם הוא בחי' מלך בלבד ומלך ועולם הם דבר א' ממש וכמ"ש בע"ח [בעץ חיים]¹³⁴

אלא יהיה "מלך העולם": גילוי העולם יהיה בבחינת "מלך", וכל נברא יבין שהעולם אינו אלא בחינת "מלך", ושהמלך והעולם הם ממש דבר אחד, וכמו שכתוב בעץ חיים

אדרבה, העולם יהיה "מלך העולם": כל נברא יבין שהעולם אינו אלא ביטוי של מלכות ה', כך שהמלך והעולם הם ממש דבר אחד. אדמו"ר הזקן מביא לכך ראיה מעץ חיים.

שהארץ הלזו החומריות הוא מלכות דמלכות דעשיה¹³⁵ פ"י שהתהוותה מאין ליש תמיד בכל רגע הוא ע"י הארה והשפעת מל' דמל' דעשי' [דעשיה]. ולזאת בטלה היא במציאות בהשגה וידיעה שמלמעלה למטה וכמ"ש באריכות בסש"ב [בספר של בינונים] שער היחוד והאמונה.¹³⁶

שהארץ הגשמית הזאת היא מלכות דמלכות דעשיה. כלומר, התהוותה מאין ליש בכל רגע ורגע היא תמיד באמצעות ההארה וההשפעה של מלכות דמלכות דעשיה. ולכן היא בטלה במציאות, לפי ההשגה והידיעה שמלמעלה למטה, וכפי שמוסבר בהרחבה בספר של בינונים, שער היחוד והאמונה.

עץ חיים מכנה את הארץ הגשמית שלנו "מלכות דמלכות דעשיה" — הדרגה הנמוכה ביותר בעולם הנמוך ביותר. היא מתהווה מאין בכל רגע באמצעות האור של דרגה זו. לכן, כשמביטים עליה מלמעלה, אין לה קיום משל עצמה, כפי שמוסבר בהרחבה בשער היחוד והאמונה שבתניא.

21 והנה התהוות העולם הוא רק בשביל אין מלך בלא עם כו'. ואי לזאת מקדימים ואומרים ברוך אתה.

והנה, העולם נברא רק לשם "אין מלך בלא עם" וכו'. ולכן מקדימים ואומרים: "ברוך אתה",

העולם קיים רק משום ש"אין מלך בלא עם": מלכותו של ה' דורשת עולם הנבדל ממנו ומקבל את מלכותו. לכן ברכה על מצווה מתחילה במילים "ברוך אתה".

כלומר שיהא ברוך ונמשך ממקור הברכות מאור א"ס ב"ה הסוכ"ע ביטול זה וכנודע שביטול היש הגשמי היותר תחתון במדרגה הוא ע"י הארה והמשכה היותר עליונה

כלומר, שתהיה בחינת ביטול זו "ברוכה" — שתימשך ממקור הברכות, מאור אין סוף ברוך הוא, סובב כל עלמין. כידוע, ביטול היש הגשמי, הנמוך ביותר במדרגה, בא על ידי ההארה וההמשכה העליונות ביותר

"ברוך" מתפרש כ"נמשך": אנו מבקשים שביטול זה יימשך ממקור כל הברכות, מאור אין סוף הסובב את כל העולמות. את הדבר הנמוך ביותר, המציאות הגשמית, אפשר לבטל רק באמצעות האור הנעלה ביותר.

(ועמ"ש בפ' בראשית בד"ה להבין הטעם¹³⁷ כו' ובד"ה ולהבין בתוספת ביאור¹³⁸ ענין וייצר כו' ע"ש ועמ"ש בפ' תצוה סד"ה ועשית בגדי קדש ותכלית וסוף הברכה כו' ועמ"ש במק"מ [במקדש מלך] פ' צו)

(וראו מה שנכתב בפרשת בראשית במאמר המתחיל "להבין הטעם" וכו', ובמאמר המתחיל "להבין בתוספת ביאור ענין וייצר" וכו'; ראו שם. וראו מה שנכתב בפרשת תצוה, בסוף המאמר המתחיל "ועשית בגדי קודש": על תכליתה וסופה של הברכה וכו'. וראו מה שנכתב במקדש מלך, פרשת צו)

הסוגריים מפנים למקומות שבהם העניין מוסבר: שני מאמרים בתורה אור, פרשת בראשית, על השאלה מדוע גוף האדם נברא באופן שונה מגופם של שאר הנבראים, ועל הפסוק "וייצר הו' אלקים את האדם"; לסוף המאמר בתורה אור "ועשית בגדי קודש", פרשת תצוה, העוסק בתכליתה ובסופה של הברכה; ולפירוש מקדש מלך על הזוהר, פרשת צו.

(בדף כ"ו ע"ב)¹³⁹ שהוא בא ממקום גבוה כו' שה"ס [שהר סיני] בשכמל"ו [ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד] כו' ע"ש ולכן כדי לבא לבחי' זו שיהיה גילוי מלכותו

(בדף כ"ו ע"ב), שהוא בא ממקום גבוה וכו', שזהו סוד "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" וכו'; ראו שם. ולכן, כדי להגיע לבחינה זו, שבה תהיה התגלות מלכותו ית',

שם מסביר מקדש מלך שהדבר בא ממקום גבוה מאוד, וזהו הפירוש הפנימי של "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". לכן, כדי שמלכות ה' תתגלה בעולם הגשמי, דרושה הכנה.

ית' בבחי' ביטול היש הגשמי צריך להקדים בחינת תשובה עילאה את פניך הו' אבקש וממעמקים קראתיך הו' כמים הפנים ע"י עומק הלב למסור נפשו באחד.

בבחינת ביטול היש הגשמי, יש להקדים את בחינת התשובה העילאה: "את פניך הו' אבקש", ו"ממעמקים קראתיך הו'", "כמים הפנים לפנים" — מתוך עומק הלב, עד למסור את נפשו באמירת "אחד".

כדי שמלכות ה' תתגלה בעולם הגשמי, יש להקדים את התשובה העילאה: לבקש את פני ה' מעומק הלב, "כמים הפנים לפנים", עד לנכונות למסור את החיים באמירת "אחד" שבקריאת שמע.

22 וזהו ענין יחודא עילאה תחלה בקי"ש [בקריאת שמע] הוי' אלקינו הוי' אחד אחד ממש דכולא קמ"י [קמיה]

כלא¹⁴⁰ וכאין ממש ואח"כ יחודא תתאה בשכמל"ו [ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד] שנראה ונתגלה בחי' יש אך היש בטל לאין בשביל התגלות כבוד מלכותו ית'.¹⁴¹

וזהו עניינה של היחודא עילאה, שבאה תחילה בקריאת שמע: "הוי' הוא אלקינו, הוי' אחד" — אחד ממש, שהרי הכול לפניו נחשב לאין ואפס ממש. לאחר מכן באה היחודא תתאה, כ"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד": בחינת היש נראית ומתגלה, אך היש בטל לאין כדי לגלות את כבוד מלכותו יתברך.

אותו סדר מופיע בקריאת שמע. תחילה באה היחודא עילאה: "הוי' הוא אלקינו, הוי' אחד" — אחד ממש, שהרי הכול לפניו נחשב לאין. לאחר מכן באה היחודא תתאה, "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד": המציאות הנבראת נראית, אך היא בטלה כדי לגלות את מלכותו.

23 וכן בברכת המצות ברוך אתה אומרים תחלה הוי' אלקינו כלומר שיהיה אלקינו ואנחנו נהי' [נהיה]

בטלים אליו ית' כביטול הרגל לגבי הראש.

כך גם בברכה על המצוות: "ברוך אתה". תחילה אומרים "הוי' אלקינו", כלומר, שיהיה אלקינו ושנהיה בטלים אליו יתברך, כמו שהרגל בטל ביחס לראש.

הברכה על מצווה הולכת באותו סדר: לפני "מלך העולם" אומרים "הוי' אלקינו", ומבקשים שהוא יהיה אלקינו ושנהיה בטלים אליו. הביטול הזה דומה לביטול של רגל ביחס לראש: לרגל אין רצון משלה, והיא הולכת בעקבות הראש.

וכך ישראל לי ראש¹⁴² וברא כרעא דאבוה¹⁴³ דהביטול הזה הוא בבחינת אחדות ממש שמתאחד ומתכלל באור א"ס ב"ה ומוסר נפשו להעלותה למעלה כמו שהיתה טרם ירידתה שהיתה כלולה במאצילה ב"ה ביחוד גמור.

וכך נאמר: "ישראל לי ראש", ו"ברא כרעא דאבוה" — בן הוא רגלו של אביו. ביטול זה הוא בבחינת אחדות ממש: האדם נעשה אחד ונכלל באור אין סוף ברוך הוא, ומוסר את נפשו כדי להעלותה למעלה, כפי שהייתה לפני ירידתה, כשהייתה כלולה במאצילה ברוך הוא ביחוד גמור.

שני מאמרים מבטאים זאת: "ישראל לי ראש" ו"ברא כרעא דאבוה" — בן הוא רגלו של אביו. זהו ביטול של התאחדות: הנשמה נעשית אחת עם אור אין סוף ומוסרת את עצמה, ועולה למצב שבו הייתה לפני ירידתה, כשהייתה כלולה לגמרי במקורה.

ומזה נמשך אח"כ להיות מלך העולם ביטול היש כעבד לפני מלך כי לי בני¹⁴⁴ ישראל עבדים עבדי הם לי דייקא שגם בחינת עבד הוא בבחינת לי ועבדי ועיין מ"ש ע"פ ועתה יגדל נא בפי' שלח:

ומכך נמשך אחר כך "מלך העולם" — ביטול היש, כעבד לפני מלך. שהרי "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם" — "לי" דווקא; גם בחינת עבד היא בבחינת "לי". ועיינו במה שנכתב על הפסוק "ועתה יגדל נא", בפרשת שלח.

מן ההתאחדות הזאת נמשך "מלך העולם" — ביטול המציאות הנבראת, כעבד לפני מלך. ויקרא כ"ה, ג"ה אומר שבני ישראל הם עבדים "לי", והאדמו"ר הזקן מדגיש את המילה "לי": גם בהיותם עבדים, הם נשארים של ה'; הדברים מפנים למאמר על במדבר י"ד, י"ז, בפרשת שלח.

24 (קיצור ופיי כי עמך הסליחה למען תורא שתכלית המכוון מהמשכות העליונות הנ"ל הוא למען תורא והאלקים עשה שייראו מלפיו והוא ביטול היש. וזהו ענין ברכות המצות):

(סיכום וביאור של "כי עמך הסליחה למען תורא": התכלית הסופית של ההמשכות העליונות שהזכירו לעיל היא "למען תורא", ו"האלקים עשה שייראו מלפניו" — וזהו ביטול היש. וזהו עניינן של ברכות המצוות.)

שורת סיכום החותמת את החלק הרביעי: תכלית הסליחה וההמשכות מלמעלה היא היראה, שהיא ביטול המציאות הנבראת; וזהו מה שמבטאות הברכות על המצוות.

קטע 6 • 251-28

"עד": המלכות הנצחית

25 ה והנה בחיי זו שהיא התגלות כבוד מלכותו להיות יש מאין שיהא היש בטל לאין נקי בשם עד

5. והנה, בחינה זו, שהיא התגלות כבוד מלכותו — שיהיה יש מאין, והיש יהיה בטל לאין — נקראת בשם "עד",

החלק החמישי חוזר לשאלה שבה נפתח המאמר, על המילה "עד". הבחינה שתוארה זה עתה — מלכות ה' המתגלית בעולם שנברא יש מאין, וקיומו בטל לפניו — נקראת "עד".

כי עד הוא לשון נצחית¹⁴⁵ כמו לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד¹⁴⁶ לעדי עד ימלוך¹⁴⁷

כי "עד" הוא לשון נצחיות, כמו "לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד"; "לעדי עד ימלוך".

"עד" מציין נצחיות, כמו בישעיהו מה, יז: "עד עולמי עד", ובפיוט "מלך עליון": "לעדי עד ימלוך".

והנה בדבר שהוא תחת הזמן ממש אין נמשך בבחי' נצחיות ובדבר שהוא למעלה מהזמן בבחי' א"ס שם לא שייך לשון נצחיות ועולמות שלשון זה אינו נופל כ"א בבחי' וגדר זמן שימשך זמן רב כ"כ [כל כך] והנה, בדבר שנמצא ממש תחת הזמן אין המשכה בבחינת נצחיות; ובדבר שהוא למעלה מן הזמן, בבחינת אין סוף, לא שייכים המונחים "נצחיות" ו"עולמות", שהרי מונחים אלה שייכים רק לבחינה ולגבולות הזמן — להימשך במשך זמן רב כל כך;

נצחיות היא מושג פרדוקסלי: מה שנתון כולו בתוך הזמן אינו נצחי, וגם על מה שנמצא כולו למעלה מן הזמן — אין סוף — לא אומרים שהוא נצחי, מפני שנצחיות פירושה להימשך לאורך זמן רב.

אבל מה שאינו בבחי' וגדר הזמן שם לא שייך המשך הזמן כלל אלא היה הוה ויהיה הכל אי ולא שייך בחי' זו ולשון זה עולמיות ונצחיות

אבל במה שאינו בבחינת ובגבולות הזמן, אין שייכת כלל המשכת הזמן, אלא היה, הוה ויהיה הם דבר אחד. בחינה זו, והמונחים "עולמיות" ו"נצחיות", אינם שייכים שם

במה שלמעלה מן הזמן, העבר, ההווה והעתיד הם אחד; לכן אין שייכת שם כלל המשכיות.

אלא בבחי' מלכותו יתברך שהוא בבחינת וגדר הזמן מלך מלך וימלוך כמ"ש בס"ש [בספר של בינונים] ח"ב [חלק ב'] פ"ז [פרק ז'].

אלא בבחינת מלכותו יתברך, שהיא בבחינת ובגבולות הזמן: "מלך, מלך וימלוך", כמבואר בספר של בינונים, חלק ב, פרק ז.

הנצחיות שייכת רק למלכות, מלכותו של ה', הקשורה לזמן, כלשון התפילה: "הוי מלך, הוי מלך, הוי ימלוך". התניא, חלק ב, פרק ז, מבאר שהזמן והמקום עצמם נמשכים ממלכותו של ה'.

26 ואעפ"כ [ואף על פי כן] הרי היא הארת א"ס ב"ה שכשמו כן הוא אין לו סוף¹⁴⁸ כוי וכך בעבודת האדם בגילוי אור

ואף על פי כן, הרי זו הארה של אין סוף, ברוך הוא, שכפי ששמו כך הוא: אין לו סוף וכו'. וכך גם בעבודת האדם, באמצעות גילוי האור

ובכל זאת, מלכות היא הארה של אין סוף, ו"כפי ששמו כך הוא": אין סוף פירושו שאין לו סוף. לכן המלכות השייכת לזמן נמשכת בלי סוף.

א"ס ב"ה על נפשו תכון מלכותו יתברך לעד הקרב האדם להיות גילוי כבוד מלכותו בבחי' בטל רצונך לנצח כל ימיו כל תמוט:

של אין סוף, ברוך הוא, על נפשו, תיכון מלכותו יתברך לעד בתוך האדם, ויתגלה כבוד מלכותו בבחינת "בטל רצונך" לנצח, כל ימיו, "כל תמוט".

כך גם בעבודת האדם: כאשר אור אין סוף מתגלה בנפשו, מלכות ה' מתבססת בתוכו "לעד" — בבחינת "בטל רצונך" באופן מתמיד, כל ימיו, בלי שדבר יוכל לערער זאת.

27 וזהו שובה ישראל עד.¹⁴⁹ פי' להשיב בחי' עד היא בחי' התגלות כבוד מלכותו למקורה ושרשה הוא אור א"ס ב"ה ממש

וזהו [פירוש] "שובה ישראל עד": כלומר, להשיב את בחינת עד, שהיא גילוי כבוד מלכותו, אל מקורה ושרשה — אור אין סוף ממש, ברוך הוא.

כעת מתבאר הפסוק הפותח. "שובה ישראל עד" משתמש במילה "שובה" במשמעות יוצאת: להשיב את בחינת עד — מלכות ה' כפי שהיא מתגלה בעולם — אל מקורה, אור אין סוף עצמו.

כי הארת אור א"ס בבחי' התגלות מלכותו ית' שמאיר ומתגלה בבחי' מלך העולם שלא יהא העולם מעלים כו' תלוי בעבודת האדם בגילוי אור א"ס ב"ה על נפשו וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] גלו לאדום שכינה עמהם.^{150, 151}

שהרי הארת אור אין סוף בבחינת גילוי מלכותו ית', המאירה ומתגלה בבחינת "מלך העולם", כדי שהעולם לא יסתיר וכו', תלויה בעבודת האדם, בגילוי אור אין סוף ברוך הוא על נפשו. וכמאמר חז"ל: "גלו לאדום — שכינה עמהם".

השאלה אם העולם מסתיר את מלכות ה' או מגלה אותה תלויה בעבודת האדם, ובכך שאור אין סוף מתגלה בנפשו. כדברי חז"ל (ספרי), בכל מקום שאליו גלו ישראל, ואף לאדום, הלכה השכינה עמם: נוכחות ה' בעולם קשורה למצבו של עמו.

28 וכך כשנמשך אחר גופו ונפשו הבהמית שמקליפת וסט"א [וסטרא אחרא] שניצוץ אלקות שבו הוא בגלות הגוף כו'.

וכך גם כאשר הוא נמשך אחר גופו ונפשו הבהמית, שמקורם בקליפה ובסטרא אחרא, ניצוץ האלקות שבו נמצא בגלות הגוף וכו'.

כשם שהשכינה יוצאת לגלות יחד עם ישראל, כך אדם הנמשך אחר גופו ונפשו הבהמית, שמקורם בקליפה ובסטרא אחרא, שולח את ניצוץ האלקות שבו ל"גלות" בתוך הגוף.

והעיקר להשיבה¹⁵² בבחינת עד דהיינו שתהי' [שתהיה] הארה זו בה לנצח ולעולם ועד בל תמוט ולא שיהיה לפרקים ועתים מזומנים בלבד

והעיקר הוא להשיב אותה בבחינת "עד": שהארה זו תישאר בו לנצח ולעולם ועד, מבלי שתמוט, ולא רק לפרקים ולעתים קבועות.

העיקר הוא להשיב אותה "בבחינת עד": שאור ה' יישאר בו בקביעות, ולא יתערער, ולא רק בזמנים מסוימים. בהערת קה"ת מובא בשם הצמח צדק שמה שמשיבים כאן הוא בחינת מלכות.

רק תהיה יראת ה' על פניו בגילוי כבוד מלכותו ית' תמיד כי הארה שהיא לפרקים נק' בשם דודים רק להיות יחודא תתאה

אלא שיראת ה' תהיה תמיד על פניו, בגילוי כבוד מלכותו יתברך. שכן הארה שמופיעה לפרקים נקראת "דודים"; אלא [המטרה היא] שיהיה יחודא תתאה

יראת ה' צריכה להיות על פניו בקביעות, כך שמלכות ה' תהיה גלויה לו תמיד. הארה שבאה והולכת נקראת "דודים" — אוהבים הכמהים זה לזה, אך אינם נמצאים תמיד יחד.

כמו יחודא עילאה בחי תרין ריעין דלא מתפרשין¹⁵³ (וזהו כמ"ש אהל בל יצען ובל יסע יתדותיו לנצח)¹⁵⁴ (בישעיה ס"י ל"ג כ' [כתב]) והיינו

כמו יחודא עילאה, בחינת "תרין ריעין דלא מתפרשין" — שני רעים שאינם נפרדים לעולם. וזהו כפי שנאמר: "אהל בל יצען ובל יסע יתדותיו לנצח" (ישעיהו, פרק 33, [פסוק] 20). וזהו

המטרה היא שהיחודא תתאזר יהיה כמו יחודא עילאה, שהזוהר מכנה "תרין ריעין דלא מתפרשין" — שני רעים שאינם נפרדים לעולם. ישעיהו 33:20 מתאר קביעות כזאת: "אהל בל יצען ובל יסע יתדותיו".

כמו שכתוב בלק"ת [בלקוטי תורה (להאריז"ל)] בזכריה¹⁵⁵ ע"פ ביום ההוא יהיה¹⁵⁶ שבחי ו"ה יהיו במדרגת י"ה כו' וממילא יהיה אהל בל יצען.

כמו שכתוב בלקוטי תורה של האריז"ל על זכריה, על הפסוק "ביום ההוא יהיה [הוי' אחד]": שבחינת ו"ה תהיה במדרגת י"ה וכו'; וממילא יהיה "אהל בל יצען",

בלקוטי תורה של האריז"ל על זכריה 14:9, על הפסוק "ביום ההוא יהיה הוי' אחד", נאמר שלעתיד לבוא שתי האותיות האחרונות של השם, ו"ה, יהיו במדרגת שתי הראשונות, י"ה. אז תהיה מלכות כמו "אהל" שאינו זז ממקומו.

כמ"ש בעמה"מ [בעמק המלך] שער הששי ס"פ מ"ז וע' מזה בוח"א [בזהר חלק א] בראשית (נ"ג א'). ויחי (דרל"ט א'). וס"פ תשא (קצ"ד א').

כמו שכתוב בעמק המלך, שער הששי, סוף פרק 47. ועיין בעניין זה בזהר, חלק א', בראשית (53a), ויחי (239a), וסוף תשא (194a).

אותו רעיון מופיע בעמק המלך, ספר קבלה, והטקסט מציין שלושה מקומות בזהר הדנים בו.

והיינו כי עכשיו יש בבחי' מלי' עליות וירידות ולכן נק' אהל מועד לשון זמן קצוב שמקדש ראשון עמד ת"י שנה כו' משא"כ לע"ל [לעתיד לבוא]¹⁵⁷ לא יהיה שינויים כ"א בל יצען.

והיינו, כי עכשיו יש בבחינת מלכות עליות וירידות, ולכן היא נקראת "אהל מועד" — לשון של זמן קצוב; שהרי בית המקדש הראשון עמד 410 שנים וכו'. אבל לעתיד לבוא לא יהיו שינויים, אלא "בל יצען".

כיום מלכות עולה ויורדת, ולכן היא נקראת "אהל מועד" — "מועד" הוא זמן קבוע, כמו בית המקדש הראשון שעמד 410 שנים ואז חרב. לעתיד לבוא לא יהיו שינויים כאלה.

והיינו ע"י גילוי בחינת סוכ"ע וכמ"ש מזה סד"ה וידעת היום והשבות¹⁵⁸ בענין ומלאה הארץ דעה¹⁵⁹ כו'.

והיינו על ידי גילוי בחינת סוכב כל עלמין, וכמו שמבואר על כך בסוף המאמר המתחיל "וידעת היום והשבות", בעניין "ומלאה הארץ דעה" וכו'.

הקביעות הזאת תבוא מגילוי אור הסוכב כל עלמין, שאינו משתנה. כאן מפנים למאמר על "וידעת היום והשבות אל לבבך" (דברים 4:39) ועל "ומלאה הארץ דעה" (ישעיהו 11:9).

וזהו נאווה שאנן אהל כל יצען. כי נוה שאנן זהו ההמשכה מבחי' אני ה' לא שנית¹⁶⁰ כמ"ש באד"ר [באדרא רבא] (דקל"ז סע"א [סוף עמוד א])¹⁶¹ נוה שאנן לעתיק יומין אתמר.¹⁶²

וזהו [הפירוש של] "משכן שלו ונאהל שלא יזוז". כי "משכן שלו" הוא ההמשכה מבחינת "אני הו" לא שנית", כפי שכתוב באדרא רבא (סוף קל"ז ע"א): "משכן שלו" נאמר על עתיק יומין.

בישעיהו ל"ג, כי ירושלים נקראת "משכן שלו". באדרא רבא שבזוהר נאמר שהביטוי הזה מתייחס לעתיק יומין, לבחינה של "אני הו" לא שנית" (מלאכי ג', ו'), שהיא למעלה לחלוטין מכל שינוי.

ומבחי' זו יומשך שיהיה אהל כל יצען כו' כל יסע יתדותיו. יתד הוא המקשר ומחבר האהל עם הארץ (כמ"ש רש"י [רבי שלמה יצחקי] בחומש ס"פ תרומה)¹⁶³

ומבחינה זו תימשך הבחינה של "אוהל שלא יזוז" וכו', "שיתדותיו לא יעקרו". יתד היא הדבר הקושר ומחבר את האוהל לארץ, כפי שכותב רש"י בחומש בסוף פרשת תרומה;

מאותה בחינה שאינה משתנה נמשך האוהל שלא יזוז לעולם. רש"י מסביר בסוף פרשת תרומה שהיתדות קושרות את האוהל לארץ.

וזהו ענין כי כל בשמים ובארץ¹⁶⁴ דאחיד בשמיא וארעא ועמ"ש סד"ה כי ההרים ימושו^{165, 166} גבי וברית שלומי לא תמוט.

וזהו ענין "כי כל בשמים ובארץ", כלומר הדבר האוחז בשמים ובארץ. ועיין מה שכתוב בסוף המאמר המתחיל "כי ההרים ימושו", בענין "וברית שלומי לא תמוט".

היתד דומה אפוא למה שדברי הימים א' כ"ט, "יא מכנה כל בשמים ובארץ", כלומר הדבר המחבר בין השמים לארץ. כאן מפנה הטקסט למאמר על ישעיהו נ"ד, י': "כי ההרים ימושו... וברית שלומי לא תמוט".

וזהו כי כה אמר רם ונשא שוכן עד.¹⁶⁷ וכמ"ש ה' ימלוך לעולם ועד.¹⁶⁸ וזהו ענין יהא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא.

וזהו [הפירוש של] "כי כה אמר רם ונשא שוכן עד". וכפי שכתוב "הו" ימלוך לעולם ועד". וזהו ענין "יהא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא".

פסוקים אחדים מדברים על מלכות נצחית זו, עד: ה' הוא "שוכן עד" (ישעיהו נ"ז, ט"ו), "הו" ימלוך לעולם ועד" (שמות ט"ו, י"ח), ובקדיש נאמר: "יהא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא".

דפירוש שמיא רבא היינו שמו הגדול שהוא בחי' אור א"ס ממש ולכן עי"י יהיה הברכה וההמשכה לעלם ולעלמי עלמיא בבחי' כל יצען כו'.

שפירוש "שמיא רבא" הוא "שמו הגדול", שהוא בחינת אור אין סוף ממש; ולכן, על ידי כך, הברכה וההמשכה יהיו "לעלם ולעלמי עלמיא", בבחינת "לא יזוז" וכו'.

"שמו הגדול" שבקדיש הוא אור אין סוף עצמו. ברכה הנמשכת מאור זה מתקיימת "לעלם ולעלמי עלמיא", כמו האוהל שלא יזוז.

וכל זה הוא בכח התשובה וזהו שובה ישראל¹⁶⁹ עד ועיין מענין שובה ישראל ברכות וישב פרשה פ"ד: ¹⁷⁰

וכל זה הוא בכוח התשובה, וזהו [הפירוש של] "שובה ישראל עד". ועיין בעניין "שובה ישראל" במדרש רבה, וישב, פרשה פ"ד.

כל זה מושג בכוח התשובה, וזהו פירוש "שובה ישראל עד". המדרש המצוין (בראשית רבה פ"ד, י"ט) אומר שמכיוון שראובן היה הראשון שחזר בתשובה, צאצאו הושע פתח את דבריו בקריאה "שובה ישראל".

קטע 7 • ו' 29 - 34

"קחו עמכם דברים"

29 כי כשלת בעונך.¹⁷¹ שע"י עון נכשל כאדם הכושל רגלו¹⁷² ונופל ראשו למטה. כך גלו לאדום שכינה עמהם.

"כי כשלת בעונך": באמצעות החטא הוא נכשל, כמו אדם שרגלו נתקלת והוא נופל כשראשו תחילה. כך: "גלו לאדום, והשכינה עמהם".

המשך הפסוק בהושע י"ד, ב' הוא: "כי כשלת בעונך". החטא הוא מעין מעידה: האדם נתקל ונופל כשראשו תחילה, כך שהחלק הגבוה ביותר נעשה הנמוך ביותר. כך גם, כשישראל חטאו, השכינה הלכה עמם לגלות באדום.

והעצה היעוצה היא קחו עמכם דברים¹⁷³ היינו התעוררות י"ג מדה"ר [מדות הרחמים] בעשיית [בעשרת ימי תשובה] שהם רחמים עליונים רחמים פשוטים מבחי' ויעבור הוי' על פניו¹⁷⁴ והיא היא בחי' תשובה עילאה מעומקא דליבא ויצעקו אל ה' בצר להם עד

והעצה היעוצה היא: "קחו עמכם דברים", כלומר, לעורר את שלוש עשרה מידות הרחמים בעשרת ימי תשובה, שהן רחמים עליונים, רחמים פשוטים, מבחינת "ויעבור הוי' על פניו". וזו עצמה בחינת תשובה עילאה, מעומק הלב: "ויצעקו אל ה' בצר להם", עד

עצת הנביא (הושע י"ד, ג') היא "קחו עמכם דברים", שאותה מזהה אדמו"ר הזקן עם שלוש עשרה מידות הרחמים, המתעוררות בעשרת ימי תשובה. אלו רחמים עליונים ו"פשוטים", מן הבחינה של "ויעבור הוי' על פניו" (שמות ל"ד, ו'), והם מתעוררים באמצעות התשובה העילאה, שהיא צעקה מעומק הלב.

כי נוגע עד הנפש ממש וחייו תלויין בו ממש שהיא ההארה שלמעלה מטעם ודעת המושג ומוכן בהתבוננות שכלו.

שהדבר נוגע ממש עד הנפש, וחייו תלויים בו ממש; זוהי ההארה שלמעלה מטעם ודעת, המושגים והמוכנים באמצעות התבוננות השכל.

תשובה זו מגיעה עד הנפש ממש, כמו מצב שבו חייו של אדם תלויים בדבר. זוהי הארה שלמעלה מן הטעם והדעת שאדם משיג באמצעות התבוננות.

30 וכן היג"מ [הי"ג מדות] הן למעלה מבח"י חכמה ודעת המושג ומובן. כי שאלו לחכמה¹⁷⁵ הנפש החוטאת במה תתכפר¹⁷⁶ ואמרה הנפש החוטאת היא תמות.

וכן שלוש-עשרה המידות הן למעלה מבחינת חכמה ודעת שאפשר להשיגן ולהבינן. שכן שאלו את החכמה: "הנפש החוטאת, במה תתכפר?" והיא השיבה: "הנפש החוטאת היא תמות".

שלוש-עשרה המידות הן למעלה מחכמה ודעת. בתלמוד הירושלמי (מכות ב, ו) מסופר ששאלו את החכמה מה דינו של החוטא; בנוסח המצוטט כאן החכמה משיבה: "הנפש החוטאת היא תמות".

כי החכמה מחייבת להיות זו מ"ע [מצות עשה] וזו מל"ת [מצות לא תעשה] ומי שעובר ע"ז ועושה נגד מה שהחכמה מחייבת ראוי לעונש כך וכך ככל העונשין הכתובים בתורה דאורייתא מחכמה נפקת.

שכן החכמה קובעת שזו מצוות עשה וזו מצוות לא תעשה, ומי שעובר על כך ופועל בניגוד למה שהחכמה קובעת ראוי לעונש כזה או אחר, כמו כל העונשים הכתובים בתורה, שהרי "התורה יוצאת מן החכמה".

החכמה קובעת אילו מעשים הם מצוות ואילו אסורים, ולכן מי שעובר עליהם ראוי לעונש שהתורה קובעת. זאת משום שהתורה נובעת מחכמה.

אבל י"ג מדה"ר [מדות הרחמים] שהם לרחם ולחון אע"פ [אף על פי] שאינו¹⁷⁷ ראוי הגון וראוי מצד החכמה ונסלח לו הרי הן למעלה מבח"י חכמה ודעת.

אבל שלוש-עשרה מידות הרחמים, שתכליתן לרחם ולחון גם על מי שאינו ראוי והגון לפי החכמה, והוא נמחל לו, הן למעלה מבחינת חכמה ודעת.

לעומת זאת, שלוש-עשרה מידות הרחמים מבטאות רחמים וחנינה גם כלפי מי שאינו ראוי לפי מידת החכמה, ומוחלות לו. הערת קה"ת מצטטת את המדרש (שמות רבה, סוף פרק מה) על "וחננתי את אשר אחון": חנינה ניתנת בחינם למי שאין לו זכות.

31 ולכן נאמר קחו עמכם דברים שהדברים הם עמכם כי עיקר התשובה בלב מקרב איש ולב עמוק עומקא דליבא שלמעלה מעלה מהשכל וההתבוננות.

לכן נאמר: "קחו עמכם דברים" — הדברים כבר נמצאים עמכם, בתוכם, שכן עיקר התשובה הוא בלב, "מקרב איש ולב עמוק"; עומק הלב, שהוא למעלה הרבה מן השכל ומההתבוננות.

"קחו עמכם דברים" פירושו שהדברים כבר "עמכם", בתוכם. עיקר התשובה הוא בלב, "מקרב איש ולב עמוק" (תהלים סד, ז), למעלה הרבה מן השכל ומההתבוננות.

ואין התשובה באה מחמת התבוננות הדברים האלה אשר ישים אל לבו. כענין שתיים ברכות שלפני קי"ש [קריאת שמע] שתיקנו כדי לקיים הקי"ש [הקריאת שמע] אחד ואהבת והיינו ע"י התבוננות איך המלאכים מקדישים ואיך אהבת עולם אהבתנו

התשובה אינה באה מתוך התבוננות בדברים האלה שאדם שם אל לבו, כפי שקורה בשתי הברכות שלפני קריאת שמע, שתיקנו אותן כדי לקיים בקריאת שמע את "אחד" ואת "ואהבת" — כלומר, באמצעות התבוננות באופן שבו המלאכים מקדישים, ובכך ש"אהבת עולם אהבתנו".

התשובה אינה נוצרת מתוך התבוננות ברעיונות. כך נוצרת האהבה בשתי הברכות שלפני קריאת שמע: מתבוננים באופן שבו המלאכים מקדישים את ה', ובכך שהוא אוהב את ישראל "אהבת עולם", כדי לקיים בקריאת שמע את "אחד" ואת "ואהבת".

(ונק' בחי' התבוננות זו דברים ע"ד ותן בלבנו בינה להבין ¹⁷⁸ כו' היינו להבין דבר מתוך דבר. ¹⁷⁹ תוך דבר היינו ממכ"ע [ממלא כל עלמין] וצ"ל מזה בחי' סוכ"ע כו' כמ"ש בד"ה השמים כסאי) ¹⁸⁰

(בחינה זו של התבוננות נקראת "דברים", על דרך "ותן בלבנו בינה להבין" וכו', כלומר להבין דבר מתוך דבר. "תוך דבר" הוא ממלא כל עלמין, וממנו צריך להגיע לבחינת סוכב כל עלמין וכו', כמבואר במאמר הפותח במילים "השמים כסאי".)

התבוננות זו נקראת "דברים", כמו בנוסח ברכת הבוקר: "ותן בלבנו בינה להבין", וכמו בהגדרת הבינה בגמרא (חגיגה יד, א): להבין דבר מתוך דבר. מתחילים ממלא כל עלמין ומגיעים לסוכב כל עלמין; כאן הכוונה למאמר על הפסוק בישעיהו סו, א.

אבל בתשובה שהיא מעומקא דליבא אין הדברים מעוררים דהיינו ההבנה וההשגה כי תשובה זו היא למעלה מהשגה והבנה. אלא הדברים הם רק כדי להיות עומקא דליבא זו יוצאת מהעלם אל הגילוי:

אבל בתשובה שהיא מעומק הלב, הדברים אינם מעוררים — כלומר, ההבנה וההשגה אינן מעוררות אותה, שכן תשובה זו למעלה מהשגה ומחכמה. אלא שהדברים נועדו רק כדי שעומק הלב הזה יצא מן ההעלם אל הגילוי:

תשובה מעומק הלב אינה מתעוררת על ידי הבנה, מפני שהיא למעלה מהבנה. ה"דברים" נועדו רק להוציא את עומק הלב הנסתר אל הגילוי.

32 אמרו אליו כל תשא עון. ¹⁸¹ לפי שאתה כל וכללות הכל דהיינו בחי' אור א"ס ב"ה הסוכ"ע שלמעלה מהחכמה

"אמור אליו: כל תשא עוון": משום שאתה "כל", הכלל הכולל את הכול, כלומר בחינת אור אין סוף ברוך הוא, סוכב כל עלמין, שלמעלה מחכמה.

הפסוק ממשיך: "אמור אליו: כל תשא עוון", ובדרך כלל מפרשים: "סלח לכל עוון". אדמו"ר הזקן קורא זאת כך: "אתה שהוא כל — סלח לעוון"; ה' הוא המקיף את הכול, אור אין סוף שלמעלה מחכמה.

כי מחכמה ולמטה יש התחלקות לפרטות חכמה ומדות אבל למעלה מן החכמה אין שום התחלקות.

כי מחכמה ולמטה יש חלוקה לפרטים — חכמה ומדות; אבל למעלה מחכמה אין חלוקה כלל.

מחכמה ולמטה הדברים מתחלקים לפרטים — רעיונות ורגשות נפרדים. למעלה מחכמה אין חלוקה כלל.

ולכן תשא עון כי אין פגם העון מגיע עד שם שלא פגם בכו"ח חכמה כנ"ל:

ולכן "תשא עוון": הפגם שבעוון אינו מגיע לשם, שכן הוא פגם רק בכחינת חכמה, כנזכר לעיל.

לכן ה' יכול לסלוח: פגם החטא אינו מגיע לעולם למדרגה שלמעלה מחכמה, משום שהחטא פוגע רק בכחינת חכמה, כפי שהוסבר בפסקה 12.

33 ונשלמה פרים שפתינו.¹⁸² כי גדולה תשובה יותר מכל הקרבנות לפי שבקרבן נאמר קרבן להו"י אשה

ריח ניחוח להו"י^{183, 184}

"ונשלמה פרים שפתינו" — "ונשלמה במקום פרים בשפתינו": כי גדולה תשובה יותר מכל הקרבנות. שהרי על הקרבן נאמר "קרבן להו"י", "אשה ריח ניחוח להו"י",

הפסוק מסתיים במילים "ונשלמה פרים שפתינו": המילים באות במקום הקרבנות. תשובה גדולה מכל הקרבנות, שכן על קרבן נאמר שהוא "להו"י" (ויקרא א, ב; א, ט) — אותו ניסוח שהמאמר מעמיד מול מעלת התשובה בשאלה הפותחת.

והיינו לפי שהקרבן הוא שמקריבים הבהמה ע"ג [על גבי] המזבח תמורת נפש הבהמית של האדם נפש תחת נפש ועכשיו שאין לנו קרבנות התפלה הוא במקום קרבן.¹⁸⁵

כלומר, מפני שעניין הקרבן הוא שמקריבים את הבהמה על גבי המזבח במקום נפשו הבהמית של האדם — נפש תחת נפש. וכעת, כשאין לנו קרבנות, התפילה היא במקום קרבן.

קרבן מן הבהמה עומד במקום נפשו הבהמית של האדם — "נפש תחת נפש". מאז חורבן בית המקדש התפילה תופסת את מקום הקרבנות, כפי שאומרת הגמרא (ברכות כו ע"ב).

ומיכאל עומד ומקריב נשמותיהן¹⁸⁶ של ישראל.¹⁸⁷ מיכאל כהנא רבא^{188, 189} היא בחי' אהבה רבה הבאה מלמעלי [מלמעלה] למסור נפשו באחד.

"ומיכאל עומד ומקריב נשמותיהן של ישראל". "מיכאל כהנא רבא" הוא בחינת אהבה רבה הבאה מלמעלה, למסור את נפשו ב"אחד".

על פי המסורת, המלאך מיכאל מקריב את נשמות ישראל על המזבח שלמעלה (מנחות קי ע"א, עם תוספות שם), והזוהר מכנה את מיכאל "כהן גדול". אדמו"ר הזקן מזהה אותו עם אהבה רבה הבאה מלמעלה, המעוררת את הנפש למסור את עצמה באמירת "אחד" שבקריאת שמע.

34 והנה כל השנה המשכה זו היא דרך השתלשלות על ידי המלאכים מיכאל כהנא רבא. אבל בעשיית

[בעשרת ימי תשובה] דרשו את¹⁹⁰ ה' בהמצאו כתיב שהיא המשכת אור א"ס ב"ה בעצמו שלא בדרך

השתלשלות.

והנה במשך כל השנה המשכה זו נעשית בדרך השתלשלות, באמצעות המלאכים, מיכאל כהנא רבא. ואילו על עשרת ימי תשובה נאמר: "דרשו ה' בהמצאו", והכוונה להמשכת אור אין סוף ברוך הוא עצמו, שלא בדרך השתלשלות.

במשך כל השנה, המענה של ה' לתפילה ולעבודת האדם יורד דרך השתלשלות העולמות ובאמצעות המלאכים, כגון מיכאל, "הכהן הגדול". אבל על עשרת ימי תשובה נאמר: "דרשו ה' בהמצאו" (ישעיהו נה, ו): בימים אלה נמשך אור אין סוף עצמו במישרין, ללא מתווכים.

ועמ"ש בד"ה אני לדודי בענין הרועה בשושנים¹⁹¹ רק ע"י בחי' תשובה עילאה שהוא מעומק הלב כנ"ל ועיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "אני לדודי", בעניין "הרועה בשושנים". הדבר נעשה רק על ידי בחינת תשובה עילאה, שהיא מעומק הלב, כנזכר לעיל;

הכוונה למאמר על הפסוק "אני לדודי... הרועה בשושנים" (שיר השירים ו, ג). המשכה ישירה זו נעשית רק באמצעות תשובה עילאה, הבאה מעומק הלב.

לכן ענין הקרבנות נעשה על ידינו עצמנו (וזהו שיוהכ"פ [שיום הכפורים]) אסור בנעילת הסנדל^{192, 193, 194} וכמ"ש בשל"ה [בשני לוחות הברית]¹⁹⁵ כי המנעל והסנדל מורה על המלאכים מט"ט [מטטרון] וסנדל שנק' נעל דשכינתא וכיום הכפורים הוא למעלה מבחי' זו כו'

לכן עניין הקרבנות נעשה על ידינו עצמנו. (וזהו הטעם שביום הכיפורים אסור לנעול סנדל, וכפי שכתב השל"ה: הנעל והסנדל רומזים למלאכים מט"ט וסנדלפון, הנקראים "נעל דשכינתא", ויום הכיפורים הוא למעלה מבחינה זו וכו';

לכן בימים אלה אנו מביאים את ה"קרבן" בעצמנו, בלי המלאכים. זו הסיבה שאסור לנעול נעליים ביום הכיפורים (משנה יומא ח, א): השל"ה כותב שהנעל והסנדל רומזים למלאכים מטטרון וסנדלפון, הנקראים "נעל דשכינתא", ויום הכיפורים הוא למעלה מבחינה זו.

ע"ש והיינו כי מט"ט [מטטרון] וסנדל קושר¹⁹⁶ קשרים לקונו מתפלותיהן של ישראל¹⁹⁷ שהן מעלים התפללות כמ"ש במ"א ע"פ מה יפו פעמיך בנעלים¹⁹⁸ כו' וזהו ע"ד שבקרבנות היה אריה דאכיל קרבנין^{199, 200} כו'.

עיינו שם. כלומר, מט"ט וסנדלפון קושרים קשרים לקונם מתפללותיהם של ישראל, שכן הם מעלים את התפללות, כפי שמבואר במקום אחר על הפסוק "מה יפו פעמיך בנעלים" וכו'. וזה דומה למה שהיה בקרבנות: "אריה דאכיל קרבנין" וכו'.

מלאכים אלה מעלים את תפילות ישראל. לפי לשון המאמר, הם "קושרים קשרים"; לשון הגמרא היא שסנדלפון "קושר כתרים לקונו" (חגיגה יג, ב), ותוספות מסבירים שהוא עושה כתרים מתפללות הצדיקים. המאמר משווה זאת ל"אריה דאכיל קרבנין", האש בדמות אריה שעל המזבח, כפי שמתואר בזהר.

אמנם ביוהכ"פ [ביום הכפורים] אין צריך שיעלו התפלות ע"י המלאכים כ"א הקב"ה בעצמו מקבלן ועמ"ש במ"א בד"ה כנשר יעיר²⁰¹ ובד"ה ואריה כבקר יאכלתבן כו') ונעשית עליה יתירה בעילוי אחר עילוי בבחי' ממעמקים.

אולם ביום הכיפורים אין צורך שהמלאכים יעלו את התפילות; הקב"ה עצמו מקבל אותן. ועיינו כמה שנכתב במקום אחר, במאמרים המתחילים "כנשר יעיר" ו"ואריה כבקר יאכל תבן" וכו'. ונעשית עליה נוספת, עליה אחר עליה, בבחינת "ממעמקים".

ביום הכיפורים אין צורך במלאכים שיעלו את התפילות, שכן ה' עצמו מקבל אותן. המאמר מפנה למאמרים על הפסוקים "כנשר יעיר קנו" (דברים לב, יא) ו"ואריה כבקר יאכל תבן". לכן ימים אלה מביאים לעלייה נוספת, גבוהה יותר ויותר, מתוך "ממעמקים".

ופי' בעשרת ימי תשובה עד יוהכ"פ [יום הכפורים] שאז לפני הוי' תטהרו שמגיע לבחי' פני הוי' בחי' פנים הנ"ל. הגם דכתיב ופני לא יראו היינו שהפנים בעצמן אין באים לידי גילוי.²⁰²

ופירוש הדבר הוא שבעשרת ימי תשובה, עד יום הכיפורים, שבו נאמר "לפני ה' תטהרו", מגיעים לבחינת פני ה', לבחינת "פנים" שנזכרה לעיל. ואף שנאמר "ופני לא יראו", הכוונה היא שהפנים עצמן אינן באות לידי גילוי.

בעשרת הימים עד יום הכיפורים, שעליהם נאמר "לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל), מגיע האדם לבחינת "פני" ה'. הפסוק "ופני לא יראו" פירושו רק שהפנים עצמן אינן מתגלות.

אבל הגילוי נמשך משם ממעמקים קראתיך להיות גילוי בחי' הוי' וגם לפני לא יראו בבחינת המשכה למטה אבל בבחינת העלאה את פניך הוי' אבקש:^{203, 204}

אבל הגילוי נמשך משם: "ממעמקים קראתיך", כדי שתהיה התגלות של בחינת הוי'. וגם "ופני לא יראו" נאמר ביחס להמשכה למטה; אבל בדרך של העלאה נאמר: "את פניך הוי' אבקש".

האור נמשך משם בכל זאת: "ממעמקים קראתיך", והוא מתגלה באמצעות שם הוי'. נוסף על כך, "ופני לא יראו" מתייחס להמשכה מלמעלה למטה; אך כאשר עולים מלמטה, באמצעות תשובה, אפשר לומר: "את פניך הוי' אבקש".

בעבודה

בעשרת ימי תשובה, בקשו את ה' מעומק הלב, כפי שאדם חושב על עניין שחייו תלויים בו, למעלה מכל חשבון שכלי; והניחו את רצונכם הפרטי בצד, כדי שלא תפעלו למען עצמכם. תשובה אינה רק על חטאים: היא שיבת הנפש אל מקורה, וגם הצדיקים שייכים אליה. באמצעותה המשיכו לכל השנה ביטול של העצמי בפני מלכות ה', המתחדש בכל ברכה על מצווה, כדי שיראת ה' תשרה עליכם תמיד ולא רק לפרקים.

שאלות לשיחה

1. אם ה' ממלא את כל הדברים, באיזה מובן הוא "קרוב" בעשרת ימי תשובה, וכיצד דימוי שני האנשים הפונים זה אל זה או מפנים את גבם זה לזה משיב על כך?
2. מדוע אומר המאמר ששבת ותשובה הן "כולא חד", ומדוע מכך עולה שגם צדיקים גמורים עושים תשובה?
3. מדוע אפשר לתקן פגם בתורה רק מלמעלה מחכמה, וכיצד הביטול העצמי של האדם מגיע למדרגה הזאת "כמים הפנים לפנים"?
4. כיצד מבטאות הברכה על מצווה ושני הפסוקים של קריאת שמע את היחודא עילאה ואת היחודא תתאה?
5. מדוע נצחיות ("עד") שייכת למלכות ולא למה שלמעלה מן הזמן, ומה פירוש הדבר שמלכות ה' בנפש תהיה "עד" ולא רק לפרקים?

הערות

פסקה 1

שובה ישראל עד

ההערה מציינת שבכרך זה נדפס תמליל המאמר מאת אדמו"ר האמצעי, הכולל רק את העניינים המבוארים בחלקו הראשון, ובעמ' 430 מובא ביאור למאמר.

הערת קה"ת

משבת שובה תקס"ט, בסה"מ תקס"ח ע' תכו — הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי (שם רק העניינים שמבוארים בסעיף א). ושם בע' תל ביאור על המאמר. רוב הביאור בתוס' הגהות נדפס ג"כ באוה"ת ש"ש ע' איתק. שם ע' איתקיד כתב שדרוש זה משבת שובה תקס"ט, ומבאר שכאן פ"י "שובה ישראל עד פ"י להשיב בחי' עד הוא בחי' מלי למקורה ושרשה הוא אור א"ס ב"ה ממש" ע"ש הגהה על פ"י עד. עוד הגהות באוה"ת כאן ע' איתקמ. וראה באוה"ת ויקרא כרך ד ע' אצה קיצורים לכאן. וראה גם ד"ה שובה ישראל תשל"ו (נדפס בסה"מ מלוטק ח"א ע' קסו). וד"ה שובה ישראל תש"מ (סה"מ מלוטק ח"א ע' ססה). וראה גם ד"ה מקושש עצים — סה"מ תרל"ג ח"ב ע' שלח.

שובה ישראל עד ה"א

"שובה ישראל עד הו"י אלקיך, כי כשלת בעוונך". הפסוק הפותח את ההפטרה של שבת שובה; המאמר כולו מבאר אותו.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב

שובה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹוֹנְךָ:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

הושע יד, ב.

שובה ה' את שביטנו

"שובה הו"י את שבותנו כאפיקים בנגב". כאן "שובה" הוא פועל יוצא, במשמעות "השב", ואדמו"ר חזקן משתמש בכך כדי להראות את משמעותה השנייה של המילה.

Psalms 126:4 תהילים קכ"ו:ד

שובה Havayah אֶת־[שְׁבִיתָנוּ] (שבותנו) כְּאֶפִיקִים בְּנֶגֶב:

Turn our captivity, O L-RD, as the streams in the dry land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קכו, ד.

שובה את עצמך

בתמליל נוסף שבמשמעות הראשונה "שובה" הוא פועל עומד, בניגוד לפועל היוצא הנזכר בטקסט.

הערת קה"ת

"שהוא פועל עומד". — סה"מ תקס"ח ע' תכו.

שהוא פועל יוצא

ההערה מצטטת את הסבר המאמר ל"פועל יוצא": צורת גרימה, הגורמת לכך שהשיבה תתרחש אצל הזולת.

הערת קה"ת

(לשון מפעיל) — שפועל ההשבה באחר — ד"ה שובה תשד"מ. "פועל יוצא שישוּב ה' לדבר המושב שהן ישראל וגם כאן פ"י שובה ישראל לא קאי על ישראל אלא לה' הוא אומר שישוּב לישראל". — סה"מ תקס"ח ע' תכו.

פסקה 2

שדרשו רז"ל על עשיית

הגמרא דורשת את "דרשו את הו"י בהמצאו" על עשרת הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. אדמו"ר חזקן רואה בתקופה זו את הזמן שבו ה' "קרוב".

Rosh Hashanah 18a:11-12 ראש השנה י"ח א:י"א-י"ב

וְהַכְתִּיב: "דְּרָשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ! הֵתֵם בְּיָחִיד, הֵכָא בְּצַבּוּר. בְּיָחִיד, אֵימַת? אָמַר רַבָּה בַר אֲבוּה: אֵלּוּ עֲשָׂה יָמִים שְׁבִין רָאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכְּפוּרִים. "וַיְהִי כְּעֶשְׂרֵת הַיָּמִים וַיֵּגֶף ה' אֶת נֹכַח" — עֲשָׂה יָמִים מֵאֵי עֲבִידְתִּי הוּא? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כְּנֶגֶד עֶשֶׂר לְגִימוֹת שְׁנָתוֹ נֹכַח לְעִבְדֵי דָּוִד. אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר רַבָּה בַר אֲבוּה: אֵלּוּ עֲשָׂה יָמִים שְׁבִין רָאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכְּפוּרִים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ר"ה יח, א. וש"נ.

שובו אלי ואשובה אליכם

"שובו אלי ואשובה אליכם, אמר הו"י צבאות". המחצית השנייה של הפסוק, ה"שיבה" של ה' עצמו, היא הקושי שמעלה המאמר וממשיך להסביר.

Malachi 3:7 מלאכי ג':ז

לְיָמֵי אֲבֹתֵיכֶם סָרְתֶּם מִחֻקִּי וְלֹא שָׁמַרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי וְאֶשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אָמַר ה' צְבָאוֹת וְאֶמְרָתֶם בְּמֶה נָשׁוּב:

From the days of your fathers ye have turned aside from Mine ordinances, and have not kept them. Return unto Me, and I will return unto you, Saith the L-RD of hosts. But ye say: 'Wherein shall we return

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי ג, ז.

את השמים ואת הארץ אני מלא

"הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא, נאום הו"י". הפסוק מובא כדי להראות שה' נמצא בכל מקום, ולכן אינו יכול להתקרב או להתרחק.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אִם־יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נֶאֱמָה־ה' הֲלֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נֶאֱמָה־ה'

Can any hide himself in secret places That I shall not see him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ' כג, כד.

ולית אתכר פנוי מיניה

בתיקון נ"ז אומר תיקוני הוזהר שאין מקום פנוי ממנו, לא בעולמות העליונים ולא בעולמות התחתונים. אדמו"ר חזקן מוסיף זאת לפסוקים

העוסקים בכך שה' ממלא את הכול.

Tikkunei Zohar 91b:6 תקוני זוהר צ"א ב"ו

... ספיר, ובכל פרסיו, ובכל מלאכיו, ובכל אבר ואבר דבר נש, דלית
אתר פנוי מניה לא בעלאין ולא בתמאין, יהויה לא אתקרי ביהודא
דארבע אתון אלא בעלת העלות דמנחד לון, ובגין דאיהו מנחד

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

10 ולית אתר פנו מיני

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז תנ"ו.

11 מלא כל הארץ כבודו

קריאת המלאכים: "קדוש קדוש קדוש הוי צבאות, מלא כל הארץ כבודו".
מכיוון שכבודו ממלא תמיד את הארץ, אי אפשר לומר שהוא נעשה רחוק.

Isaiah 6:3 ישעיהו ו'ג'

וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צָבָאוֹת מְלֵא כָל־הָאָרֶץ
כְּבוֹדוֹ:

And one called unto another, and said: Holy, holy, holy, is
the L-RD of hosts; The whole earth is full of His glory

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"ו ו, ג.

12 דרשו ה' בהמצאו

"דרשו את הוי' בהמצאו, קראוהו בהיותו קרוב". פסוק זה מעורר את
השאלה כיצד ייתכן שה' קרוב יותר בזמן אחד מאשר בזמן אחר.

Isaiah 55:6 ישעיהו נ"ה:ו'

דְּרֹשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ קְרָאֵהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרֹב:

Seek ye the L-RD while He may be found, Call ye upon Him
;while He is near

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"ו נה, ו.

פסוקה 3

13 וסרתם ועבדתם אלהים אחרים

"הישמרו לכם פן יפתה לבבכם, וסרתם ועבדתם אלהים אחרים". אדמו"ר
הזקן מפרש את "וסרתם" ואת "אחרים" כמשמעות של הפניית עורף לה'.

Deuteronomy 11:16 דברים י"א:ט"ז

הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לִבְבְּכֶם וְסַרְתֶּם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:

Take heed to yourselves, lest your heart be deceived, and ye
;turn aside, and serve other gods, and worship them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יא, טז. "ולכאורה לשון וסרתם אינו מובן כלל הלי"ל והלכתם
ועבדתם כו". — סה"מ תרס"ח ע' תכו.

14 וראית את אחורי

ה' אומר למשה: "וראית את אחורי, ופני לא יראו". מכאן שגם בתוך

הקדושה יש בחינה של "אחוריים" ובחינה של "פנים".

Exodus 33:23 שמות ל"ג:כ"ג

וְהִסְרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֵרִי וּפָנַי לֹא יֵרְאוּ:

And I will take away My hand, and thou shalt see My back;
'but My face shall not be seen

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לג, כג.

15 דהיינו בחי' אחוריים

הנוסח מוסיף שזו הסיבה שהם נקראים "אלהים אחרים": המילה קשורה
ל"אחוריים", כפי שכתבו ספרי המקובלים.

הערת קה"ת

וע"כ נקי אלקים אחרים לשון אחוריים" כמ"ש בספרי המקובלים — סה"מ
תקס"ח שם.

16 בדי'ה זכור את אשר עשה לך עמלק

בעמוד המצוטט (84d) נאמר במאמר שגם בקדושה יש פנים ואחור, והוא
מצטט את "וראית את אחורי" ואת המגילה הכתובה "פנים ואחור"; השקט
מפנה את הקורא לשם לעיון בדרגות האחור והפנים שבקדושה.

הערת קה"ת

תו"א פד, ד.

17 מבשרי אחזה

"מבשרי אחזה אלוהה". כאן משתמשים בפסוק, כפי שקורה לעיתים קרובות
בחסידות, כדי ללמוד על האלוקות ממבנה הנפש האנושית.

Job 19:26 איוב י"ט:כ"ו

וְאַחֵר עוֹרִי נִקְפָּזָאֵת וּמִבְשָׁרִי אֲחֻזָּה אֱלֹהִים:

And when after my skin this is destroyed, Then without my
;flesh shall I see G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 4

18 הגם שנאמר

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

הגם שבאמת נא'. [כ].

19 כי לא מחשבותי מחשבותיכם

"כי לא מחשבותי מחשבותיכם, ולא דרכיכם דרכי, נאום הוי"'. הפסוק
מובא כדי להראות שהמונח "מחשבה" נאמר על ה' רק בדרך משל.

Isaiah 55:8 ישעיהו נ"ה:ח'

כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דַּרְכֵי נָאִם ה'

For My thoughts are not your thoughts, Neither are your
ways My ways, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"ו נה, ח.

20 בדבר ה' שמים נעשו

"בדבר הוי' שמים נעשו". דיבורו של ה' מחולל מציאות, בשונה מדיבורו של
אדם.

Psalms 33:6 תהילים ל"ג:ו'

בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נִעְשׂוּ וּבְרוּחַ ה' כָּל־צִבְּאָם:

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

27 כי אני הויה לא שנית

"כי אני הויה לא שנית". הבריאה באמצעות מחשבה, דיבור ומעשה אינה מחוללת שום שינוי בה עצמו.

Malachi 3:6 מלאכי ג':ו

כי אני ה' לא שְׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כִלִּיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

28 דברה תורה כלי בניא

העיקרון בתלמוד שהתורה מדברת בלשון בני אדם. אדמו"ר הזקן נעזר בו כדי להצדיק את הדיבור על מחשבתו, דיבורו ומעשיו של ה'.

Berakhot 31b:13-15 ברכות ל"א ב:י"ג-ט"ו

מאי "אם ראה תראה" — דברה תורה כלשון בני אדם. "בְּעֵינֵי אֲמִתָּה". "אל תשפח את אמתה לאמתה". "וְנִתְּנָה לְאִמְתָּה". אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא: שְׁלֹשׁ אֲמִתּוֹת הִקְלּוּ לָמָּה? — אֲמָרָה חֲנָה לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, שְׁלֹשָׁה בְּדָקִי מִיתָה בְּרֹאֵת בְּאִשָּׁה, וְאֲמָרִי לָהּ: שְׁלֹשָׁה דְבָקִי מִיתָה. וְאֵלּוּ הֵן: נְדָה, וְחֻלָּה וְהַדְלָקַת הַנֵּר. כָּלוּם עָבַרְתִּי עַל אַחַת מֵהֶן!?

But how is "If Thou wilt indeed look" to be explained? The Torah speaks according to the language of the sons of man. "[If Thou wilt indeed look] on the affliction of Thy handmaid, and remember me, and not forget Thy handmaid, but wilt give unto Thy handmaid" (I Sam. i. 11). R. Jose b. R. Hannina said : Why is "Thy handmaid" repeated thrice ? Hannah spake before the Holy One, blessed be He, "L-rd of the universe ! Three breaches [bidke] through which death ... comes hast Thou created

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות לא, ב. וש"נ.

פסקה 5

29 הפסוק שאת שלושת הפעלים שבו קרא הקטע כמקבילים למחשבה, דיבור ומעשה.

Isaiah 43:7 ישעיהו מ"ג:ז

כל הנקרא בשמי וְלִכְבוֹדִי בְּרֹאֲתִי וְצִרְתִּי אֶף־עֲשִׂיתִי:

Every one that is called by My name, and whom I have created for My glory, I have formed him, yea, I have made him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 6

30 כי ששת ימים עשה ה'

"כי ששת ימים עשה הויה את השמים ואת הארץ, וביום השביעי שבת וינפשו". המאמר מבאר את המילים "שבת" ו"וינפש" שבפסוק.

Exodus 31:17 שמות ל"א:י"ז

בִּיְמֵי וְבִיְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לַעֲלֹם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפֶשׁ:

It is a sign between Me and the children of Israel for ever; for in six days the L-RD made heaven and earth, and on the

By the word of the L-RD were the heavens made; And all the host of them by the breath of His mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לג, ו.

21 כי הוא אמר ויהי

"כי הוא אמר ויהי, הוא ציווה ויעמוד". פסוק נוסף העוסק בכוחו היוצר של דבר ה'.

Psalms 33:9 תהילים ל"ג:ט

כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי הוּא־צִוָּה וַיַּעֲמַד:

For He spoke, and it was; He commanded, and it stood

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לג, ט.

22 אדם מחשבה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אדם והרי מח'. [כ].

23 בראתיו יצרתיו אף עשיתיו

"כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו, יצרתיו אף עשיתיו". שלושת הפעלים מתפרשים כמחשבה, דיבור ומעשה, וכעולמות בריאה, יצירה ועשיה.

Isaiah 43:7 ישעיהו מ"ג:ז

כל הנקרא בשמי וְלִכְבוֹדִי בְּרֹאֲתִי וְצִרְתִּי אֶף־עֲשִׂיתִי:

Every one that is called by My name, and whom I have created for My glory, I have formed him, yea, I have made him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י מג, ז.

24 ועמ"ש מזה בדיה מי מנה

מאמר זה מסביר את "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" כמחשבה, דיבור ומעשה: המחשבה היא יש מאין; הדיבור הוא "צורה" המעצבת את אותיות המחשבה; והמעשה נפתח במילה "אף", מפני שהוא דבר נפרד ואינו קשור לדובר כפי שהדיבור קשור למחשבה.

הערת קה"ת

לעיל פ' בלק סז, א.

25 עלמין סתימין דלא אתגליין

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה (פתח אלי').

26 עלמין סתימין דלא אתגליין

בתפילתו של אליהו (פתח אליהו) ה' מוציא את עשר הספירות כדי להנהיג באמצעותן "עולמות נסתרים שאינם מתגלים ועולמות גלויים". אדמו"ר הזקן מזהה את העולמות הנסתרים עם בריאה, בחינת המחשבה.

Tikkunei Zohar 17a:11-12 תקוני זוהר י"ז א:י"א-י"ב

אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסיאת) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש בך.

'seventh day He ceased from work and rested

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לא, יז.

31 ולכאורה אינו מובן

מאמר של הרבי מהר"ש שאליו מפנה ההערה באותה שאלה; ההערה אינה מצטטת ממנו.

הערת קה"ת

ראה לקמן שה"ש בד"ה שה"ש הא'. תורת שמואל — תרכ"ז ע' רמ.

32 המחדש בטובו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת יוצר.

33 עשרה מאמרות שבהם נבחה"ע

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה אבות רפ"ה.

34 עשרה מאמרות שבהם נברא העולם

"כעשרה מאמרות נברא העולם". אדמו"ר הזקן מזהה את המאמרות עם "דיבורי" של ה', שממנו שבת כשבת.

Pirkei Avot 5:1 משנה אבות ה':א'

בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, ולתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות:

With ten utterances the world was created. And what does this teach, for surely it could have been created with one utterance? But this was so in order to punish the wicked who destroy the world that was created with ten utterances, And to give a good reward to the righteous who maintain the world that was created with ten utterances

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

35 ממצוא חפצך ודבר דבר

על כבוד השבת: להימנע מ"ממצוא חפצך ודבר דבר". זהו המקור להגבלת הדיבור בשבת.

Isaiah 58:13 ישעיהו נ"ח:י"ג

אם-תשיב משבת רגלך, עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מקבד וכבודתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר:

If thou turn away thy foot because of the sabbath, From pursuing thy business on My holy day; And call the sabbath a delight, And the holy of the L-RD honourable; And shalt honour it, not doing thy wonted ways, Nor pursuing thy business, nor speaking thereof

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיה נח, יג.

36 שלא יהא דיבורך של שבת

הגמרא דורשת את המילים "ודבר דבר": הדיבור שלך בשבת לא יהיה

כדיבורך בימות החול; דיבור אסור, ואילו הרהור מותר.

Shabbat 113b:1 שבת קי"ג ב:א'

שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול. דיבור אסור, הרהור — מותר. בשלמא כולוהו — לחיי, אלא שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול מאי היא? כי הא דאמר רב הונא אמר רב, ואמרי לקה אמר רבי אבא אמר רב הונא: היה מהלך בשבת ופגע באמת המים, אם יכול להניח את רגלו ראשונה קודם שתעקר שניה — מותר, ואם לאו — אסור.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת קיג, ב.

37 בצלם אלקים ברא את האדם

"כי בצלם אלקים עשה את האדם". הערת קה"ת מפנה לכאן: מכיוון שהאדם נברא בצלם אלקים, מנוחתו בשבת משקפת את מנוחתו של ה'.

Genesis 9:6 בראשית ט:ו'

שפך דם האדם כאדם דמו יושפך כי בצלם אלקים עשה את-האדם:

Whoso sheddeth man's blood, by man shall his blood be shed; for in the image of G-d made He man

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה בראשית ט, ו.

38 כי בו שבת

"ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו, כי בו שבת מכל מלאכתו". זהו הטעם לכך שהאדם שובת בשבת.

Genesis 2:3 בראשית ב':ג'

ויברך אלקים את-יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מקל-מלאכתו אשר-ברא אלקים לעשות:

And G-d blessed the seventh day, and hallowed it; because that in it He rested from all His work which G-d in creating had made

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

39 בשבת הוא בבחי' המחשבה

אור התורה על ויקרא מצטט אמירה זו, ואור התורה על במדבר מסביר אותה: אף שהעולם הגשמי של עשייה נברא רק כאשר מחשבת ה' התלבשה כדיבור ובעשייה, לאחר שנברא הוא יכול להתקיים בשבת באמצעות המחשבה לבדה.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת ויקרא כרך ד ע' אקמ. [ובהוצאת תשנ"ג בכרך ב ע' תריב]. באוה"ת במדבר כרך ה ע' איתרד ובסה"מ תרל"ג ח"ב ע' שלט מבאר "שאע"פ שנתבאר שאם לא ה' התלבשות המחשבה בדיבור ומעשה לא ה' נתהוו גשמיות העשי' מ"מ מתקיימים בשבת ע"י המחשבה כיון שכבר נתהוו ע"י הדבור ועשייה בתחלה". ע"ש. בהמשך תער"ב ח"ב ע' אעה מצייין שמכאן "נראה שהעולם אינו מקבל בשבת מהדבור כי"א ממחשבה". וראה גם בד"ה אני לדודי תרכ"ט ע' שכח.

40 בשבת הוא בבחי' המחשבה לבדה

ההערה מצטטת את הסברו של הרבי מדוע נדרשת כאן תשובה זו: בשבת יש השפעה גם לפנימיות העולמות, הנמשכת מן המחשבה; לכן עונה אדמו"ר הזקן שהחיות בשבת נמשכת מפנימיות המחשבה.

הערת קה"ת

מובא בסה"מ תרכ"ט הנ"ל.

45 הנוסחא העיקרית

במקום שבו נאמר אצלנו "הנוסח העיקרי", בציטוט שם נאמר "הנוסח האמיתי".

הערת קה"ת

בסה"מ תרכ"ט שם: הנוסחא האמיתית.

46 כולם בחכמה עשית

"מה רבים מעשיך, הוי! את כולם עשית בחכמה". פסוק הנאמר בברכת יוצר; חלקו השני מלמד שגם החכמה עצמה היא דבר שנעשה.

Psalms 104:24 תהילים ק"ד:כ"ד

מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינה:

How manifold are Thy works, O L-RD! In wisdom hast Thou made them all; The earth is full of Thy creatures

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קד, כד.

47 אנת הוא חכים

בתפילתו של אליהו (פתח אליהו): "אתה חכם, ולא בחכמה ידועה". ה' חכם רק כשהוא מתלבש בחכמה, שאינה עצמותו.

Tikkunei Zohar 17b:3-4 תקוני זוהר י"ז ב:ג-ד'

אנת חכים ולא בחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאיןן צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעיתא. צדק מלכותא קדישא. מאזני צדק *טרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית. כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

פסקה 8

48 חצר הפנימית הפונה קדים

"שער החצר הפנימית הפונה מזרחה יהיה סגור בששת ימי המעשה, וביום השבת יפתח". אדמו"ר הזקן מזהה את החצר הפנימית עם המקור שממנו מקבלים העולמות הנסתרים.

Ezekiel 46:1 יחזקאל מ"ו:א'

כה אמר אדני ה' שער החצר הפנימית הפנה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח:

Thus saith the L-rd GOD: The gate of the inner court that looketh toward the east shall be shut the six working days; but on the sabbath day it shall be opened, and in the day of the new moon it shall be opened

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל מו, א.

49 ועלמין סתימין מתעלים יותר כוי

ההערה מפנה לשם בעניין עלייתם הנוספת של העולמות הנסתרים בשבת; היא אינה מצטטת את המקור.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש ח"א ע' 88.

ומה שצריך להתירוץ שבשבת מקבלים העולמות חיות מבחי' המחשבה — הוא בכדי לבאר, שבשבת ישנה גם ההשפעה בפנימיות העולמות, הנמשכת מבחי' המחשבה — ועל זה מתרץ, שהחיות בשבת הוא מבחי' פנימיות המחשבה. — לקו"ש ח"ט ע' 221. ראה המשך בששה"ק תעריב ח"ב ע' אעה.

41 נמשכה נשמה יתירה בשבת

ריש לקיש אומר שהקדוש ברוך הוא נותן לאדם נשמה יתרה בערב שבת ונוטל אותה ממנו במוצאי שבת. אדמו"ר הזקן אומר שנשמה זו באה מעולם הבריאה.

Beitzah 16a:11-12 ביצה ט"ז א:י"א-י"ב

אי הכי, לא לענשו גוים עלה? שבת — אדועי אודענהו, מתן שְכְרָה — לא אודענהו. ואי בעית אימא: מתן שְכְרָה נמי אודענהו, נשמה יתירה — לא אודענהו. דאמר רבי שמעון בן לקיש: נשמה יתירה נותן הקדוש ברוך הוא באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו, שנאמר: "שבת וינפש", כיון ששבת ווי אבדה נפש.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ביצה טז, א. וש"נ.

42 שער החצר הפנימית

רבי שמעון דורש את יחזקאל מ"ו, א': שער החצר הפנימית סגור בששת ימי החול ונפתח בשבת ובראש חודש, ואז העולם נזון ממנו. המאמר מביא זאת בהקשר לנשמה היתרה של שבת.

Zohar, Noach 43:361-44:373 ספר זוהר, נח מ"ג:שס"א-מ"ד:שע"ג

R. Simeon began his discourse with the verse: Thus saith the L-rd G-d: The gate of the inner court that looketh towards the east shall be shut the six working days; but on the Sabbath day it shall be opened, and in the day of the new moon it shall be opened (Ezek. 46, 1). He said: 'If this verse is attentively considered, it is found to contain an allusion with which we are familiar. The reason why the gate is to be ... shut on the six working days is

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

43 דיבור אסור הרהור מותר

הגמרא דורשת את המילים "ודבר דבר": הדיבור שלך בשבת לא יהיה כדיבורך בימות החול; דיבור אסור, ואילו הרהור מותר.

Shabbat 113b:1 שבת ק"ג ב:א'

שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול. דבור אסור, הרהור — מותר. בשלמא כולהו — לחיי, אלא שלא יהא דילוכך של שבת כהילוכך של חול מאי היא? כי הא דאמר רב הונא אמר רב, ואמרי לקה אמר רבי אבא אמר רב הונא: הנה מהלך בשבת ופגע באמת המים, אם יכול להניח את רגלו ראשונה קודם שתעקר שניה — מותר, ואם לאו — אסור.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת ק"ג, ב.

פסקה 7

44 ולוה יש נוסחאות בברכת יוצר

ההערה אומרת שהדברים על הנוסחאות בברכת יוצר של שבת מצוטטים שם.

הערת קה"ת

50 שבת אותיות תשב

שם כותב אדמו"ר הזקן בשבת היא בחינת תשובה עילאה, ושאותיות שבת הן גם "תשב אנוש" ("אתה משיב את האדם", תהילים צ', ג'), משום שבשבת העולמות עולים למקורם.

הערת קה"ת

ראה ב"ר ספכ"ב (ביפ"ת שם). ע' ספ"ב באגה"ת (סופ"י). [כ].

51 שענין שבת וענין תשובה

כשקין אמר לאדם שהוא שב בתשובה ונמחל לו, אדם קרא בהתפעלות על כוחה של התשובה, ומיד אמר: "מומור שיר ליום השבת". בהערה של קה"ת מצוטט הדבר, יחד עם פירוש יפה תואר שם, כדי להראות את הקשר בין שבת לתשובה.

Bereshit Rabbah 22:13 בראשית רבה כ"ב:י"ג

ויצא קין מלפני ה' - מהיכן יצא? רבי יודן בשם ר' איבו אמר: הפשיל דברים לאחריו, ויצא כגונב דעת העליונה. רבי ברכיה בשם רבי אלעזר ברבי שמעון אמר: יצא כמפריס וכמרמה כבוראו. רבי חמא בשם רבי חנינא בר רבי יצחק אמר: יצא שמח. היך מה דאת אמר (שמות ד): הנה הוא יוצא לקראתך וגוי'. פגע בו אדם הראשון אמר לו: מה נעשה בדינך? אמר לו: עשיתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדם הראשון מטפח על פניו. אמר: כך היא כחה של תשובה, ואני לא הייתי יודע! מיד עמד אדם הראשון ואמר: (תהלים) ...

Cain departed [vayetze] from the presence of the L-rd, and "lived in the land of Nod, east of Eden" (Genesis 4:16). "Cain departed from the presence of the L-rd" - from where did he depart? Rabbi Yudan said in the name of Rabbi Aivu: He cast the words behind him and departed, as though deceiving the Most High. Rabbi Berekhya said in the name of Rabbi Elazar ben Rabbi Shimon: He departed as one who shows a split hoof, and as one who deceives his Creator. Rabbi Hama said ... in

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

52 אלא תשובה היא להשיב נפשו

באחרי מגדיר אדמו"ר הזקן את התשובה באותו אופן: השבת הנפש האלקית למקור שממנו נחצה, כפי שהייתה לפני שירדה להתלבש בגוף גשמי, כשהייתה כלולה באור אין סוף. לאחר מכן הוא שואל מדוע היה צורך שהנשמה תרד מרום המעלות למקום נמוך כל כך.

הערת קה"ת

ראה גם לעיל פ' אחרי כה, ג. פ' ראה כד, ד.

53 גם לצדיקים גמורים

שם (עמודה 74, בין העמודות המסומנות 73 ו-74) כותב אדמו"ר הזקן שתשובה, כמו בביטוי "כל ימיו בתשובה", אינה מתייחסת לחטאים, חס ושלום, אלא לריחוק: גם מי שעושה טוב ומקיים את המצוות עלול עדיין להיות מציאות נפרדת, ותשובה היא הרצון לשוב למקורו. משום כך גם צדיקים גמורים עושים תשובה.

הערת קה"ת

ראה לעיל בלק עד, א שהתשובה [היא בחי' תשובה עילאה] אין ר"ל עבירות ח"ו. ראה גם תו"א עה, א. וראה המובא בלקו"ש ח"י"ט ע' 401 הערה 13.

54 כי זה כל האדם

"ירא את ה' ושמור את מצוותיו, כי זה כל האדם." כאן הפסוק מובא כדי

לבסס את התשובה כתכליתו של כל אדם, גם של צדיק גמור.

Ecclesiastes 12:13 קהלת י"ב:י"ג

סוף דְּבַר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת־הָאֱלֹקִים יִרָא וְאֶת־מִצְוֹתָיו שְׁמֹר כִּי־זֶה כָּל־הָאָדָם:

The end of the matter, all having been heard: fear G-d, and keep His commandments; for this is the whole man

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

55 לך אמר לבי בקשו פני

"אלך אמר לבי: בקשו פני; את פניך, הוי', אבקש." אדמו"ר הזקן מפרש את "פנים" כפנימיות הלב.

Psalms 27:8 תהילים כ"ז:ח

לְךָ אָמַר לְבִי בִקְשׁוּ פָנַי אֶת־פְּנֶיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ:

In Thy behalf my heart hath said: 'Seek ye My face'; Thy face, L-RD, will I seek

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים כז, ח.

56 פי פנימיות הלב

שם מוסבר "בקשו פני" כ"בקשו את פנימיות הלב": הלב החיצוני הוא התעוררות שנולדת מהתבוננות בגדולת ה', ואילו הלב הפנימי הוא הנקודה שבועמק הלב, שלמעלה מהשגה והבנה.

הערת קה"ת

ראה אגה"ק ס"ד.

57 בד"ה כי תשמע בקול

במאמר זה מבחינים בין שמיעה "אל הקול" — המשכה חיצונית מהעלם לגילוי — לבין שמיעה "בקול", פנימיות: אור אין סוף, שעתידי להתגלות כנפש האדם כביטול. הטקסט מפנה לשם בעניין החצר הפנימית והמפתחות הפנימיות.

הערת קה"ת

לעיל פ' ראה כג, ב.

58 בחי' תשובה עילאה

שם נקראת הבחינה בחינת תשובה עילאה, הגדולה מכולן, שכן גם לתשובה עילאה יש דרגות רבות, ועל העתיד נאמר: "יבואו בבכ"י".

הערת קה"ת

ראה לעיל תצא לו, ג. סה"מ תרס"ד ע' שנד ואילך.

59 והוא בחי' תשובה . . עד הנפש ממש

ההערה מפנה לשם בעניין תשובה מעומק הלב; היא אינה מצטטת את המקור.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת כי תצא ע' תתקכח.

60 מקרב איש ולב עמוק

"תוך האדם ולב עמוק." הפסוק מובא ביחס לאהבה שבאה מעומק הלב.

Psalms 64:7 תהילים ס"ד:ז

יִחְפְּשׁוּ־עוֹלֹת תִּמְנוּ הַפֶּשַׁח מִחֶפֶז וְקֶרֶב אִישׁ וְלֵב עֲמֹק:

They search out iniquities, they have accomplished a diligent search; even in the inward thought of every one, and the deep heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

61 מי לי בשמים

"מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי בארץ." זו אהבתו של מי שאינו רוצה דבר מלבד ה'.

Psalms 73:25 תהילים ע"ג:כ"ה

מִי־לִי בַשִּׁמִּים וְעִמָּךְ לֹא־חִפְצָתִי בָאָרֶץ:

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire
.none upon earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כה.

62 כלה שארי ולבבי

"כלה שארי ולבבי; צור לבבי וחלקי ה' לעולם." זהו הגעגוע של אהבה עמוקה כל כך, עד שהעצמי כלה בתוכה.

Psalms 73:26 תהילים ע"ג:כ"ו

כָּלָה שְׁאָרִי וּלְבַבִּי צוּר־לִבִּי וְחֶלְקִי אֱלֹקִים לְעוֹלָם:

My flesh and my heart faileth; But G-d is the rock of my
.heart and my portion for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 9

63 כי חלק הו' . . עמו

"כי חלק הו' עמו, יעקב חבל נחלתו". אדמו"ר הזקן משתמש בפסוק זה כדי לבאר שהנשמה היא חלק ממש מה', ולכן אינה יכולה לשאת ניתוק ממנו.

Deuteronomy 32:9 דברים ל"ב:ט'

כִּי חֶלֶק הַיְיָ עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ:

For the portion of the L-RD is His people, Jacob the lot of
.His inheritance

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לב, ט.

64 למסור נפשו

בפרי עץ חיים נאמר שבמילה "אחד" שבקריאת שמע עלינו למסור את נפשנו על קידוש ה', ושבוכות זאת גם הרשעים הגדולים ביותר נעשים צדיקים גמורים ויכולים לעלות לבינה, כמו בפסוק "שובה ישראל עד הו' אלקיך".

Pri Etz Chaim, Gate of the Recitation of the Shema 12:5 פרי עץ
חיים, שער הקריאת שמע י"ב:ה'

והענין, כי כבר ביארנו, כי אין כח במלכות לעלות עד כאן, וע"י מסירה זו יש בה כח לעלות, וסוד הדבר הוא כמה שהודעתך, בסוד נשמה לנשמה ונר"נ, בסוד היחוד של כת"י מור"י זלה"ה. כי הלא נשמה לנשמה היא באה מאבא, ונשמה מאמא, ורוח מת"ת, ונפש ממלכות. הרי כי נשמה לנשמה, ונשמה של אדם, הם בנים של או"א, ואחים גמורים של הת"ת ומלכות. אמנם הרוח והנפש הם בנים גמורים של זו"ג. וזהו סוד למען אחי ורעי, כי קראם הקב"ה לישראל אחים ורעים, נגד הנשמות. ובנים אתם לה' אלקיכם, נגד רוח ונפש. ...

Pri Etz Chaim (Public Domain)

65 למסור נפשו באחד

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Pri Etz Chaim.

הערת קה"ת

ראה ב"ח או"ח רסס"א. פע"ח ש' הק"ש פ"ב.

66 בשמונה פרקים להרמב"ם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פ"א, ואין הלי שם כן. [כ].

67 אצי הוא בחי' חכמה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה ת"ז סת"ו. מק"מ להזח"ב רך, ב.

68 ועתה יגדל נא

"ועתה יגדל נא כח אדני". זהו הפסוק שעליו נאמר הביאור שאליו מפנה כאן הטקסט.

Numbers 14:17 במדבר י"ד:י"ז

וְעַתָּה יִגְדֹּל־נָא כֹחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְאָמִר:

And now, I pray Thee, let the power of the L-rd be great, ac-
:cording as Thou hast spoken, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

69 מ"ש בע"ח דא"ק נק' אדם דבריאה

שם מסביר אדמו"ר הזקן את הסדר: אדם קדמון נקרא אדם דבריאה, המדרגות שמתחתיו — אדם דיצירה, ואצילות בכללותה — אדם דעשיה; ואילו מה שנקרא "אצילות" במסגרת הכללית הזאת הוא אור אין סוף עצמו, שכן אצילות פירושה המשכה מן ההעלם אל הגילוי, ולא בריאה יש מאין.

הערת קה"ת

נשא ענף ב-ד וריש ש"ג. [כ]. ראה לעיל פי' מסעי צה, א. אוה"ת בלק ע' תתקסב ואילך.

70 מחשבה הקדומה

רבי שמעון מתאר את הרצון העליון, שאינו ידוע ואינו ניתן להשגה, ואת "המחשבה העליונה" הרודפת אחריו ומוארת ממנו. כאן הטקסט מפנה את הקורא לימחשבה הקדומה" שלמעלה מן השכל.

Zohar, Noach 15:121-16:131 ספר זוהר, נח ט"ו:קכ"א-ט"ז:קל"א

Baked meal-offering or other meal-offerings are the means of invoking the Holy Spirit on the service of the priests, the song of the Levites, and the prayer of the Israelites; and from the smoke that rises up from the oil and the flour all the accusers replenish themselves, so that they are powerless to pursue the indictment which has been delivered into their hands. Thus we see that things have been so arranged in the mystery of faith that the adversary should have his ... share in the holy things, and

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

71 ראיתי והנה מנורת זהב

"וראיתי והנה מנורת זהב כולה". זהו הפסוק שעליו נאמר ביאור נוסף שאליו מפנה כאן הטקסט.

Zechariah 4:2 זכריה ד':ב'

וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וְאָמַר רֹאֵתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כְּלָה וְגָלָה עַל־
רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נִרְתִּיָּהּ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצָקוֹת לְנֹרוֹת אֲשֶׁר עַל־
רֹאשָׁהּ:

And he said unto me: 'What seest thou?' And I said: 'I have
seen, and behold a candlestick all of gold, with a bowl upon

כאן, "גדולתו" של ה' בהשתלשלות העולמות היא עצמה ענוותנותו — יידיהו.

Megillah 31a:12-13 מגילה ל"א:י"ב-י"ג

אמר רבי יוחנן: כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקדוש ברוך הוא, אתה מוצא ענוותנותו. דבר זה כתוב בתורה, ושני בנביאים, ומשולש בכתובים. כתוב בתורה: "כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלוקים ואדוני האדונים", וכתוב בתורה: "עושה משפט תום ואלמנה". שני בנביאים: "כה אמר ה' ונשא שוכן עד וקדוש וגו'", וכתוב בתורה: "ואת דָּבָא וּשְׁפַל רוּחַ", משולש בכתובים, דְּכָתִיב: "סולו לְרוּכָב בְּעֶרְבוֹת בָּקָה שְׁמוֹ", וכתוב בתורה: "אבי תומים" ...

Yohanan said: Wherever you find [mentioned in the Bible] the power of the Holy One, blessed be He, you also find his humility. This fact is stated in the Torah, repeated in the Prophets, and stated a third time in the [Sacred] Writings. It is written in the Torah, "For the L-rd your G-d, He is the G-d of gods and L-rd of lords," and it says immediately afterwards, "He executes justice for the orphan and widow" (Deuteronomy 10:17). It is repeated in the Prophets: "For ... thus said He who

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

הערת קה"ת

מגילה לא, א. ראה לעיל במ"מ ב' ואתחנן ה, ד.

78 אימתי אקרי גדול כשהוא בעיר אלקינו

על הפסוק "גדול הוי' ומהולל מאד בעיר אלקינו" שואל הוזהר מתי נקרא הקדוש ברוך הוא גדול, ומשיב: כשהוא עם כנסת ישראל.

Zohar III, 5a זח"ג ה, א

Zohar II, 235a זח"ב רלה, א

הערת קה"ת

זח"ג ה, א. וראה ג"כ זח"ב רלה, א. ז"ח תשא. שם חקת.

פסוקה 12

79 וחכם באחור ישבחנה

"כסיל מוציא את כל רוחו, וחכם עוצר אותה לאחר מכן." אדמו"ר הזקן קורא את המילה "ישבחנה" במשמעות "משבח אותה", ואת "באחור" — "מאחור": שבו לה' על גדולתו באמצעות חכמה הוא שבו על "אחור" שלו.

Proverbs 29:11 משלי כ"ט:י"א

כְּלִירוּחוֹ יוֹצִיא כָּסִיל וְחָכֵם בְּאַחֲרֵי יִשְׁבַּחְנָה:

A fool spendeth all his spirit; But a wise man stilleth it within him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי כט, יא.

80 ואורייתא מחכמה נפקת

הוזהר אומר שהתורה נמשכת מחכמה. לכן התורה שקיבל משה היא "האחור" של ה' ביחס לאור שלמעלה מחכמה.

Zohar II, 121a זח"ב קא, א

הערת קה"ת

זח"ב קא, א. וראה שם פכ, א.

81 "וראית את אחורי ופני לא יראו." את "ראיית האחור" של משה מפרשים

the top of it, and its seven lamps thereon; there are seven pipes, yea, seven, to the lamps, which are upon the top thereof;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 10

72 "וביום השביעי שבת וינפש". הפסוק שהוסבר בחלק השני.

Exodus 31:17 שמות ל"א:י"ז

ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם כִּי־שָׁשַׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפֶשׁ:

It is a sign between Me and the children of Israel for ever; for in six days the L-RD made heaven and earth, and on the 'seventh day He ceased from work and rested

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 11

73 את פניך הוי' אבקש

"אליך אמר לבי: בקשו פני; את פניך, הוי', אבקש". בקשתו של דוד לראות את "פניו" של ה' — את אור אין סוף עצמו.

Psalms 27:8 תהילים כ"ז:ח

לְךָ אָמַר לִבִּי בִקְשׁוּ פָנַי אֶת־פְּנֶיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ:

In Thy behalf my heart hath said: 'Seek ye My face'; Thy face, L-RD, will I seek

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

74 יאר ה' פניו אליך

מתוך ברכת כהנים: "יאר הוי' פניו אליך ויחנך". אדמו"ר הזקן מפרש שהארת הפנים היא אור מהרצון העליון, שמעל לחכמה.

Numbers 6:25 במדבר ו:כ"ה

יָאֵר הָאֵלֹהִים פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיְחַנֶּךָ:

The L-RD make His face to shine upon thee, and be gracious unto thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר ו, כה.

75 עיין מזה בהרמ"ז . . צ"ג ע"ב

שם מסביר אדמו"ר הזקן שבמשך השנה נמשך רצון העליון באמצעות הביטול בתורה ובמצוות, שהן רצונו וחכמתו של ה'; לכן מדובר ברצון כפי שהוא מתלבש בחכמה עילאה. בראש השנה נמשכת מדרגה גבוהה יותר של רצון העליון, שאינה מתלבשת כלל בחכמה עילאה. זהו האור "שלמעלה מחכמה" שבפסוקה זו.

הערת קה"ת

ראה לעיל נו, ג.

76 חכמה היא בחי יו"ד

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה קה"י ערך יו"ד בתחלתו.

77 במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו

רבי יוחנן אומר: בכל מקום שאתה מוצא את גבורתו של הקדוש ברוך הוא, שם אתה מוצא את ענוותנותו, כפי שמראים התורה, הנביאים והכתובים.

קבלת התורה, הנמשכת מחכמה.

Exodus 33:23 שמות ל"ג:כ"ג

וְהִסְרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אַחֲרִי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ:

And I will take away My hand, and thou shalt see My back;
'but My face shall not be seen

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82 לית מחשבה תפיסא ביה כלל

בתפילתו של אליהו נאמר: "לית מחשבה תפיסא כך כלל" — אין מחשבה יכולה לתפוס אותך כלל. אי אפשר להשיג בהבנה את האור שלמעלה מהתורה.

Tikkunei Zohar 17a:10-12 תקוני זוהר י"ז א:י-י"ב

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא כך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסאית (נ"א אתכסיא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגא. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש כך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

83 כי עמך הסליחה

"כי עמך הסליחה למען תורא." הסליחה באה מ"עמך" — מעצמותו של ה', שלמעלה מהתורה.

Psalms 130:4 תהילים ק"ל:ד'

כִּי־עֲמֹךְ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּנָּרָא:

For with Thee there is forgiveness, that Thou mayest be
feared

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קל, ד.

84 וזהו חכם . . ממעמקים קראתיך ה'

ההערה אומרת שהקטע הזה, מ"וחכם באחור ישבחנה" ועד "ממעמקים קראתיך", מצוטט באור התורה על ואתחנן, ומפנה לשני מקומות נוספים באור התורה.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת ואתחנן ע' רסה. ראה גם אוה"ת ויקרא כרך ב ע' תרע"ד. שה"ש כרך ב ע' תרסט.

85 ממעמקים קראתיך ה'

"ממעמקים קראתיך הו". מפרשים זאת כקריאה להמשיך את גילוי הו"י ממעמקיו הנסתרים של ה', באמצעות עומק הלב של האדם עצמו.

Psalms 130:1 תהילים ק"ל:א'

שִׁיר הַמַּעֲלֹת מִמַּעַמְקִים קָרָאתִיךָ ה'

A Song of Ascents. Out of the depths have I called Thee, O
L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קל, א.

86 ישת חשך סתרו

"עשה חושך סתרו." הפסוק מובא לגבי הדרגה הנסתרת לחלושין,

"המעמקים", שממנה מעוררים את הסליחה.

Psalms 18:12 תהילים י"ח:י"ב

יִשְׁתַּחֲשֹׁךְ סָתְרוֹ סִבִּיבוֹתָיו סָכְתוּ חֲשָׁכֹת־מַיִם עָבִי שְׁחָקִים:

He made darkness His hiding-place, His pavilion round
about Him; darkness of waters, thick clouds of the skies

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים יח, יב.

87 כמים הפנים לפנים

"כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם." ההתעוררות מעומק לבו של האדם מעוררת התעוררות מקבילה מעומקיו של ה'.

Proverbs 27:19 משלי כ"ז:י"ט

כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לִב־הָאָדָם לָאָדָם:

As in water face answereth to face, So the heart of man to
man

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי כו, יט.

88 שממית בידים תתפש

"השממית נאחות בידיה, והיא מצויה בהיכלי המלך". מובא כדי להראות שפגם אינו מגיע למעלה מחכמה.

Proverbs 30:28 משלי ל':כ"ח

שְׁמַמִּית בְּיָדַיִם תִּתְפֹּשׁ וְהִיא בְּהִיכְלֵי מֶלֶךְ:

The spider thou canst take with the hands, Yet is she in
kings'palaces

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ל, כח.

89 אנת הוא ממלא כל שמהן

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה (פתח אלי').

90 אנת הוא ממלא כל שמהן ואנת הוא שלימו דכולהו

בתפילתו של אליהו: לכל ספירה יש שם ידוע, "ואתה אין לך שם ידוע, כי אתה ממלא את כל השמות ואתה הוא השלמות של כולם". אדמו"ר הזקן מפרש שהשמות הם התורה.

Tikkunei Zohar 17b:2-3 תקוני זוהר י"ז ב:ב'-ג'

וכל ספירן כל חד אית ליה שם ידיע. ובהון אתקריאו מלאכיא. ואנת לית לך שם ידיע. דאנת הוא ממלא כל שמהן. ואנת הוא שלימו דכלהו וכד אנת תסתלק מנהון אשתארו כלהו שמהן כגופא בלא נשמתא. אנת חכים ולא כחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאינן דק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

91 שהתוי כולה היא שמותיו של הקב"ה

הזוהר מלמד שהתורה כולה היא שם קדוש אחד, שכן אין בתורה מילה

שאינה כלולה בשם הקדוש.

Zohar II, 87a זח"ב פז, א

Zohar III, 73a זח"ג עג, א

הערת קה"ת

רמב"ן עה"ת בהק'. יונת אלם פכ"ט. ועד"ז זח"ב פז, א. זח"ג עג, א. ובכ"מ.

עי פינחס (עו, ב). וש"נ. [כ].

92 רמ"ח מצות הן רמ"ח אברין דמלכא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה ת"ז ת"ל.

93 הדם הוא הנפש

"כי הדם הוא הנפש". כשם שהדם מעביר חיות לאיברי הגוף, כך המצוות נושאות את אור אין סוף.

Deuteronomy 12:23 דברים י"ב:כ"ג

רק חֶזֶק לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר:

Only be stedfast in not eating the blood; for the blood is the life; and thou shalt not eat the life with the flesh

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 13

94 ויצעקו אל ה' בצר להם

"ויצעקו אל הו"י בצר להם, וממצוקותיהם יצילים". הזעקה מעומק הלב, שממשיכה את אורו העצמי של הקב"ה.

Psalms 107:6 תהילים ק"ז:ו

וַיִּצְעֲקוּ אֱלֹהֵי בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם:

Then they cried unto the L-RD in their trouble, And He delivered them out of their distresses

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קו, ו.

95 הערת קה"ת מפנה לPsalms 107:28 למילים האלה.

Psalms 107:28 תהילים ק"ז:כ"ח

וַיִּצְעֲקוּ אֱלֹהֵי בְּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם:

They cried unto the L-RD in their trouble, And He brought them out of their distresses

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

96 כי אבי ואמי עזבוני

"כי אבי ואמי עזבוני, והו"י יאספני". אדמו"ר הזקן מפרש את האב והאם כשכל של הנשמה, ואת הו"י כעצמותו של הקב"ה, האוסף אליו את הנשמה ממדרגה שלמעלה מחכמה.

Psalms 27:10 תהילים כ"ז:י

כִּי־אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וְה' יֹאסֵפֵנִי:

For though my father and my mother have forsaken me, The L-RD will take me up

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים כו, י. באוה"ת פ' משפטים ע' א'קפו מציין לכאן. ראה אוה"ת פ' פנחס ע' א'רכ.

97 כי ה' יתן חכמה

"כי הו"י יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה". מקורם של שלושת כוחות השכל של הנשמה.

Proverbs 2:6 משלי ב':ו

כִּי־יִתֵּן חֲכָמָה מִפִּי דַעַת וּתְבוּנָה:

For the L-RD giveth wisdom, Out of His mouth cometh knowledge and discernment

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ב, ו.

98 זכר חסדו

"זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל". המילה "זכר" פירושה גם "זכר" במובן של זכר, ולכן האהבה (חסד) נקראת "בן".

Psalms 98:3 תהילים צ"ח:ג

זָכַר חֲסִדוֹ וְאַמּוֹנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָּל־אֲפִסְיָאֲרֵץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹקֵינוּ:

He hath remembered His mercy and His faithfulness toward the house of Israel; All the ends of the earth have seen the salvation of our G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים צח, ג.

99 אשה יראת ה'

"אשה יראת הו"י היא תתהלל". היראה נקראת "בת".

Proverbs 31:30 משלי ל"א:ל

שֶׁקֶר הַחַן וְהַקֵּל הַיָּפִי אִשֶּׁה יִרְאֵת־ה' הִיא תִתְהַלֵּל:

Grace is deceitful, and beauty is vain; But a woman that feareth the L-RD, she shall be praised

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי לא, ל.

100 בת תחלה סימן יפה לבנים

רב חסדא: בת תחילה היא סימן טוב לבנים. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כך שהיראה קודמת לאהבה ומביאה אותה.

Bava Batra 141a:4 בבא בתרא קמ"א א:ד

וּשְׂמוּאֵל אָמַר: הֵכָא בְּמִבְכָּרַת עֶסְקִינוּ, וְכִדְרַב חֲסָדָא - דְּאָמַר רַב חֲסָדָא: בַּת תַּחֲלָה - סִימָן יָפֵה לְבָנִים. אִיכָא דְאָמְרִי: דְּמַרְבֵּיא לְאַחָהּ, וְאִיכָא דְאָמְרִי: דְּלָא שְׁלֵטָא בָקָה עֵינָא בִּישָׁא. אָמַר רַב חֲסָדָא: וּלְדִידִי - בְּנָתָן עֲדִיפִין לִי מִבְּנֵי.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ב"ב קמא, א.

101 בזאת יבא אהרן

"בזאת יבוא אהרן אל הקודש", נאמר על עבודת יום הכיפורים. הדברים מפנים לביאור הזוהר על פסוק זה, שלפיו היראה היא תחילת העבודה.

Leviticus 16:3 ויקרא ט"ז:ג

בְּזֹאת יָבֹא אֶהְרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בִּפְרֹךְ בֶּן־בָּקָר לְחֹטָאת וְאַיִל לְעֹלָה:

Herewith shall Aaron come into the holy place: with a young bullock for a sin-offering, and a ram for a burnt-offering

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

102 שהמדות . . מן השכליים

בתיא מוסבר ששכל הנשמה — חכמה, בינה ודעת — הוא ה"אם" ומקור המדות שלה, הנולדות ממנו.

הערת קה"ת

ע"ש"ב ח"א (פ"ג). [כ].

103 מי שהעביר את הדרך ופגם בתורה שהיא חכמתו יתברך נקרא אבי ואמי עזבוני

בדף פט ע"ב אדמו"ר הזקן מזכיר את פירושו לפסוק "אבי ואמי עזבוני": האהבה הטבעית של נפש האלקית נקראת "אב"; ו"א ונוקבא דאצילות הם אביה ואמה של הנשמה, מקור אהבתה ויראתה; ו"ה" יאספני" הוא שורש הנשמה שנתן לה הקדוש ברוך הוא. בעקבות החטאים האהבה הטבעית אינה מתגלה. ההערה מציינת שפירוש זה דומה בעיקרו לפירוש שבדף פג ע"ב, אלא שהוא בדרך קצת אחר.

הערת קה"ת

וראה לקמן שמע"צ (פט, ב) שפירוש זה הוא (בכללות) כהפירוש שבלקו"ת שמע"צ פג, ב ורק שהוא "בענין אחר קצת". — לקו"ש ח"ז ע' 231.

104 כי ההתחלקות הוא מחכמה ולמטה

הצמח צדק מוסיף שכיוון שההתחלקות מתחילה מחכמה, יש מידה מסוימת של דין בחכמה, כפי שכותב "החיית".

הערת קה"ת

"ולכן יש בחכמה קצת דין כמ"ש החיית". — אוה"ת פ' פינחס ע' א"רכ.

105 אבל למעלה מן החכמה . . התכללות

הצמח צדק כותב ש"איסור" זה מתבאר כאן בלקו"ת תורה כמדרגה שאין בה התחלקות כלל, למעלה מחכמה. הוא מושווה זאת לביאור בתורה אור על "וקיבל היהודים", שבו "וקיבל" נאמר בלשון יחיד.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' משפטים ע' א'קפו מציינן על זה "ואסיפה זו פ"י בלק"ת שם —] הכוונה לכאן בבחי' שאין שם התחלקות כלל דהיינו למעלה מן החכמה, וזהו ע"ד שנתבאר בתו"א בהביאור ע"פ וקבל היהודים וקבל בלשון יחיד כוי. ע"ש".

106 הערת קה"ת מפנה לPsalms 18:29 למילים האלה.

Psalms 18:29 תהילים י"ח:כ"ט

כִּי־אֶתָּה תֹאדֹר נִרִי ה' אֱלֹקֵי יִגְיָה חֲשָׁכִי:

For Thou dost light my lamp; the L-RD my G-d doth lighten my darkness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

107 וה' יגיה חשכי

"כי אתה תאיר נרי, הוי, והוי יגיה חשכי" (בתהילים יח, כט מופיע אותו שיר בנוסח מעט שונה). הטקסט מפנה לדיון שלו בפסוק זה.

II Samuel 22:29 שמואל ב כ"ב:כ"ט

כִּי־אֶתָּה נִרִי Havayah וְהַיָּה חֲשָׁכִי:

For Thou art my lamp, O L-RD; And the L-RD doth lighten my darkness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

108 אל תסתר פניך

"אל תסתר פניך ממני, אל תט באף עבדך". הבקשה היא שה' יתגלה מפנימיותו, ולא שיהג בו מצד החיצוניות.

Psalms 27:9 תהילים כ"ז:ט

אַל־תִּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי אֶל תִּטְבֹּאֵף עַבְדְּךָ עֲזָרְתִּי הָיִית אֶל־תִּשְׁשֵׁנִי וְאַל־תִּעְזֹבֵנִי אֱלֹקֵי יִשְׁעִי:

Hide not Thy face far from me; Put not Thy servant away in anger; Thou hast been my help; Cast me not off, neither forsake me, O G-d of my salvation.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים כז, ט.

109 לך ה' הגדולה

"לך הוי' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההודו". מקורן של שבע המדות של הנשמה.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:י"א

לְךָ ה' הַגְדֹּלָה וְהַגְבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַנִּצָּח וְהַהוֹד כִּי־כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ ה' הַמְּמָלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכָל לְרָאשׁ:

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דה"א כט, יא.

110 והשכליים נקי בשם או"א

הערת קה"ת מפנה לZohar II, 85a למילים האלה.

Zohar II, 85a זח"ב פה, א

Zohar III, 290a זח"ג רצ, א

הערת קה"ת

ראה זח"ב פה, א. זח"ג רצ, א.

פסקה 15

111 כי עמך הסליחה למען תורא

"כי עמך הסליחה למען תיוורא". המחצית השנייה של הפסוק מציינת את מטרת הסליחה: יראה.

Psalms 130:4 תהילים ק"ל:ד

כִּי־עִמָּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוְרָא:

For with Thee there is forgiveness, that Thou mayest be feared.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

112 שום תשים עליך מלך

"שום תשים עליך מלך". כאן יש לקרוא זאת כקבלת מלכותו של ה', שהיא מהותה של היראה.

Deuteronomy 17:15 דברים י"ז:ט"ו

שׁוּם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ בּוֹ מִקִּרְבֵּי אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נִכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אַחֶיךָ הוּא:

thou shalt in any wise set him king over thee, whom the L-RD thy G-d shall choose; one from among thy brethren

המצוות נועדו לעורר יראה.

Deuteronomy 6:24 דברים ו'כ"ד

וַיִּצְוֵנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־ה' אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים לְחַיֵּתָנוּ כִּהְיוֹם הַזֶּה:

And the L-RD commanded us to do all these statutes, to fear the L-RD our G-d, for our good always, that He might pre-serve us alive, as it is at this day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, כד.

118 רבי יודן: גדולה יראה, שבזכותה בלבד נבראו שמים וארץ; רבי ירמיה: שלמה חתם את שני ספריו ביראה. מובא כאן מילה במילה.

Kohelet Rabbah 3:14:1 קהלת רבה ג'י"ד:א

יָדַעְתִּי כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם וְגוֹ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן רָאוּי הָיָה אָדָם הָרָאוּשׁוֹ שִׁיְהִיָּה חַי וְקַיִם לְעוֹלָם, וּמִפְּנֵי מָה נִקְנְסָה עָלָיו מִיָּתֶה, אֶלָּא וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שִׁירָאוּ מִלְּפָנָיו. אָמַר רַבִּי אֱלֶצֶר מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם נֶאֱמַר (בראשית א, ט): וְקוּוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, וְכָל כֶּה לְמָה, וְתִרְאָה הִפְשָׁה. וּמִפְּנֵי מָה כָּתִיב (עמוס ט, ו): הִקְרָא לַמַּי הֵיִם וְיִשְׁפְּכֵם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ ה' שָׁמוּ, שְׁתִּי פְעָמִים, אֶחָד בְּדוֹר הַמִּבּוֹל וְאֶחָד בְּדוֹר הַפְּלִגָּה, אֶלָּא ...

I know that everything that G-d does, it will be forever, one“ cannot add to it, nor can one subtract from it; G-d did so, so they would fear before Him” (Ecclesiastes 3:14). “I know that everything that G-d does, it will be forever...” Rabbi Yehuda ben Rabbi Simon said: It would have been fitting for Adam, the first man, to have lived and endured forever. Why was death imposed upon him? “G-d did so, so they would fear before Him.” Rabbi Elazar said: From the beginning of the ... creation

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

119 ידעתי . . יעשה האלקים

”ידעתי כי כל אשר יעשה האלקים הוא יהיה לעולם... והאלקים עשה שייראו מלפניו”. המדרש המצוטט כאן דורש את הפסוק הזה.

Ecclesiastes 3:14 קהלת ג'י"ד

יָדַעְתִּי כִּי כָל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לְגַרֵעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שִׁירָאוּ מִלְּפָנָיו:

I know that, whatsoever G-d doeth, it shall be for ever; nothing can be added to it, nor any thing taken from it; and G-d .hath so made it, that men should fear before Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ג, יד. [כ].

120 הגמרא דורשת את משלי לא, ל: "החן והיופי" הם הדורות הפחותים, ואילו "אשה יראת הוי" היא דורו של חזקיהו, או דורו של רבי יהודה בר אילעי, שששת תלמידיו חלקו ביניהם בגד אחד ולמדו תורה.

Sanhedrin 20a:3 סנהדרין כ' א:ג

אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן: מאי דכתיב "שקר החן והכל היפי"? "שקר חחון" - זה יוסף, "והכל היפי" - זה בועז. "יראת ה' היא תתהלל" - זה פלטי בן ליש.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

shalt thou set king over thee; thou mayest not put a foreign-er over thee, who is not thy brother

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יז, טו.

פסקה 16

113 והאלקים עשה שיראו מלפניו

”כל אשר יעשה האלקים הוא יהיה לעולם... והאלקים עשה שייראו מלפניו”. היראה היא תכלית הברירה.

Ecclesiastes 3:14 קהלת ג'י"ד

יָדַעְתִּי כִּי כָל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לְגַרֵעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שִׁירָאוּ מִלְּפָנָיו:

I know that, whatsoever G-d doeth, it shall be for ever; nothing can be added to it, nor any thing taken from it; and G-d .hath so made it, that men should fear before Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ג, יד.

114 סוף דבר הכל נשמע

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

קהלת יד, יג.

115 סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא

”סוף דבר, הכול נשמע: את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור, כי זה כל האדם”.

Ecclesiastes 12:13 קהלת יב'י"ג

סוף דְּבַר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת־הָאֱלֹהִים יִרְא וְאֶת־מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי־זֶה כָּל־הָאָדָם:

The end of the matter, all having been heard: fear G-d, and .keep His commandments; for this is the whole man

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

116 שעל דמות הכסא כמראה אדם

”ועל דמות הכיסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה”. יש לקרוא זאת על התורה, ה”אדם” העליון.

Ezekiel 1:26 יחזקאל א'כ"ו

וּמִמַּעַל לָרִקִּיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כְּמִרְאָה אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כֶּסֶף וְעַל דְּמוּת הַכֶּסֶף דְּמוּת כְּמִרְאָה אָדָם עָלָיו מִלְּמַעְלָה:

And above the firmament that was over their heads was the likeness of a throne, as the appearance of a sapphire stone; and upon the likeness of the throne was a likeness as the ap-pearance of a man upon it above

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל א, כו.

פסקה 17

117 ויצונו ה' לעשות את כל החוקים

”והווי ציוונו אותנו לעשות את כל החוקים האלה, ליראה את הווי אלקינו”.

121 שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל

"שקר החן והבל היופי, אשה יראת ה' היא תתהלל". סיום ספר משלי, החתום ביראה.

Proverbs 31:30 משלי ל"א:ל'

שֶׁקֶר הַחֵן וְהַבֵּל הַיּוֹפִי אִשָּׁה יִרְאֵת־ה' הִיא תִתְהַלֵּל:

Grace is deceitful, and beauty is vain; But a woman that feareth the L-RD, she shall be praised

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

122 יראת ה' היא תתהלל

ספר חסידים מונה שמונה עשר פסוקים העוסקים ביראת הוי', ובהם "אשה יראת הוי' היא תתהלל", וקושר אותם לשמונה עשרה ברכות התפילה.

Sefer Chasidim 158:1 ספר חסידים קנ"ח:א'

... אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום. אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב. שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל. הרי י"ח יראות כנגד י"ח מיני טרפות לומר אפי' נוטלים חייו של אדם אל ימרוד במי שממית ומחיה שאם תאבד חיך בעבורו הוא יחיה אותך ואם תחיה אותך במקום שאתה מחויב לעזוב חיך להתקדש בשמו הוא יטול חיך ומי יצילך מידו ולפי שהחיים תלויים ביי"ח מקומות בגוף נקרא חי. חיות האדם שכל ...

The fear of the L-rd is to hate evil, pride, arrogance and the "evil way, and the forward mouth, do I hate" (Prov. 8:13). "The fear of the L-rd is the beginning of wisdom, and the knowledge of the All-holy is understanding" (Prov. 9:10). "The fear of the L-rd prolongeth days, but the years of the wicked shall be shortened" (Prov. 10:27). "He that walketh in his uprightness feareth the L-rd, but he that is perverse in his ways despiseth Him" (Prov. 14:2). "In the fear of the ... L-rd a

Sefer Chasidim, Zhitomir, 1857 (Public Domain) • Medieval Jewish mysticism, translated by Sholom Alchanan Singer. Northbrook, Ill. Whitehall Co., 1971 (CC-BY)

123 סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא

"סוף דבר, הכל נשמע: את האלקים ירא". סיום ספר קהלת, החתום ביראה.

Ecclesiastes 12:13 קהלת י"ב:י"ג

סוֹף דְּבַר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת־הָאֱלֹקִים יִירָא וְאֶת־מִצְוֹתָיו שְׁמור בִּיָּזָה כָּל־הָאָדָם:

The end of the matter, all having been heard: fear G-d, and keep His commandments; for this is the whole man

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

124 כי הנה תכלית בריאת העולמות . . בא"ס ב"ה ממש

ההערה מציינת שהקטע הזה, מן המילים "תכלית בריאת העולמות" ועד "אין סוף ממש", מצוטט באור התורה על שמות.

הערת קה"ת

מובא אוה"ת שמות ע' פה.

125 אין מלך בלא עם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בחי' וישב לח, ל. ור"פ בלק, ועוד.

126 אין מלך בלא עם

רבנו בחיי כותב שראש השנה, היום שבו נברא העולם, הוא תחילת מעשיו של ה', שכן אין מלך בלי עם. העיקרון הזה מובא בהערת קה"ת.

Rabbeinu Bahya, Bereshit 38:30 רבנו בחיי, בראשית ל"ח:ל'

127 אין מלך בלא עם

בתחילת פרשת בלק מסביר רבנו בחיי שבלי עם, מלך מאבד את התואר "מלך", שכן אין מלך בלא עם.

Rabbeinu Bahya, Bamidbar 22:2 רבנו בחיי, במדבר כ"ב:ב'

פסקה 18

128 מלכותך מכ"ע

"מלכותך מלכות כל עולמים, וממשלתך בכל דור ודור". העולמות הם תחום מלכותו של ה'.

Psalms 145:13 תהילים קמ"ה:י"ג

מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֲלָמִים וּמִמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר:

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion endureth throughout all generations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, יג.

פסקה 19

129 צחוק עשה לי אלקים

"ותאמר שרה: אלקים עשה לי צחוק; כל השומע יצחק לי." יש לקרוא זאת כתכליתו של שם אלקים — השמחה העתידה.

Genesis 21:6 בראשית כ"א:ו'

וְתֹאמַר שָׂרָה צָחַק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים כָּל־הַשְּׂמֵעַ יִצְחָק־לִי:

And Sarah said: 'G-d hath made laughter for me; every one that heareth will laugh on account of me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כא, ו. קטע מכאן מובא בסה"מ תרל"ג ע' עדר.

130 שמדת אלקים והצמצום

ההערה מפנה למקורות שהובאו שם ב"64c, במאמר הראשון לשבת שובה. שם מוסבר שמדת אלקים והצמצום יוצרים את עולם הנפרדות, והם גוברים באדם כל עוד הוא נתון במאבק פנימי; ואילו "ישראל" היא הבחינה שבה שם הוי' כבר גבר על שם אלקים.

הערת קה"ת

נסמן לעיל סד, ג.

131 ונגלה כבוד ה'

"ונגלה כבוד הוי", וראו כל בשר יחדיו." ההתגלות שלעתיד לבוא.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה'

וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken

.it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי מ, ה.

132 בטל רצונך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
אבות פ"ב, מ"ד.

133 בטל רצונך

"בטל רצונך מפני רצונו." הכוונה הפנימית של כל המצוות.

Pirkei Avot 2:4 משנה אבות ב:ד'

הוא הנה אומר, עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו. בטל רצונך מפני רצונו, כדי שיקטל רצון אחרים מפני רצונך. הלל אומר, אל תפרש מן הצבור, ואל תאמין בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע, שסופו להשמע. ואל תאמר לך שאפנה אשנה, שמא לא תפנה:

He used to say: do His will as though it were your will, so that He will do your will as though it were His. Set aside your will in the face of His will, so that he may set aside the will of others for the sake of your will. Hillel said: do not separate yourself from the community, Do not trust in yourself until the day of your death, Do not judge your fellow man until you have reached his place. Do not say something that can-
... not be

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

פסוקה 20

134 וכמ"ש בע"ה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
שמ"ג ציור עולמות אבי"ע (פ"א). [כ].

135 שהארץ הלזו החומריות הוא מלכות דמלכות דעשיה

בשער ציור העולמות, עץ חיים מדבר על הארץ התחתונה ביותר כעל מלכות דמלכות דעשיה, ועל הארץ הזו כעל הכלים החיצוניים ביותר של עשיה.

Sefer Etz Chaim 43:1 עץ חיים מ"ג:א'

136 בסש"ב שער היחוד והאמונה

כרך מפתחות: ברשימת המקומות שבהם מצוטט התנאי, ההפניה הזאת מצוינת כ"פרקים 3-6?".

הערת קה"ת

במפתח המקומות שהובא בהם ס' התניא — נדפס בס' המפתחות לספרי דא"ה דאדה"ז, ע' 327 בסופו, מציין ע"ז: "פי' ג' ו' ?".

פסוקה 21

137 בדי"ה להבין הטעם

המאמר שואל מדוע גוף האדם נברא באופן שונה מגופם של שאר הנבראים: הצמחים ובעלי החיים יצאו מן הארץ והמים, גוף ונפש יחד, באמצעות דבר ה', ואילו האדם נוצר בנפרד.

הערת קה"ת

תו"א ג, ד.

138 ובדי"ה ולהבין בתוספות ביאור

בהסבר הנוסף לפסוק "וייצר הוי' אלקים את האדם" מצוין שהדומם והמדבר נמצאים בקצוות מנוגדים, ולכן נדרשו שני שמות כדי לחבר ביניהם באדם.

הערת קה"ת

תו"א ד, א.

139 ועמ"ש במק"מ פ' צו (בדף כ"ו ע"ב)

גם שם מפנה אדמו"ר הזקן למקדש מלך בתחילת פרשת צו, 26b, על הפסוק "ברוך שם כבוד מלכותו", בהקשר של "כווח אדני" (Numbers 14:17).

הערת קה"ת

ראה גם לעיל פ' שלח מ, א.

פסוקה 22

140 דכולא קמי' כלא

הוזהר מלמד ששורש היראה הוא לירא מה', מפני שהוא השליט הגדול, שורש כל העולמות, והכול נחשב לאין לפניו.

Zohar I, 11b זח"א יא, ב

הערת קה"ת

זח"א יא, ב.

141 הוי' אלקינו הוי' אחד

"שמע ישראל, הוי' אלקינו, הוי' אחד". היחוד העליון, שבו הכול נחשב לאין לפני ה'.

Deuteronomy 6:4 דברים ו:ד'

שמע ישׂרָאֵל הַוַּיִּהּ אֱלֹהֵינוּ הַוַּיִּהּ אֶחָד:

HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 23

142 ישראל לי ראש

שם מפרשים "ישראל לי ראש" כמתייחס לישראל, שהם כביכול בחינת ה"ראש" שלמעלה; ובאמצעות קריאת שמע שלהם, "שמע ישראל", הם ממשיכים את הרצון העליון.

הערת קה"ת

ע"ל שלח (מח, ב). וש"נ. [כ].

143 וברא כרעא דאבות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ע"ל (יב, ג). [כ]. וש"נ.

144 כי לי בני עבדים

"כי בני ישראל עבדים לי; עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". אפילו הביטול של העבד הוא "לי" — קשור לה' עצמו.

Leviticus 25:55 ויקרא כ"ה:נ"ה

כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדִי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

For unto Me the children of Israel are servants; they are My servants whom I brought forth out of the land of Egypt: I am the L-RD your G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

145 עד הוא לשון נצחית

בהערה נרשם שביאור על המאמר הפותח "שובה ישראל עד", העוסק ב"עד" כלשון נצחיות, נמצא בכרך כתביד זה.

הערת קה"ת

ביאור על ד"ה שובה ישראל עד לי נצחי עי' בוך פערטעל שתח"י (כג, א). [כ]. ראה ד"ה שובה — תשד"מ.

146 לא תבשו ולא תכלמו עד עולמי עד

"ישראל נושע בה' בתשועת עולמים; לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד." "עד" הוא מונח המציין נצחיות.

Isaiah 45:17 ישעיהו מ"ה:י"ז

יִשְׂרָאֵל נוֹשָׁע בַּה' תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא־תִבְשׁוּ וְלֹא־תִכְלְמוּ עַד־עוֹלָמֵי עַד:

O Israel, that art saved by the L-RD with an everlasting salvation; Ye shall not be ashamed nor confounded world with-out end

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י מה, יז.

147 לעדי עד ימלך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פיוט מלך עליון.

148 שכשמו כן הוא אין לו סוף

אור התורה, בכרך הנושאים המקובצים שלו, מפנה לקטע הזה; ההערה מפנה גם להערת השוליים שבתחתית אותו עמוד.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת ענינים עי' קמב שמציין לכאן. ראה שם בהערה בשולי הגליון.

149 שובה ישראל עד

"שובה ישראל עד הויה אלקיך". כעת נקרא כך: שוב עד, מלכותו הגלויה של ה', אל מקורה.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב'

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנָךְ:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

150 גלו לאדום שכונה עמהם

בדף לה ע"ד מיישם אדמו"ר חזקו את אותו מאמר גם על הנפש: אהבת ה' שלמעלה מטעם ודעת נסתרת בתוך הגוף והנפש הבהמית, כבגלות, כמאמר "גלו לאדום — שכונה עמהם"; השכינה היא ניצוץ האלקות שבנפש.

הערת קה"ת

ספרי במדבר לה, לד. ע"ל כי תצא ה' (לה, סע"ד). [כ].

151 גלו לאדום שכונה עמהם

רבי נתן: ישראל חביבים, שבכל מקום שגלו אליו שכונה עמהם — למצרים, לבבל, לעילים ולאדום; וכשהם חוזרים, שכונה חזרת עמם.

Sifrei Bamidbar 161:5 ספרי במדבר קס"א:ה'

... גלו למצרים שכונה עמהם, שנאמר (שמואל א ב) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה; גלו לבבל שכונה עמהם, שנאמר (ישעיה מג) למענכם שולחתי בבליה; גלו לעילים שכונה עמהם, שנאמר (ירמיה מט) ושמתי כסאי בעילים והאבדתי משם מלך ושרים; גלו לאדום שכונה עמהם, שנאמר (ישעיה סג) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה. וכשהם חוזרים שכונה עמהם, שנאמר (דברים ל) ושב ה' את שבותך ורחמך. והשיב לא נאמר, אלא ושב ה' אלקיך. ואומר (שיר השירים ד) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה מראש שניר ...

in whose midst I dwell": Beloved are" (Bamidbar 35:34) Israel, for even when they are tamei the Shechinah reposes among them — (Vayikra 16:16) "who dwells with them in the midst of their uncleanness," and (Ibid. 15:31) "... when they defile My sanctuary which is in their midst," and (Bamidbar 5:3) "and they shall not make unclean their camps in whose midst I dwell." (Ibid. 35:34) "for I the L-rd dwell in the midst of the children of Israel." R. Nathan says:

... Beloved are Israel, for wherever they are exiled

Wikisource (CC-BY-SA) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

152 והעיקר להשיבה

הצמח צדק מסביר ש"להשיב אותה" פירושו להשיב את בחינת מלכות.

הערת קה"ת

אוה"ת בראשית תקנו, א: (ר"ל בחי' מל').

153 בחי' תרין ריעין דלא מתפרשין

הוזהר מסביר שמי שנמצאים תמיד יחד ואינם נפרדים נקראים "רעים", ואילו מי שמתגעגעים זה לזה ואינם נמצאים תמיד יחד נקראים "דודים".

Zohar II, 56a זח"ב נו, א

Zohar III, 4a זח"ג ד, א

הערת קה"ת

זח"ב נו, א. זח"ג ד, א.

154 אהל בל יצען ובל יסע יתדותיו לנצח

"עיניך תחזינה ירושלים נווה שאנן, אהל בל יצען, בל יסע יתדותיו לנצח". הדימוי של התגלות קבועה לעתיד לבוא.

Isaiah 33:20 ישעיהו ל"ג:כ'

חֲזֵה צִיּוֹן קִרְיַת מוֹעֵדְנוּ עֵינֶיךָ תִּרְאֶינָה יְרוּשָׁלַם נוֹה שְׁאֲנָן אֹהֶל בְּלִי־צֶעֶן בְּלִי־סֵעַ יִתְדוֹתָיו לִנְצַח וְכָל־חֲבָלָיו בְּלִי־נִתְקוֹ:

Look upon Zion, the city of our solemn gatherings; Thine eyes shall see Jerusalem a peaceful habitation, A tent that shall not be removed, The stakes whereof shall never be plucked up, Neither shall any of the cords thereof be broken.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

161 כמ"ש באד"ר (דקל"ז סע"א)

הצמח דקד קותב שבאידרא רבא (137a) מוסבר שהדבר בא באמצעות המשכת מוחא סתימאה דעתיק, וכן באידרא זוטא (end of 293b), ומתוך כך יהיה "אהל בל יצען".

הערת קה"ת

"מבואר באד"ר דקל"ז סע"א שהוא ע"י המשכת מו"ס דעתיקא, ובאד"ר"ז דרצ"ג סע"ב, ומזה יומשך שיהי אהל בל יצען". — אוה"ת פ' תצוה ע' איתקפג. ונוכר גם באוה"ת פ' ואתחנן ע' פט. וביהל אור ע' רלז.

162 נוח שאנן לעתיק יומין אתמר

באידרא רבא שואל הוזהר כיצד אפשר לכנות את ירושלים "נווה שאנן", ומשיב שהביטוי "נווה שאנן" נאמר על עתיק יומין, שעינו שלווה ורחמנית.

Zohar, Idra Rabba 29:209-220 ספר הוזהר, האדרא רבא כ"ט:ר"ט-ר"כ

163 יתד הוא המקשר ומחבר . . ס"פ תרומה

ההערה אומרת שדימוי היתד הקושרת את האהל לקרקע מוסבר שם בהרחבה.

הערת קה"ת

נתבאר באוה"ת פ' תצוה ע' איתקפב ואילך.

164 כי כל בשמים ובארץ

"לך, הוי, הגדולה... כי כל אשר בשמים ובארץ". יש לקרוא: "זוה שמחויק את השמים ואת הארץ יחד", כמו היתד הקושרת את האוהל לקרקע.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:י"א

לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כ"ל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש:

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

165 סד"ה כי ההרים ימושו

שם מוסבר ש"ההרים ימושו" פירושו שכל הגילויים הקודמים יהיו כנר בפני אבוקה ביחס לגילוי הגדול של העתיד, ו"ברית שלומי" היא הברית העליונה הקושרת את מה שלמעלה מאוד מהשתלשלות כך שיתגלה, ואז העליון והתחתון יהיו שווים.

הערת קה"ת

לעיל תצא מא, ב.

166 כי ההרים ימושו

"כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנינה, וחסדי מאיתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט". זהו הפסוק מן המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Isaiah 54:10 ישעיהו נ"ד:י

כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנינה וחסדי מאיתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה'

For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the L-RD that hath compassion on thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

155 בלק"ת בזכריה

הצמח דקד קותב שהביאור על "שובה ישראל עד" מסביר שבחינת מלכות תהיה כמו בחינת בינה, שכן אבא ואמא הם "תרין ריעין", כפי שנאמר בלקוטי תורה של הארז"ל על זכריה בפסוק "ביום ההוא".

הערת קה"ת

ראה לקו"ת פ' ואתחנן ע' פח. וראה שם ע' פט שמציין לכאן. אוה"ת פ' תצוה ע' איתקפג וז"ל "ומבואר מזה בביאור ע"פ שובה ישראל עד שיהיה מדרגת המל' כמו מדרגת הבינה. שאו"א הם תרין ריעין וכמ"ש בלקו"ת בזכריה ע"פ ביום ההוא יהי". ע"ש. לקו"ת זה נזכר לעיל פ' צו יא, ג. פ' במדבר יט, ג. פ' תבוא מג, ג. ר"ה נט, ד.

156 ביום ההוא יהיה

"ביום ההוא יהיה הוי אחד ושמו אחד". זהו הפסוק שעליו נאמר ביאור הארז"ל על עליית ויה לייח.

Zechariah 14:9 זכריה י"ד:ט

וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בְּיוֹם הַהוּא יְהִיָּה ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד:

And the L-RD shall be King over all the earth; In that day shall the L-RD be One, and His name one

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

157 שמקדש ראשון עמד ת"י שנה כוי משא"כ לע"ל

ההערה מפנה לשם בעניין ארעיותו של בית המקדש הראשון לעומת העתיד לבוא; היא אינה מצטטת את הדברים.

הערת קה"ת

ראה ביאורו"ז לאדח"א קא, ב. ובאוה"ת פ' ואתחנן ע' פח.

158 וידעת היום והשבות

"וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי הוא האלקים". זהו הפסוק מן המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Deuteronomy 4:39 דברים ד:ל"ט

וַיֵּדַעַת הַיּוֹם וְהַשְּׁבוּת אֶל־לִבְּכֶם כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים בְּשִׁמְיָם מִמֶּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

159 ומלאה הארץ דעה

"כי מלאה הארץ דעה את הוי". ההתגלות העתידית של אור סובב כל עלמין.

Isaiah 11:9 ישעיהו י"א:ט

לֹא־יָרְעוּ וְלֹא־יִשְׁחָתוּ בְּכָל־הָר קָדְשִׁי כִּי־מִלְאָה הָאָרֶץ דָּעָה אֶת־חַבְיָהוּ כָּמִים לַיִם מְכֻסִּים:

They shall not hurt nor destroy In all My holy mountain; For the earth shall be full of the knowledge of the L-RD, As the waters cover the sea

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

160 אני ה' לא שנית

"כי אני הוי לא שנית". המדרגה הבלתי משתנה שממנה נמשכת היציבות של האוהל.

Malachi 3:6 מלאכי ג':ו

כִּי אֲנִי ה' לֹא שֵׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּגִי־יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם:

167 כי כה אמר רם ונשא שוכן עד

”כי כה אמר רם ונישא, שוכן עד”. ”עד” במשמעות של נצח.

Isaiah 57:15 ישעיהו נ"ז:ט"ו

פי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכנן ואת־דפא ושפ־לרוח וְהַחַיִּית רוח שפ־לים וְהַחַיִּית לֵב נִדְכָּאִים:

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eternity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place, With him also that is of a contrite and humble spirit, To revive the spirit of the humble, And to revive the heart of the contrite ones.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נז, טו.

168 ה' ימלוך לעולם ועד

”הוי' ימלוך לעולם ועד”. מלכותו הנצחית של ה', ”עד”.

Exodus 15:18 שמות ט"ז:י"ח

Havayah יְמֻלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

The L-RD shall reign for ever and ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות טו, יח.

169 שובה ישראל

ה' אמר לראובן, הראשון שעשה תשובה, שצאצאו הושע יפתח בקריאה לתשובה: ”שובה ישראל עד הוי' אלקיך”.

Bereshit Rabbah 84:19 בראשית רבה פ"ד:י"ט

... מעולם לא חטא אדם לפני, ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחילה, חייך! שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה. ואיזה? זה הושע, שנאמר (הושע יד): שובה ישראל עד ה' אלקיך. ויקחו את כתונת הפסים וישחטו שעיר עזים ולמה שעיר עזים? שדמו דומה לשל אדם. וישלחו את כתונת הפסים וגוי' אמר רבי יוחנן, אמר הקב"ה: ליהודה, אתה אמרת: הכר נא! חייך! שתמר אומרת לך: הכר נא! ויכירה, ויאמר כתונת בני אמר לית אנא ידע מה אנא חמי. כתונת בני חיה רעה אכלתהו וגוי' אמר רבי הונא: נצנצה בו רוח הקודש. חיה ...

Reuben returned to the pit, and behold, Joseph was not in “the pit, and he rent his garments” (Genesis 37:29). “Reuben returned to the pit” - where had he been? Rabbi Eliezer and Rabbi Yehoshua: Rabbi Eliezer said: In his sackcloth and his fasting. When he was free, he went and peered into that pit. That is what is written: “Reuben returned to the pit.” The Holy One blessed be He said to him: ‘A person has never sinned before Me and repented, and you are the first to initiate ... ate

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

170 להיות יחודית כמו יחוי"ע . . אהל כל יצען

שם הצמח צדק מסביר זאת בדרך אחרת, ומוסיף שההסבר שניתן כאן נכון אף הוא.

הערת קה"ת

ראה באוה"ת פ' שלח ע' תקיח, דשם מפרש באופן אחר, ומוסיף ומ"מ אמת גיי"כ כמש"ל. ע"ש.

פסקה 29

171 כי כשלת בעונך

”שוכה ישראל עד הוי' אלקיך, כי כשלת בעונך”. המחצית השנייה של הפסוק פותח את המאמר.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב'

שובה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעוֹנֶךָ:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

172 שע"י עון נכשל כאדם הכושל רגלו

מאמר של הרבי על אותו פסוק, שאליו מפנה ההערה בהקשר של דימוי המעידה מחמת החטא.

הערת קה"ת

ראה ד"ה שובה ישראל תשל"ו (נדפס בסה"מ מלוקט ח"א).

173 קחו עמכם דברים

”קחו עמכם דברים ושובו אל הוי'; אמרו אליו: כל תשא עוון וקח טוב, ונשלמה פרים שפתינו”.

Hosea 14:3 הושע י"ד:ג'

קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֵלַי ה' אֱמָרוּ אֵלָיו כְּלִיתָשָׂא עוֹן וְקַח־טוֹב וְנִשְׁלְמָה פְּרִים שְׁפִתֵינוּ:

Take with you words, And return unto the L-RD; Say unto Him: ‘Forgive all iniquity, And accept that which is good; So .will we render for bullocks the offering of our lips

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

174 ויעבור הוי' על פניו

”ויעבור הוי' על פניו ויקרא” — פתיחת שלוש עשרה מידות הרחמים. הרחמים נובעים מ”פניו” של ה'.

Exodus 34:6 שמות ל"ד:ו'

וַיַּעֲבֹר ה' עַל־פְּנֵי וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אַרְךָ אַפַּיִם וְרַב־חַסֵּד וְאַמֶּת:

And the L-RD passed by before him, and proclaimed: ‘The L-RD, the L-RD, G-d, merciful and gracious, long-suffering, ;and abundant in goodness and truth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 30

175 שאלו לחכמה

שואלים את החכמה, את הנבואה ואת הקדוש ברוך הוא מה עונשו של החוטא; רק ה' משיב שעליו לעשות תשובה ולהתכפר. אדמו"ר הזקן מצטט נוסח שבו החכמה אומרת: ”הנפש החוטאת — היא תמות”.

Jerusalem Talmud Makkot 2:6 תלמוד ירושלמי מכות ב'ו'

176 שאלו לחכמה הנפש החוטאת במה תתכפר

ההערה מציינת את הדיון של הרבי בנוסח זה של המאמר, שבו ”הנפש החוטאת היא תמות” היא תשובת החכמה.

הערת קה"ת

ראה ירוש' מכות פ"ב, ה"ו. יל"ש תהלים רמז תשב. וראה אודות גירסא זו בלקו"ש ח"ד ע' 1358 מווי העמודים לבן השל"ה פכ"א. ובסה"מ תרל"ו ח"ב ע' שצב (גירסא זו הובאה גם בסה"מ תקס"ב ח"ב ע' תקלא. תקס"ג ע' כ.

תקס"ח ח"ב ע' תשיג. ס' מאמרי אדה"ז על פרשיות ח"ב ע' תרסט. וראה סה"מ תרל"ו שם ע' שי ועי' שמו. לקו"ש ח"ה ע' 158. ועוד).

177 לרחם ולחון אע"פ שאינו הגון

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
שמו"ר ספמ"ה.

פסוקה 31

178 ותן בלבנו בינה להבין

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
ברכת ק"ש של שחרית.

179 היינו להבין דבר מתוך דבר

התלמוד מסביר את הביטוי "גבון" כמי שמבין דבר אחד מתוך דבר אחר. כאן הוא מגדיר את ההתבוננות שמוכילה לאהבה.

Chagigah 14a:12 חגיגה י"ד א:י"ב

"יועץ" — שיועץ לעבר שנים ולקבוצה חדשים. "וחכם" — זה תלמיד המהכים את רבותיו. "תחשים" — בשעה שפותח בדברי תורה הכל נעשיו כחרישיו. "ונבון" — זה המבין דבר מתוך דבר. "לחש" — זה שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Sanhedrin 93b:3 סנהדרין צ"ג ב:ג

ואמר רב יהודה אמר רב: כל הפסוק הזה לא אמרו דואג אלא בלשון הרע. "ידע גון" — שיועץ לישראל, "גבור" — שיועץ להשיב, "איש מלחמה" — שיועץ לישראל וליתן במלחמתה של תורה, "איש תאור" — שמראה פנים בהלכה, "ונבון דבר" — שמבין דבר מתוך דבר, "וה' עמו" — שהלכה כמותו בכל מקום.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

חגיגה יד, א. סנהדרין צג, ב.

180 השמים כסאי

"השמים כסאי והארץ הדום רגלי". הפסוק מן המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Isaiah 66:1 ישעיהו ס"ו:א

כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 32

181 אמרו אליו כל תשא עון

"אמרו אליו: סלח לכל עון וקח טוב". יש לקרוא זאת כפנייה אל ה' כ"כולי — הבחינה הבלתי-מחולקת שלמעלה מחכמה.

Hosea 14:3 הושע י"ד:ג

קחו עצמכם דברים ושובו אליה אמרו אליו כל-תשא עון וקח-טוב ונשלמה פרים שפתינו:

Take with you words, And return unto the L-RD; Say unto Him: 'Forgive all iniquity, And accept that which is good; So

.will we render for bullocks the offering of our lips

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 33

182 ונשלמה פרים שפתינו

"ונשלמה פרים שפתינו". דברי תשובה ותפילה במקום קרבנות.

Hosea 14:3 הושע י"ד:ג

קחו עצמכם דברים ושובו אליה אמרו אליו כל-תשא עון וקח-טוב ונשלמה פרים שפתינו:

Take with you words, And return unto the L-RD; Say unto Him: 'Forgive all iniquity, And accept that which is good; So

.will we render for bullocks the offering of our lips

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

183 קרבן לה, אשה ריח ניחוח לה

"אדם כי יקריב מכם קרבן להוי". הקרבן מתואר כ"להוי".

Leviticus 1:2 ויקרא א:ב

דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי-יקריב מכם קרבן לה' מן-הבהמה מן-הבקר ומן-הצאן תקריבו את-קרבנכם:

Speak unto the children of Israel, and say unto them: When any man of you bringeth an offering unto the L-RD, ye shall bring your offering of the cattle, even of the herd or of the flock

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא א, ב. ט. ובכ"מ.

184 אשה ריח ניחוח להוי

"עולה אשה ריח ניחוח להוי". הביטוי חוזר לאורך דיני הקרבנות.

Leviticus 1:9 ויקרא א:ט

וקרבו וקרעו ירחץ במים וקטיר הכהן את-הכל המזבחה עלה אשה ריח-ניחוח Havayah

but its inwards and its legs shall he wash with water; and the priest shall make the whole smoke on the altar, for a burnt-offering, an offering made by fire, of a sweet savour unto the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

185 התפלה היא במקום קרבן

רבי יהושע בן לוי: התפילות נקבעו כנגד קרבנות התמיד. התפילה באה במקום הקרבנות.

Berakhot 26b:7 ברכות כ"ו ב:ז

יעקב תקן תפלת ערבית, שנאמר: "ויפגע במקום וילן שם", ואין "פגיעה" אלא תפלה, שנאמר: "ונאטה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע ביי"

Jacob instituted the evening Tefillah ; as it is said, "And he lighted [paga] upon the place, and tarried there all night" (Gen. xxviii. 11) — "alighting" means prayer; as it is said, "Therefore pray not thou for this people, neither lift up cry nor prayer for them, neither make intercession [paga] to Me" (Jer. vii. 16)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)
הערת קה"ת
ברכות כו, ב.

186 ומיכאל עומד ומקריב נשמותיהן

"מיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן", על גבי המזבח שנבנה למעלה.

Menachot 110a:9-11 מנחות ק"י א:ט-י"א

(דברי הימים ב, ג) לעולם זאת על ישראל אמר רב גידל אמר רב זה מזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן ורבי יוחנן אמר אלו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם אמר ריש לקיש מאי דכתיב (ויקרא ז, לו) זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם
Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)
הערת קה"ת
ראה מנחות קי, א תוד"ה ומיכאל.

187 ומיכאל עומד ומקריב נשמותיהן של ישראל

התוספות מביא דעות שונות במדרשים בנוגע למה שמיכאל מקריב: יש אומרים את נשמות הצדיקים, ויש אומרים כבשים של אש.

Tosafot on Menachot 110a תוספות על מנחות ק"י א

188 מיכאל כהנא רבא

הזוהר אומר שמיכאל הוא הכהן הגדול ובא מצד ימין.

Zohar II, 231a זח"ב רלא, א

הערת קה"ת
זח"ג (לג, א). [כ]. זח"ב רלא, א.

189 מיכאל כהנא רבא

הזוהר מכנה את מיכאל הכהן הגדול, "האריה שאוכל את הקרבנות", והוא מקריב לפני ה' קרבן את נשמותיהם של השבים בתשובה.

Zohar, Tzav 20:135-145 ספר זוהר, צו כ:קל"ה-קמ"ה

פסקה 34

190 דרשו את ה' בהמצאו

"דרשו את הוי' בהמצאו". הפסוק מיושם על עשרת ימי תשובה, שבהם אור אין סוף עצמו נמשך למטה.

Isaiah 55:6 ישעיהו נ"ה:ו

דְּרְשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ קְרָאֵהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב:

Seek ye the L-RD while He may be found, Call ye upon Him ;while He is near

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

191 אני לדודי בענין הרועה בשושנים

"אני לדודי ודודי לי, הרועה בשושנים". זהו הפסוק מן המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Song of Songs 6:3 שיר השירים ו:ג

אֲנִי לְדוּדִי וְדוּדִי לִי הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשְׁנִים:

I am my beloved's, and my beloved is mine, That feedeth 'among the lilies

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

192 שיוהכ"פ אסור בנעילת הסנדל

מאמר קצר של אדמו"ר הזקן על הטעם שאין נועלים נעליים ביום הכיפורים, שאליו מפנה ההערה.

הערת קה"ת

יומא רפ"ח. הובא באו"ח סתרי"ד, ב. וראה גם ד"ה לה"ע שאין יוצאים במנעלים ביוה"כ במאמרי אדה"צ הקצרים ע' שלו. אוה"ת חנוכה ע' 606. ש"ש כרך ה' ע' ב'קכב.

193 יוהכ"פ אסור בנעילת הסנדל

ביום הכיפורים אסורים אכילה, שתייה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל ותשימש המיטה. אדמו"ר הזקן מסביר את איסור נעילת הסנדל.

Mishnah Yoma 8:1 משנה יומא ח:א

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשימש המטה. והמלך והפלה ירחצו את פניהם, והחיה תנעל את הסנדל, דברי רבי אליעזר, וחכמים אסרין:

On the day of atonement, it is forbidden to eat and to drink, to wash, to anoint, 2 to lace on [leather] shoes, and to indulge in sexual intercourse. A king and a bride [until the 30th day after her nuptials] may wash their faces; and a lying-in woman may lace [put] on [leather] shoes. Such is the dictum of Rabbi Eleazar: but the sages prohibit it

Torat Emet 357 (Public Domain) • Eighteen Treatises from the Mishnah (Public Domain)

194 יוהכ"פ אסור בנעילת הסנדל

ההלכה האוסרת לנעול ביום הכיפורים סנדל או נעל של עור, המובאת בהערת קה"ת.

Shulchan Arukh, Orach Chayim 614:2 שולחן ערוך, אורח חיים תרי"ד:ב'

אסור לנעול סנדל או מנעל של עור אפי' קב הקיטע וכיוצא בו אפי' של עץ ומחופה עור אסור אבל של גמי או של קש או של בגד או של שאר מינים מותר אפילו לצאי בהם לרשו הרבים (ומותר לעמוד על כרים וכסתות של עור ומ"מ המחמיר תבא עליו ברכה) (מרדכי דיומא ותה"ד סי' קמ"ט):

It is forbidden to put on a sandle or a shoe of leather, not even as a sole on an artificial leg and to go out with it. Even if it is wooden (the shoe) and covered with leather it is forbidden, but if it is made of reed or straw or cloth or other things, it is permissible even to go outside in them to the public domain (the street). (It is permissible to stand on cushions and pillows of leather, and anyhow one who is ... strict about these

Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain) • Hilkhos Yom ha-Kippurim, trans. by Jan M. Brahms. HUC, 1976 (CC-BY)

195 וכמ"ש בשלי"ה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

במס' יומא פ' רע"א [רלו, ב] בשם הרמ"ק ז"ל. [כ].

196 מטי"ט וסנדל קושר כתרים לקונו

סנדלפון, מלאך שגובהו רב מגובהם של חבריו, עומד מאחורי המרכבה וקושר כתרים ליוצרו. הטקסט מתאר את המלאכים כמעלים את תפילות

ישראל.

Chagigah 13b:4 חגיגה י"ג ב:ד'

"וְאָרָא הַחַיִּית וְהִנֵּה אִפּוֹן אֶחָד בְּאַרְצָא אֶצֶל הַחַיִּית", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
מִלָּאךְ אֶחָד שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּאַרְצָא, וְרָאָשׁוּ מְגִיעַ אֶצֶל הַחַיִּית. בְּמִתְנִיתָא
תָּנָא: סְנַדְלָפוֹן שָׁמוּ, הִגְבֹּהַּ מִחֲבֵרוֹ מִהֵלֶךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וְעוֹמֵד
אַחֲרֵי הַמְּרַכְכָּה וְקוֹשֶׁר כְּתָרִים לְקוֹנֹה. אֵינִי? וְהַכְּתִיב: "כְּרוֹךְ כְּבוֹד ה'
מִמְקוֹמוֹ", מִכָּלֵל דְּמִקוֹמוֹ לֵיכָא דִּידַע לָקַח! דְּאָמַר שֶׁם אֶתְנָא וְאֶזֶל וְיִתִּיב
בְּרִישִׁיָּה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

חגיגה יג, ב תוד"ה קושר.

197 קושר קשרים לקונו מתפלותיהן של ישראל

התוספות מסבירים את הביטוי "קושר כתרים ליוצרו": מתפילות הצדיקים
הוא עושה כתרים.

Tosafot on Chagigah 15a:1-17a:1 תוספות על חגיגה ט"ו א-א"י א-א:
ומחיוהו שיתין פולסין. להודיע לו שאין יכולת למטטרון יותר
מאחריני: שובו בנים שובבים. בירושלמי מפרש למה אירע לו כך
ואיכא טפי מקראות שדורש והיה הורג דוברי דברי תורה ואמר כל
תלמיד דהוה חמי ליה הוה קטיל ולא עוד דהוה על לבית ועדא הוה חמי
טליא קמיה סופרא ואמר מאן אלו עבדין הכא כו' כיון דהוה שמעין ליה
שבקין ואזליין וקאמר ליה ר"מ מאי דכתיב (וה' בירך) את כל אשר
לאיוב למשנה (איוב מב) ואמר לו שכפל לו ממונו והוא השיב שר"ע
דריש ליה בזכות מצות ומעשים טובים ברך מראשיתו ומייתי ...

Vilna Edition (Public Domain)

198 מה יפו פעמיוך בנעלים

"מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב". זהו הפסוק מן המאמר שאליו מתייחס
הטקסט, המתאר את המלאכים כ"נעליים".

Song of Songs 7:2 שיר השירים ז:ב'

מַה־יָּפֹו פַעֲמֶיךָ בְּנַעֲלִים בַּת־נָדִיב חֲמוּקֵי יָרֵכֶיךָ כְּמוֹ הַלָּאִים מַעֲשֵׂה יָדֵי
אִמּוֹ:

How beautiful are thy steps in sandals, O prince's daughter!
The roundings of thy thighs are like the links of a chain, The
work of the hands of a skilled workman

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

199 ארי דאכיל קרבנין

בזמנים קדומים, כשישראל הקריבו קרבנות, דמות של אריה הייתה יורדת
ונראית על גבי המזבח, ואוכלת את הקרבנות.

Zohar I, 6b זח"א ו, ב

Zohar II, 278a זח"ב רעח, א

Zohar III, 17a זח"ג יז, א

הערת קה"ת

זח"א ו, ב. זח"ב רעח, א. זח"ג יז, א. ראה לעיל פי' במדבר יא, א. לקמן פי'
האוינו עז, ד.

200 אריה דאכיל קרבנין

אריה של אש היה יורד כדי לאכול את הקרבנות. אדמו"ר הזקן משווה את
המלאכים המעלים את התפילות לאריה הזה.

Zohar, Vayikra 40:278-41:285 ספר הזהר, ויקרא מז:ער"ח-מ"א:רפ"ה

201 כנשר יעיר

"כנשר המעורר את קנו, מרחף מעל גזוליו". זהו הפסוק שעליו נסב
המאמר, ואילו מתייחס הטקסט.

Deuteronomy 32:11 דברים ל"ב:י"א

כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוֹ עַל־גִּזְלָיו יִרְחַף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחֶהוּ יִשְׁאָהוּ עַל־אֲכָרָתוֹ:

As an eagle that stirreth up her nest, Hovereth over her
young, Spreadeth abroad her wings, taketh them, Beareth
—them on her pinions

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

202 שהפנים בעצמן אין באים לידי גילוי

מאמר של הרבי שאליו מפנה ההערה, העוסק ב"פנים" שאינן מתגלות
כשלעצמן; ההערה אינה מצטטת אותו.

הערת קה"ת

ראה ד"ה באתי לגני תשכ"ט סעי' ה (נדפס בקונטרס יו"ד שבט תשמ"ט).

203 לפני ה' תטהרו

"כי ביום הזה יכפר עליכם, לטהר אתכם; מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו".
את המילה "לפני" קוראים כאן כ"פני" — פניו של הקב"ה.

Leviticus 16:30 ויקרא ט"ז:ל'

כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם לְטָהָר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ:

For on this day shall atonement be made for you, to cleanse
you; from all your sins shall ye be clean before the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא טז, ל.

204 אבקש

הערת קה"ת מפנה לבZohar II, 135b למילים האלה.

Zohar II, 135b זח"ב קלה, ב

הערת קה"ת

בכת"י [ראה להלן ברשימת הכתבי-יד] מסיים [ובכמה כתבי-יד נמצא קטע
זה לעיל ז, ג שו"ה יחודא, אחר תיבת: מתפרשין] עד בחיי עבד [בכמה כתבי-
יד: ועד]. עמ"ש בפ"י המבורך לעולם ועד [זח"ב קלה, ב]. ועמ"ש בזהר ר"פ
וארא עד לשון עד אשת חיל עט"ב וזהו בתחלה [בכמה כתבי-יד: בנעילה
דיוהכ"פ]. בשכמל"י בקול רם עיי שובה עד וד"ל. [כ].

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו והערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Pri Etz Chaim (Public Domain); Daf Shevui (CC0); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); Sefer Chassidim, Zhitomir, 1857 (Public Domain); Medieval Jewish mysticism, translated by Sholom Alchanan Singer. Northbrook, Ill. Whitehall Co., 1971 (CC-BY); Wikisource (CC-BY-SA); Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Eighteen Treatises from the Mishna (Public Domain); Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain); Hilkhos Yom ha-Kippurim, trans. by Jan M. Brahm. HUC, 1976 (CC-BY); Vilna Edition (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha)

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/likutei-torah/shabbos-shuvah/3/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק